

**החיל
והחוסן
מהדורה
מחודשת
עם קונטרס
המנה השלישית**

דבראמת נראה דברא
הקב"ה רפואות אף
לטרופות וכדאמר ב"ב
ע"ד ב' בסגולה אבן
טבא שמחיה אף
המתים ושם בסגולה
עשכ סמתרי ואמר
שמואל ב"מ קז ב' אי
לאו זיקא עביד סמתרא
להרוגי מלכות וחי
ואמר בפסחים נ"ו א'
שחזקיה גנז ספר
הרפואות ופרש"י שהיו
מתרפאין בו מיד אלא
שלא נתגלו בכל דור
ודור ובכל מקום ומקום
ויש אשר נתגלו וחזרו
ונשתכחו והכל ערוך
ומסודר מאת הבורא
ב"ה בראשית הבריאה'
(חזון איש אה"ע סי' כז
ס"ג).

לתגובות והערות נא לפנות לאלחנן וייס במייל:

d0533155@gmail.com

מהדורה שלישית מחודשת [על פי מהדורת אסיא]

[מהדורה ראשונה טבת תשפ"א, שניה אדר תשפ"א, מהדורת אסיא אייר תשפ"א]

החיל והחוסך לחי עולמים

הבהרה: חוברת זו יצאה לאור בשתי מהדורות, ולאחר מכן זכיתי שתפורסם כמאמר בקובץ הנכבד 'אסיא', המהדורה הנוכחית יוצאת על פי מהדורת אסיא ובאדיבותם, השיפורים במהדורתם הם גם בניסוח וגם בהוספת נתונים [טבלת אוכלוסית העולם בעמ' 20, ונתוני התמותה בעמ' 45 וכן הערות שוליים 13, 30, 40, 47, 48, 51, 74, 103, 114, 115, 129, 131 הם מהרב ד"ר מרדכי הלפרין].

- מכתבי ברכה [לפי סדר קבלתם המכתב האחרון תשובה ארוכה בענין] 3
- ראשי פרקים:
- הקדמה 14
- א. רקע כללי
1. התחסנות טבעית 15
2. מגפות לפני עידן החיסונים 16
- ב. התפתחות רפואת החיסונים
1. החיסון הקדום נגד אבעבועות שחורות 21
2. מהפכת החיסונים של ד"ר ג'נר 23
- ג. רקע הלכתי
1. השתדלות רפואית 24
2. חובה להתחסן בעת מגפה 27
- ד. הפולמוס ההלכתי על החיסונים
1. הקדמת מכה לרפואה למרות הסיכון 29
2. 'לרוץ להתחסן' או להמתין? 33
3. האם מתן חיסון בכלל פיקוח נפש שדוחה שבת? 36
4. דעת פוסקי זמננו על חיסונים 37
5. תופעות לוואי של חיסונים בעבר 39
6. כפיית חיסון 40
- ה. תופעת מתנגדי החיסונים
1. התנגדות תוך כדי מגפה 42
2. הפחדה והפצת 'מחקרים' כנגד החיסונים 43
3. רמת הסיכון כיום 44
- ו. סיכום 45
- דעת תורה אודות החיסונים נגד קורונה 46
- דעת תורה אודות מי ומי הם הצריכים להתחסן 48
- קונטרס המנה השלישית
- הקדמה 50
- א. אם שני הצדדים בויכוח שקולים 51
- ב. מה בין טעויות הרפואה הממוסדת לטעויות רפואה חילופית 53
- ג. הקשר בין יהדות להכחשת חיסונים 57
- ד. התגרות באומות ובשלטון 60
- ה. מחויבות לקביעת המוסדות הרשמיים 62
- ו. נזק לטיפול הרפואי 62
- ז. רווחי עתק של חברות התרופות 63
- ח. המנה השלישית לפי גישת מתנגדי החיסונים 64

מכתבי ברכה [לפי סדר קבלתם המכתב האחרון תשובה ארוכה בענין]

בס"ד ח' שבט תשפ"א

התייחסות לקונטרס החיל והחוסן

בדבר הוראת גדולי הדור המחייבת להתחסן בתקופת מגיפת הקורונה

לתקפ"ן

א. פסק מרן השו"ע ביו"ד סימן של"א ס"א וז"ל: **נתנה התורה רשות לרופא לרפאות ומנוה היא ובכלל פיקוח נפש הוא ואם מנוע עצמו חרי זה שופך דמים**. ועיין ט"ז (יו"ד סימן של"ו סק"א) אשר תמה דאם מצוה היא מה שייך להקדים ולומר נתנה התורה רשות. ותיירץ שהרפואה האמיתית היא בידי הקב"ה מחצתי ואני ארפא והסירותי מחלה מקרבך, אלא שנתנה התורה רשות לילך בדרך הטבע וכדברי אביו בברכות (דף ס ע"א) שכבר ניתנה רשות לרופא לרפאות. ואולם לאחר שניתנה הרשות לרפאות נהפך הדבר למצוה וכדברי הגמרא בגדרים (מא ע"ב) דהמדיר את חבריו בהנאה מותר לרפאותו ולא נחשב שמהנהו, ופירש הרא"ש כיון שמצוה קא עביד ולא נוטלים עליה שכר, וכ"כ הרמב"ם בפירושו המשניות שם (פ"ד מנדרים משנה ד') דהמצוה היא מדין השבת אבידה דגופו.

ב. ועוד כתב מרן החיד"א בספרו ברכי יוסף (יו"ד סימן של"ו סק"א) דאמנם הרופא האמיתי היא השכינה כי **שכינה** בגמטריא **רופא חונן**, [בשם מו"ר זקינו מהר"א אזולאי]. ומ"מ הביא [שם בסק"ב] מקור נוסף לדברי מרן השו"ע שהמונע עצמו מלהתרפאות חרי זה כשופך דמים והמצוה להתרפאות הוא בכלל פיקוח נפש. והראה מקורו בדברי הרמב"ן בספרו תורת האדם (שער הסכנה עמ' מא-מג).

ולעומ"ז הראה את מה שכתב הרמב"ן עצמו בפרשת בחוקותי (ויקרא כו,יא) שמעיקר הדבר ה' רופא חולים ומה חלק לרופאים בבית עושי רעון ה', ורק לאחר שהחלו לדרוש ברופאים ניתנה רשות לרופא לרפאות. וכבר כתבנו בהקדמה לספרי שמרו משפט [ח"ג] דדבר זה תלוי בין ההנהגה ליחידים כרשב"י וחבריו ובין ההנהגה הכללית של רבי ישמעאל לכללות בני אדם, ושכן כתב בעל המשכנות יעקב בליקוטיו קהילות יעקב.

ג. נסיים בדברי מרן החיד"א שם [של"ו סק"ב] וז"ל ונראה **דהאידינא אין לסמוך על חנס** וחייב החולה להתנהג בדרך העולם לקראות רופא שירפאו, ולא כל כמיניה לשנות סוגין דעלמא ולומר כי הוא גדול מכמה חסידי הדרות שנתרפאו ע"י הרופאים. וכמעט איסור יש בדבר ואם אינו הולך להתרפאות אי משום יוהרא, ואי משום לסמוך אניסא במקום סכנה ולהזכיר עוונותיו בשעת חוליו. אמנם יש לנהוג כדרך של בני אדם ואורח כל ארעא להתרפאות ע"י רופא ולבו כל עמו, רק ידבק בקונו למתקף ברחמי בכל לב ובו יבטח דוקא. עכ"ל.

ד. לאור כל האמור בתקופתינו שפגעה בנו יד ה' במגיפת הקורונה ושזוהי מגיפה עולמית שנתעפש האוויר בכל העולם כולו וחוליד את הנגיף המכה בחולאים קשים ובמיתות משונות, הורו גדולי הדור להקדים רפואה למכה בבחינת "כל המחלה וכו' לא אשים עליך כי אני רופאך" ולקיים הוראת מרן השו"ע הנ"ל ולדרוש ברופאים להתחסן מפני המגיפה ומצוה היא ובכלל פיקוח נפש הוא ואם מנוע עצמו חרי זה בחשש שפיכות דמים לעצמו ולאחרים.

יתן ה' ברחמיו וברוב חסדיו שימנע מגיפה מנחלתנו וירפאנו רפואה שלמה בבריאות איתנה ונהורא מעליא לעבודתו יתברך אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
שלמה ידידיה זעפראני

ד"ר

יום א' אסדר אנגוס הדוק - גטאח
גטפא

הנה ידיו
 ואצבוגי, דאשר הוא קברא רבא בחכמה הגוה
 אורא ד' זאטו קאקבו, ומרקיל מרה חטוק
 בישוקה אנגי מטמט בה יקוצט, והוא לכה
 אטיק מוקליזר, וכל אצטון קטום בעל דקד
 צבור יא אצטני, ואף כי איני קרי ברופאוי ארפואא
 אה"ה תזקה יא חקר שאו יאצו אהג יזו יזר
 צווינא מוקן, ובפוט גאון כחומז, ירבו כמא קוטפאל.
 באחזב - חולא אצטני מרה ארפואה
 אלתן פול.

אשר זעליג רייס

כגן 8

פעה"ק ירושלם ת"ו

בס"ד

תאריך: י"ב טבת ה'תש"ו

ה' י"ב טבת ה'תש"ו בקונטרס החיל והחוסן בענין החיסון נגד מחלת הקורונה, מחבר קונטרס קונטרס קונטרס
 זה, דבר גדול עשה בישראל, להראות ממקורות נאמנים שגורם זעלם היתה דעתם של אנדרולוגים ופוסקי
 הדורות שיש רפואה למכה ולהתחסן נגד מחלה זכרית למנוען וחתם ששנת המגפה, וכבר גליתו דעתי ברבים
 שאם בימי קדם הכריעו כן, אף שידעו שיש שמתו ע"י החיסון קצו קצוה ע"י שאלבה ברורה שיש להתחסן
 ומחבר קונטרס זה, עשה מלאכתו בטוב טעם ודעת, חכמה יש כאן ומלאכה יש כאן ונפלאה וקצוה ע"י שאלבה ברורה שיש להתחסן
 ובכל דף רואים את כשרונו הרב ועמלו הגדול בליבון סוגיא זו.
 מי יתן ודברים היוצאים מן הלב יכנסו ללב, ונזכה לקיים לא רק נפש אחת אלא נפש שבעה אלה ואלו ואלו
 מישראל ויהי זה שכרנו.

זא.ט. זק.ג.ו

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

כ"ד, ד, כ"א שבט תשפ"א, 4-758/פ"א

הסכמה

הובאו לפני גליונות הקוטרס "החיל והחוסן" בענין חיסוני הקורונה. מעשה ידי אומן, נטע נאמן, הרב היקר והנעלה, מזכה הרבים, ציעים ופרחים, שוקד באהלה של תורה, בקי בחדרי תורה, לן בעומקא של הלכה, לילה כיום יאיר כחשכה כאורה, משנתו סדורה וערוכה, יראת ה' היא אוצרו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, הרה"ג רבי אלחנן וויס שליט"א, פעייה"ק ירושלים.

והרה"ג המחבר ביאר שכבר היה כן לעולמים בחיסוני המגיפות הקודמות, וביאר בטוב טעם ודעת את החיוב להתחסן, ושמאז ומעולם היו מתנגדים לחיסונים, אולם עם כל זאת, גדולי ישראל וגדולי הפוסקים הורו שיש להתחסן בכרי שלא להסתכן בנפשותינו.

והנה מאחר שגדולי האחרונים ענו ואמרו להתחסן, אף שבימיהם היה ידוע שיש שמתו על ידי החיסון, קל וחומר בימינו שהרפואה התפתחה, ועשו בדיקות לחיסון במשרדי הבריאות שברחבי העולם, ממילא אפשר לסמוך בזה על דברי הרופאים שהחיסון מועיל. כמו שלגבי יום הכיפורים, אם יש רופאים שאינם שומרים תורה ומצוות, ואם הם אומרים לחולה לאכול ביום הכיפורים, או שצריך לחלל עליו שבת כי צריך לנתחו בדחיפות, סומכים עליהם. אא"כ ניכר שעושים זאת להכעיס וכד', שאז צריך לבדוק אם הוראתו נכונה ואין לסמוך עליו. אבל על סתם רופא אנחנו סומכים. וא"כ גם לגבי החיסונים יש לסמוך על הרופאים.

וכמו שהארכנו בזה בשיעור במוצ"ש ויגש השנה, וביארנו שמצוה להיכנס לספק סכנה שיש בו צד קטן מאוד של סכנה, על מנת להציל את חבירו מודאי סכנה, כמו לתרום כליה, וכל שכן שיכנס לחשש קטן מאוד של סכנה כדי להציל את עצמו ואת אחרים מהנגיף, כי בכל התורה כולה הולכים אחר רוב ככל האנשים שאינם מגיעים בזה לכלל סכנה.

ולכן העלינו להלכה ולמעשה, שיש חובה על כל אחד ואחד להתחסן, ואין להתחשב בכל מיני פירסומים נגד החיסונים. אולם מי שכבר חלה בנגיף וכבר עבר את החולי, כיון שלפי דברי הרופאים בשלב זה יש לו נוגדנים, לכן ביתיים לא צריך להתחסן, וכל אחד שחלה כבר בנגיף יתיעץ עם הרופא שלו היאך לנהוג.

והנה נאמר בתורה בפר' משפטים, ורפא ירפא. ובגמ' ברכות ס. ב"ק פה. מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות. והש"ך ביו"ד (סי' שלו ס"א), מסביר, שהרופא רשאי לרפא גם כאשר יש חשש שמא יזיק: "שלא יאמר הרופא מה לי לצער הזה, שמא אטעה ונמצאתי הורג בשגגה", עכ"ל.

לכן מותר לרופא לטפל בחולה גם אם יש איזה סיכון בטיפול, אם הרפוי הוא רוב שירפא את החולה.

והנה בזמנו כאשר המציאו את החיסונים לילדים, היו מיעוט ילדים מסויימים שלא רק שהחיסון לא השפיע עליהם אלא אדרבה זה הזיק להם. וכבר מבואר ד"ו בגמ' נדה (דף ל.), שלא כל גוף

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

מקבל סמא [תרופה], והחיסונים נעשו כדי לדכא את המחלה משורשה, והוא תיקון עבור הרבים, ולכן החליטו לחסן את כל האוכלוסיה.

ובתפארת ישראל על המשניות כותב, (פ"חמיימא ברעו את ג) דאף שבחיסון יש סכנה מסויימת, ויש מי שמתו ע"י לקיחת החיסון, כיון שבמניעת החיסון הסכנה גדולה יותר, לכן יש להתחסן. הוא מדבר על חיסון כנגד אבעבועות רוח, שאחד מאלף מת ע"י החיסון, אבל אם יחלה באבעבועות רוח הסיכון הרבה יותר גדול, ולכן ראוי להכניס את עצמו בסכנה רחוקה כדי להציל מסכנה קרובה. והביא לזה ראיה ממה שכתב הב"י (הור"מ סוף סי' תכו) בשם הגמ"י שהביא מהירושלמי, דחייב אדם להכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל חבירו מודאי סכנה, כגון הרואה את חבירו טובע שחייב להכנס להצילו, לא ברור שהטובע יטבע, דאפשר שיינצל באיזה אופן, אפ"ה חייב להציל, ואם להציל חבירו יש חיוב להכניס את עצמו בספק סכנה, ק"ו שחייב להציל עצמו מספק סכנה.

וכונתו לירושלמי פרק ח' דתרומות, מעשה ברבי אמי שתפסוהו ליטטים וביקשו להורגו, והיה נתון בסכנת נפשות, נודע הורב החכמים, רבי יונתן אמר, יכרך המת בסדינו, כלומר אין בידינו לעשות כלום. ר"ל אמר או אני הורגו או אני נהרג. הלך ונאבק עם הליטטים נסו והניחו לרבי אמי. חזינו שר"ל הכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את רבי אמי שהיה בודאי בסכנה.

ובשו"ת חות יאיר (סי' קמ"ו) הביא דברי הירושלמי להלכה, ושכן משמע במסכת ב"מ (ס"ב ע"א). וכן כתב הגאון רבי חיים דוד אבולעפייא בשו"ת נשמת חיים. אולם הסמ"ע בתו"מ שם, העיר, שמרן המחבר והרמ"א השמיטו דין זה מהש"ע, וטעמם, לפי שגדולי הפוסקים, הרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו דברי הירושלמי, לכן השמיטוהו גם בש"ע.

ובאמת למה הרי"ף הרמב"ם והרא"ש השמיטו את הירושלמי הזה, כנראה שהבינו שהתלמוד שלנו חולק ע"ז, בגמ' סנהדרין עג. על הפסוק לא תעמוד על דם רעך אמרו, הרי שאדם רואה את חבירו טובע בים או חיה גוררתו, או לטטים באים עליו להורגו, ויכול להציל ואינו מציל, עובר על לאו דלא תעמוד על דם רעך. ומקשה הגמ' למה צריכים פסוק מיוחד לזה, הלא בהשבת אבידה כתוב, והשיבות לו למה נכתב, הרי כבר נאמר השב תשיבם לאחיך, אלא השבות לו זו השבת גופו שאם גופו של חבירו בסכנה ועלול להיאבד, עליך להציל אותו. לא רק את ממונו, אלא גם את גופו. א"כ למדנו מכאן שאדם חייב להציל את חבירו, וא"כ למה צריך פסוק לא תעמוד על דם רעך. ומשיבה הגמ' אם היה פסוק והשבותו לו לכד, הייתי אומר אם הוא עצמו הרואה יכול להציל הנה מה טוב אבל אם צריך לשכור אחרים ולשלם כסף הייתי אומר שלא חייב, בזה קמ"ל הפסוק לא תעמוד על דם רעך, אפילו עליך לשלם כסף חייב לעשות כדי להציל את חברך.

ולכאורה למה הגמ' לא השמיעה לנו רבותא טפי שהפסוק לא תעמוד על דם רעך בא לומר שיש להכנס בספק סכנה כדי להציל את חבירו, למה הגמ' הביאה אוקימתא שצריך לשלם כסף, וצ"ל שהבבלי חולק על הירושלמי וסובר שאין להכנס בספק סכנה כדי להציל את חבירו שנמצא בודאי סכנה. וממילא הלכה כהתלמוד שלנו. וכנראה זו הסיבה שהרי"ף הרמב"ם והרא"ש לא הביאו את הירושלמי להלכה.

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ועוד ראייה הביאו לזה מהגמ' נדה סא. מובא מעשה בבני גליל שיצא עליהם קול שרצתו נפש. והיו בורחים מפני אימת המלכות, שלא תהרגם. ברחו לביתו של ר"ט שהיה עשיר, וביקשו שיחביא אותם אצלו. אמר להם אסור לקבל לה"ר שאתם הרגתם נפש, אבל למיחש מיהא בעי, אולי המשטרה תמצא אתכם אצלי ותהרוג אותי. לכו תמצאו מקום אחר להתחבא. אצל רבי טרפון היה ספק שמא ימצאו, ואפ"ה לא נכנס לספק סכנה כדי להצילם מודאי סכנה. גם מכאן משמע נגד הירושלמי. ובאמת שרבינו יונה גירונדי בספר איסור והיתר (כלל ג"ט דין ל"ה) כתב במפורש שאין לאדם להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חבירו מודאי סכנה. וכ"פ בשו"ת הרדב"ז ח"ג (סי' תרכ"ה), שהמתחסד להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חבירו מודאי סכנה ה"ז חסיד שוטא, וחי אחיך עמך, חייך קודמין לשל חבירך. ע"כ.

וכך הסכימו רוב האחרונים כדברי האיסור והיתר והרדב"ז הנ"ל, שאין האדם רשאי להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חבירו מודאי סכנה. וכך פסקו האליה רבה (בסי' שכ"ט סק"ח), ובשלחן ערוך הגאון רבי זלמן או"ח (סי' שכ"ט סעיף ח'). וכ"ד ההפלאה בקונטרס אחרון לאבן העזר (סי' פ"א סעי' י"ב). וכן העלה הנצי"ב בספרו העמק שאלה פרשת ראה (סי' קמ"ז אות ד'). וכן פסק הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין בערוך השלחן (סי' תכ"ו). וראה עוד בזה בשו"ת משפט כהן (סימנים קמ"ג - קמ"ד). היכל יצחק (ארח"י סי' ל"ט). ובשו"ת אגרות משה (חלק י"ד סי' קמ"ה) ועוד.

ואמנם יש שחלקו על זה, ואמרו שמותר להכניס לספק סכנה כדי להציל את חבירו מודאי סכנה, הביאו ראייה לזה, בגמ' כתובות סא. מובא על שלשה אמוראים שהיו יושבים פתח ארמון של מלך פרס, אמרימר, מר זוטרא, ורב אשי. עבר לפניהם המלצר של המלך ובידו מגש מלא חבשילים למלך, והיה ריח החבשילים חזק וחורו פניו של מר זוטרא, במשנה יומא פח. מובא עוברה שהריחה ונשתנו פניה מאכילין אותה ביוהכ"פ, כי אם לא תאכל תסתכן. ראה רב אשי את מר זוטרא סיכן עצמו וטבל אצבעו בחבשיל והניחה בפיו של מר זוטרא. ומיד שבה נפשו אליו. היו שם שוטרים מטעם המלך וראו זאת, אמרו לו מה עשית קלקלת את החבשיל של המלך, א"ל רב אשי מי שיאכל מאוכל זה מתחייב בנפשו, שיש בחבשיל זה צרעת. אמרו לו מי אמר לך, טבל אצבעו בחבשיל ונעשה נס ונהיה שם צרעת. ועזבו אותו.

ולכאורה איך רב אשי נסתכן בשביל מר זוטרא, וע"כ שמותר להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את מר זוטרא. ויש לפלפל עוד בזה.

ועכ"פ כל זה מדובר להכניס עצמו בספק סכנה להציל את חבירו, אבל להציל את גופו, צריך להשתדל לעשות הכל להצלת גופו. כך כותב בתפארת ישראל. ולכאורה משמע מלשונו שאין זה חיוב על האדם לעשות חיסון, אלא רק רשאי לעשות כן, כיון שהסכנה מהמחלה גבוהה יותר מאשר הסכנה מהחיסון.

אמנם בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' כט אות ד) הביא מה שכתב בשו"ת רע"א (מהדו"ק סי' ס) בגדר של סכנה, שכל דאיכא כאב וצער טובא ואפשר על צד הריחוק אחת מני אלף דיצמח מזה סכנה, דאף דאין אנו דנין אותו כעת בכלל סכנה, או ספק סכנה, מכל מקום כיון דאיכא צד אפשרות לבא לזה קורא בלשון סכנה. במנחת שלמה מגדיר מה נקרא ספק פיקוח נפש, כל שדרך רוב בני אדם לברוח

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

מזה מפני הסכנה, הרי זה חשיב כספק פקו"ג, וקרינן ביה בכה"ג יוחי בהם ולא שימות בהם, אבל אם אין רוב בני אדם נבהלים ומפחדים מזה אין זה חשיב סכנה, הרי שדעת בעל המנחת שלמה, שאם רוב הציבור מקבל את אי החיסון כסכנה, אף שהיא רחוקה, באופנים מסויימים מותר אף לחלל שבת כדי לקבל חיסון, וכ"ש שצריך לקבלו בימות החול, כיון שבציבור נחשב אי קבלת חיסון כסכנה, אף שהיא רחוקה.

כיוצא בזה כתב בחזון איש (אהלות סי' כ"ב סי"ק לה) אם מצוי הדבר, בזמן שמתריעים עליו, [אף שאין בשעה זו תולה קמן] הרי הוא בכלל אויבים שצרו בעיר הסמוך לספר, [שמחללים שבת עבור זה]. עכ"ל.

כלומר מחלה כזאת שמתריעים עליה, אף שאין חולה לפנינו זה חשוב סכנה, וזה בכלל מגיפה, עכ"פ כיון שהרופאים מתריעים שאם לא יקבלו את החיסון, הרי המחלה תהיה מגיפה, צריך לקבל את החיסון, על אף הסיכון הקטן מאד שיש בחיסון.

לפני כמאתיים וחמשים שנה כאשר הרופא האנגלי אדוארד ג'נר פיתח את החיסון נגד האבעבועות השחורות עלתה שאלה זו על שלחנם של גדולי ישראל, בתפארת ישראל (אבות פ"ג ב"ב ע"ב אות א) כתב ש"החסיד יענער" שהמציא את החיסון הוא מחסירי אומות העולם וברין הוא שיטול שכרו לעוה"ב על שהציל אלפים ורבבות מרדת שחת. והביאו בשם אחד מרבני הזמן, רבי אברהם המבורג שהיה רב בהאג ואח"כ בלונדון, שפרסם ספר בשם עלים לתרופה, שבו דן בשאלה זו וליקט כמה תשובות של רבני הזמן וכולם כאחד ענו ואמרו שיש לקחת חיסון זה אף שבזמניהם ידעו שיש איזה אנשים שאכן מתו כתוצאה מהחיסון. ובשו"ת זרע אמת ח"ב סי' לב. התכתב עם חכם אחד רבי חיים יהודה גירון רצוא ושוב בשאלה זו. ופקפק השואל אם מותר לקחת חיסון זה כיון שיש בו סכנה ויש שמתו על ידו, אף אם סכנה רחוקה היא, והזרע אמת השיב בארוכה והסיק דכיון שאילולי החיסון הסכנה גדולה לאין ערוך מהסכנה שע"י החיסון עדיף לקחת את החיסון. והזרע אמת כתב לו דאף שלדעתו ראוי לקחת חיסון זה מ"מ יראי ההוראה רשאים למשוך ידם ולנהוג בשב ואל תעשה, ע"ש. ואף שהזרע אמת הראה פנים לכאן ולכאן בספר זבחי צדק להגאון רבי עבדאללה סומך (י"ד סי' קטז) הביא דברי הזרע אמת וכתב לעומתו "אנן בדין תהילות לאל יתב" יש לנו רופאים מומחים ע"ז שעושים הברכה ולא ניזוק אדם מעולם וכן מעשים בכל יום. גם בכה"ח י"ד סי' קטז, אות ס', הביא מה שעושים חיסון לילדים, כנגד אבעבועות, שיש לעשות החיסון. וכ"ה בתוכחת חיים להגר"ח פלאגי (פרשת ויצא בד"ה ומ"מ אם יצטרך).

הרי שגדולי האחרונים נקטו שראוי לקחת חיסונים אף שבימיהם אכן ידוע היה שיש שמתו ע"י החיסון, כיון שאלה היו מיעוטא דמיעוטא וללא החיסון מתו רבים, ואם כך פסקו בימיהם ק"ו בימינו, כי החיסונים בימינו בטוחים לאיל ערוך ממה שהיו בימי קדם. [חלק מהדברים מבוארים בספר הנפלא חשוף חמד].

ולגבי החיסון נגד הקורונה, בבדיקות שנערכו ע"י החברות המייצרות תוך שקיפות מלאה ופיקוח ע"י גורמים חיצוניים השתתפו כשמונים וחמשה אלף איש, לקחו את החיסון ולא נמצא אף אחד שמת כתוצאה מהחיסון. נפטרו שנים בלבד. לא אובחן שום קשר בין סיבת המות ובין החיסון. לדעת כל המומחים על אף המהירות שבפיתוח החיסון ואישורו, חיסון זה הוא מן היעילים והבטוחים שפותחו. עכ"פ מיסודות ההלכה לסמוך על דעת המומחים והרופאים שבכל תחום

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ותחום, ויש הלכות מפורשות גם כיצד יש לנהוג כאשר יש סתירה בין דעתם של רופאים שונים, וכל כה"ג יש משקל לדעת הרוב, ולדעת המומחים הגדולים ביותר, וכמבואר בשו"ע סי' תרי"ח סעיף ג', ובמשנה ברורה סק"י.

עוד רגע אדבר, דהנה ז"ל הרמב"ם (פרק יא מהלכות רוצח ושמיית הנפש ה"ה): הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות, וכל העובר עליהם ואומר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך, או איני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות. ע"כ. וכ"ה בשו"ע (הד"מ סי' תכז סעיף ט-ז): הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות, וקצתם נתבארו בטור יו"ד סי' קט"ז וכו'. ושם (סעיף ז') וכל העובר על דברים אלו וכיו"ב ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך וכו' מכין אותו מכת מרדות, והנהדר מהם תע"ב. ע"כ. וכתב בערוה"ש (סעיף ח'), דאין כוונתו דזהו רק איסור דרבנן, דודאי יש בזה איסור דאורייתא, אלא שאין לוקין עליו כהרבה לאוין, שאין בהם מלקות. [ב"י יו"ד סי' קט"ז].

ולפ"ז לכאורה כיון שהרופאים טוענים שהעישון גורם לסכנת מחלות קשות שיש בהם משום פקוח נפש, ממילא העישון אסור מעיקר הדין. וכן משמע בשו"ת עמודי אור (סי' כט) שכתב לדון בדין עישון הסיגריות ביום טוב, וסיים: ומה גם שבכל ספרי הרופאים מזהירים שלא ידגיל אדם את עצמו בעישון סיגריות, ויש לחוש לספק איסור תורה. ע"ש.

וכ"כ במשנ"ב בספרו ליקוטי אמרים (פרק יג) שהמרגיל עצמו בעישון סיגריות עובר על ונשמרתם מאד לנפשוחיכם, ועתיד הוא ליתן את הדין. וכן פסק בשו"ת השבי"ט ח"ג (דף קלד) לאסור בהחלט את העישון. וכן פסק בשו"ת ציץ אליעזר חלק טו (סי' לט), וע"ש באורך שכתב לאסור העישון מדין תורה, ודחה סברת האומרים שיש בזה משום שומר פתאים ה'. גם בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג (סי' שנד) כתב לאסור בתוקף, ודחה דברי המקילין בזה.

ואמנם היה מקום לומר דאף שרוב החולים הם מאותם המעשנים, מכל מקום פשוט שאין רוב המעשנים חולים. ואף דלא אזלינן בתר הרוב בפיקוח נפש, ולכן מפקחים את הגל בשבת אפילו מפני ספק כדי להציל נפש, מכל מקום זה אינו אלא בספק סכנה שבא לפנינו, אבל בעישון סיגריה שאין הסכנה לפנינו על פי רוב, ואדרבה רוב המעשנים אינם חולים, לכאורה יש לומר שאין בזה איסור מעיקר הדין. ובאמת שיש בעישון טוב ורע, שבריא הוא לעיכול, ובכל זאת מזיק לריאות, כיתר הסמים והרפואות שמעלים ארוכה לחולי זה, וקשים לחולי אחר. וכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי (מהד"ב סי' קה) שאף שהעישון מזיק לריאה, בריא הוא לגוף. וכ"כ בשו"ת זכר יהוסף משאוול (סי' קצח). ובשו"ת אג"מ (כרך ה' חיו"ד סי' מט) כתב, שאין בזה איסור מצד הדין, ושומר פתאים ה', שהרי רובא דעלמא המעשנים אינם מסתכנים, אלא שבדאי מן הראוי לכל איש, ובפרט לבני תורה, שלא לעשן, מאחר שהוא חשש סכנה, ואין בזה תועלת וגם הנאה, לאלה שלא הורגלו, וממילא בודאי שאין להתרגל בזה. ויש לאסור להתרגל לזה. ע"ש. והנה במה שכתב "שומר פתאים ה'" יש מי שדחה עפמ"ש בפלא יועץ (ערך שמיחה) שאם ידוע ההיזק לאמרינן שומר פתאים ה'. ע"ש. אך יש לומר דזה איירי בנוק המצוי אצל הרוב, אבל גבי

Yitzhak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

עישון שרוב המעשנים אינם חולים, ורק החולים רובם מעשנים, ממילא אינו בכלל היזק הידוע, דבכל דוכתא אזלינן בתר רובא.

גם בשו"ת משנה הלכות חלק ט' (סי קסא) כתב, שמי שכבר הורגל לעשן אינו עובר באיסור מעיקר הדין. ושם הביא מה שכתב הראב"ד בשער הקדושה, שהאוכל דברים המזיקים אותו, ואפשר לו זולתו, הרי הוא פושע בגופו ופושע בנפשו, בגופו שהרי מזיק עצמו בגשמיות, ובנפשו שכיון שדבר זה מזיק לו והוא אוכלו על כרחו שהוא מחמת התאוה שיש לו, ושולטת עליו, והולך אחר תאוותיו ויצרו הרע וכו'. וא"כ בדין נמי הרי כיון שהעישון מזיק עובר בזה שהוא פושע בגופו, ושנית שהולך אחר תאוות לבו ויצרו הרע, שלולי התאוה לא היה מעשן. ולפעמים גם יש בזה משום גאווה, שמעשן להראות עצמו כאיש גדול וחשוב וכו'. והני מילי באפשר לו זולתו, כדכתב הראב"ד, אבל מי שהוא רגיל הרבה בעישון, וא"א לו להפסיק לגמרי, ואם יפסיק יזיק לו לעצבים, כה"ג לכאורה אין איסור כבר בעישון, שהרי א"א לו זולתו. ומ"מ ודאי דמי שלא הורגל בזה, יש איסור להרגיל עצמו, וממילא י"ל דיש בזה משום בל תשחית, שהרי הוא מוציא ממון ומעלהו לעשן ומשחית את גופו ואת ממונו, וממון זה היה יכול ליתן לביתו או לצדקה. ע"כ.

והנה ז"ל הרמב"ם (בפרק ד' מהלכות דעות הלכה ט'): המאכלים שהם רעים ביותר עד מאד, וראוי לאדם שלא לאוכלן לעולם, כגון הדגים הגדולים המלוחים והישנים. וכן פולים ועדשים הם מאכלים רעים שאין ראוי לאוכלם לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. ע"כ. והנה זה פשוט שלדינא מותר לבשל דגים ופולים ביום טוב, וחשיבי בכלל אוכל נפש, אף שיש נזק באכילתם, [וגם לשון הרמב"ם "אין ראוי", ולא כתב בלשון איסור]. ועל כרחינו ה"ט דאף שיש בהם נזק, מ"מ חזו לאכילה ואכתי הוה בכלל אוכל נפש. ונזק לחוד ואוכל נפש לחוד. ולפ"ז גם גבי עישון סיגריות אף שיש נזק בעישון, מ"מ חשיב בכלל אוכל נפש ומותר לעשן ביום טוב. [וגם הרמב"ם הני' כתב בלשון "ראוי"].

וכן דן בזה בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סי' כג) וכתב, שהכל תלוי באדם וברגילותו, דמי שאינו מעשן ודאי אסור להרגיל עצמו לזה, הן מפני שהוא מזיק וחובל בעצמו, והן מפני ביטול זמן ובל תשחית, אבל מי שכבר מורגל וצריך לה מאד וא"א לו להתרגל זולתו, א"כ זה הוה כבר כעין שאר צרכי הגוף, ויש לדון בזה עד כמה הורגל.

והיוצא מזה, דאיכא למימר דלאו כל עישון הוא איסור מוחלט, שאין הנזק אלא בהצטברות, ומאן יימר לן שעתה נצטבר כבר העשן וגורם לו נזק שהוא בבחינת פקוח נפש, שמה הנזק שנגרם לו אכתי אינו בגדר פקוח נפש. שעישון הסיגריות הוא נזק בהצטברות, ודומה לכל סוגי מאכלות שכתב הרמב"ם שהם מזיקים לגוף, ובודאי שאין איסור לאכלם משום שמזיקין כשמרבה מהם, ואין הנזק עכשוי. ושמה יש לחלק בין אדם המעשן הרבה ובאופן תדיר, לבין אדם שאינו מעשן הרבה ואין בו סכנת הצטברות. [ושמענו מרופא טבעוני שאמר, שהמלחמה של האדם עם עצמו לעשן או לא לעשן, הנזק שלו גדול יותר מעישון שנים ושלוש סיגריות ליום. ולכן יש לאפשר להמשיך לעשן לרגילים בכך ב' וג' סיגריות ליום].

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ואמנם הגרש"ז איירעבאך בשו"ת מנחת שלמה ח"ב (סי' נח אות 1) כתב, דאמנם בדגים ועדשים שרי, מ"מ כ"ז דוקא באוכלין, אבל בעישון דלאו מאכל הוא כלל, שפיר צריכים שיהיה שוה לכל נפש.

ובשו"ת יחזה דעת חלק ה' (עמוד קפא) כתב, שעל כל פנים בודאי שיש להזהר בזה, ובפרט המשגיחים בעולם הישיבות, שעליהם לפקוח עיניהם על בני הישיבות לבל ירגילו עצמם בכך. ע"ש. ומדיוק הלשון מבואר לכאורה שאין איסור מעיקר הדין בעישון סיגריות, אלא דטוב ונכון להמנע מעישון. ועל פי זה כתבנו בילקוט יוסף חלק ב' (עמוד רמב), "דראוי והגון" להמנע כליל מעישון סיגריות, אחר שנתפרסם בשם הרופאים שהעישון מזיק לבריאות. ע"ש.

ואמנם בספרו הליכות עולם חלק א' (פרשת ויקרא סע"ד ובהערות עמוד רס) תפס בלשון מחמיר יותר, שכתב שם: ומ"מ יש להבהיר שכל האמור לעיל [לעשן בביהכ"נ] הוא מדין קדושת ביהכ"נ, אולם בגוף מעשה העישון ידוע שהרבה מאד מגדולי הרופאים שבדורינו בכל העולם, קבעו בהחלט, שאין ספק שלכל אלו המעשנים סיגריות, סכנה נשקפת לבריאותם בגלל העישון, והם גורמים סיכון לנמצאים בסביבתם בזמן העישון, כי כלי הדם שלהם עלולים להפגע מאד על ידי העישון, ולכן "היה מקום" לאסור את העישון על פי הדין, וכמו שהזהירה התורה ונשמרתם מאד לנפשותיכם. וכמו שאנו סומכים הלכה למעשה על חוות דעת של רופאים בעניני פקוח נפש בשבת וביום הכפורים, כן אנחנו צריכים לשמוע אליהם להרחיק עצמינו מדברים הגורמים סכנה לבריאות האדם, וכמו שכתבו בשו"ת ציץ אליעזר חלק טו (סי' לט), ובשו"ת באר משה ח"ו (סי' קס אות ט) וכו', וחובה קדושה לציית לרופאים וכו'. עכת"ד.

ודקדק לכתוב היה מקום לאסור. וגם בהלכה בריש העמוד כתב: ד"ש מקום לאסור" בזמנינו את עישון הסיגריות מצד אחר, שהרבה מגדולי הרופאים קבעו בהחלט שסכנה נשקפת לבריאותם של המעשנים, ואף גורמים סיכון לנמצאים בסביבתם, ולכן "יש מקום לאסור" העישון על פי הדין, וכמו שהזהירה התורה ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ושומר נפשו ירחק מזה. ואם קשה עליו להפסיק העישון בבת אחת, צריך לצמצם ולהפחית מעט מעט מהעישון עד שיפסיק לגמרי. ע"כ. ומבואר מלשונו שלא היה הדבר ברור אצלו לאסור איסור מוחלט לעשן בזמן הזה, ולכן נקט בלשון "היה מקום" לאסור, וכנראה שהתחשב עם הסברא הנ"ל, דסוף סוף אנו רואים שאין רוב המעשנים חולים, וממילא קשה לאסור את העישון באיסור גמור.

תדע, שהרי התיר בשו"ת יביע אומר ח"ה (או"ח סי' לט) לעשן ביום טוב מצד דהויא הנאה השוה לכל נפש. וחזר על הדברים במאור ישראל (שבת לט: ד"ה ובי"ה מתירין). וסיים שם: אך בזמן הזה נתפרסמו דברי הרופאים שיש סכנה בעישון הסיגריות, וכבר העיר בזה בשו"ת עמודי אור וכו', אולם כמה אחרונים כתבו לדחות דברי העמודי אור, מכל מקום בודאי "שנכון לחוש" לדבריו. ע"כ.

Yitzhak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

גם בהליכות עולם חלק ב' (פרשת במדבר סעיף יג), כתב להתיר לעשן ביום טוב, למי שרגיל בעישון, וסיים, דעצם העישון דעת הרופאים בזמנינו שהעישון מזיק לבריאות, "ושומר נפשו ירחק מזה". ולכאורה אינו איסור מוחלט על פי דין. והוא קרוב לאיסור. והוא מהטעם שביארנו, דרוב החולים הם מאותם המעשנים, אבל אין רוב המעשנים חולים, ואין הסכנה בפנינו כפיקוח גל שאנו חוששין למיעוט. אך מאידך יש לומר דמה שלא כתב בלשון "יש לאסור" הוא מפני שהוא בכלל גזרה שאין הצבור יכול לעמוד בה, ובפרט שראינו להרבה ראשי ישיבות ותלמידי חכמים שרגילים לעשן. ונבספר תשובות והנהגות כתב, שאינו אוסר את העישון בהחלטיות, מפני שהוא מטעם שלא ישמעו לו בה.

והגר"צ אבא שאול זצ"ל בספרו חכמה ומוסר (עמוד רכ"א) כתב: דאף שאין איסור ודאי בעישון" מכל מקום ספיקא דאורייתא ודאי איכא, ובפרט אם מעשן בסביבת אחרים וכו'. וע"ש דרך עצה כיצד להגמל מהעישון. ועיין בקובץ מבקשי תורה (חשן תשנ"ט עמוד קע"ד) בשם הגרי"ש אלישיב, שסיגריה אחת ליום אינה מזיקה כלל. וע"ע בקובץ כ"ה (סיון תשנ"ט, עמוד של"ה), ובילקו"י ח"ב הנ"ל.

ונודע שכיום דעת כל הרופאים שעישון סיגריות מזיקה לבריאות וגורמת למחלות קשות וחשוכות מרפא ל"ע, וקבעו זאת לאחר שנתברר על ידי מחקרים גודל הסכנה בדבר. ובספר מעשה איש ח"ב (עמ' קס"ב) מובא שהחזו"א אמר, שבודאי שהעישון מפריע לזכרון ולכשרון. וקשה לכלי הנשימה.

ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ח (ס' כד אות ד) הביא בשם הרב השואל שם, לענין עישון סיגריה בכית הכנסת דאין בזה איסור שחץ בביהכ"נ, דמה שהבין לא מעשן בפני אביו, הוא רק מסיבה שאביו ציוה עליו שלא לעשן, מטעם שהעישון מזיק לאדם. וכן מה שלא מעשנים בפני גדולים הוא מטעם שהעישון מפריע להם, אבל בתלמידי חכמים לא שייך זה. ועל זה השיב לו הרב המחבר שם, דמה שנוזהרים שלא לעשן בפני האבא, אינו מפני שאביו מצוה לו על כך, דאטו כל ההורים מצוים לבניהם שלא לעשן, והאם הוא שומר עליהם שלא יעשנו במקום אחר, ולדברך שהעישון מזיק שמתעם זה אביהם מצוה אותם שלא יעשנו, אם כן אם הוא דבר מזיק איך נקום אנן להתיר לו לעשות דבר המזיק לו. ועכ"פ לכולי עלמא בודאי שאין לאדם להרגיל עצמו לעשן.

וברכתי להמחבר שליט"א שיהי רצון ויפוצו מעינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ולברך על המוגמר בקרב הימים, בבריאות גופא ונהורא מעליא, והיה שמו כשם הגדולים אשר בארץ.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

הקדמה

נושא החיסונים אינו חדש. כמעט כל תינוק הנולד במדינות מפותחות זוכה לכמה וכמה סוגי חיסונים. כביכול כדי ללמדו שהשהות באויר העולם עלולה לחשפו לנגיפים שונים. קבלת הפנים בכניסתו של היילוד לעולמנו, מזכירה את הדרישות המקובלות מכל היוצא לטייל במדינה טרופית. עם זאת זכה נושא החיסון לקורונה להתייחסות מיוחדת. מצד אחד מפני התקווה והציפיה הכלל עולמית להתגברות על המגפה ולחזרה לשגרה, יחד עם מידע זורם של שלבי הפיתוח, ומצד שני מפני הפרסומים המפחידים של מתנגדי החיסונים.

נושא החיסונים כמו עצם נושא הקורונה, הפך לנושא מרכזי, עד שלא יפלא לראות אנשים דנים בו בכובד ראש לכאן או לכאן. או בתחושת שותפות בהצלת העולם מהמגפה, או בתחושת אחריות להציל את העולם מהחיסון.

התוצאה: אפילו אצל אנשים שלא חושבים פעמיים לפני שמחסנים את ילדיהם, נוצרה רתיעה רגשית מהחיסון.

העובדה שהחיסון פותח תוך כדי מגיפה, תרמה לפולמוס על חיסון זה. גם התעוזה של מתנגדי החיסונים עלתה מדרגה. אף שקל יותר להטיל חששות בלבו של זוג צעיר העומד לפני חיסון בנם הפעוט מפני מחלות עלומות שרוב הציבור לא שמע על נזקיהן, מאשר להטיל ספיקות בחיסון כנגד מגפה שמספרי החולים והנפטרים ל"ע מתפרסמים יום יום, בכל זאת מתנגדי החיסון מצאו דרך. הם משתמשים, בין היתר, במשקפת הפלאים הידועה מהמשל. כך הם מסתכלים על נזקי המגיפה בצד המקטין של המשקפת, ועל ספק תופעות הלוואי של החיסונים – בצד המגדיל שלה.

מטרת מאמר זה היא להציג את נקודת המבט של פוסקי הדורות בפולמוסי החיסונים, להציג את גישת ההלכה בנושא מההיבט הפרטי והציבורי, ולעמוד על האיזון הראוי בין סכנות המחלה למול תופעות הלוואי שעלולות אולי להיגרם ע"י החיסון. כמעט כל הנתונים במאמר זה, נלקחו מארון הספרים היהודי.

מאחר והחיסון נועד למגר את המחלה, ובשלבם הבאים יתכן שהוא יכחיד אותה לגמרי מהעולם כפי שהוכחה מחלת האבעבועות השחורות, עלולה להתעורר המחשבה שפיתוח החיסון והשימוש בו, נחשב כהתערבות אסורה בסדרי הבריאה.

מהיבט מוסרי, עלולה להתעורר מחשבה שמא כיון שהמגפה באה לייסר את הבריות, אולי אסור לנקוט בצעדי מלחמה אנושית כנגדה. עלינו להתעורר, להתפלל לתקן את מעשינו, ולא לנסות לפתור את הבעיה בדרכים מלאכותיות. (ראה ב"ק פה, א, רש"י ד"ה נתנה רשות לרופאים לרפאות)

כבר רבי אליהו דסלר זצ"ל, מצא לנכון לקרר את ההתלהבות שהתעוררה בעת פיתוח החיסון לנגיף הפוליו. ח"ל:

'באותם ימים פרצה בארץ מגיפת שיתוק ילדים ר"ל וזה הפיל חיתתו על כל הישוב והנה נתבררנו כי פיתוחו תרכיב חיסון נגד המחלה האיומה וכתוצאה מזה היא תודבר ותחוסל. אז אמר רבינו: הקב"ה כביכול משחק עמנו. מדי תקופה מתגלות מחלות שאין להן תרופה וכאשר נמצאת התרופה נושמים כולם לרווחה וחושבים שבאה השלוח. אולם מיד מתברר כי כבר מתפתחת רחמנא ליצלן מחלה חדשה חשוכת מרפא עד לסיבוב הבא. הענין הוא כי החולי מהווה מקל חובלים בידי הקב"ה לייסר

¹ ראה ילקוט לקח טוב עבודת חודש אלול עמ' לו, במשל על איכר שרצה לרחוף ערימה ענקית של תבואה בעד לפתח הקטן של האסם, 'עמד האיכר אוכד עצות ולא הבין מה ארע כאן הוא מביט בתבואה בצד האחד של המשקפת והיא קטנה עד מאד הופך את המשקפת מביט בפתח והוא גדל עד מאד הפתח גדול והתבואה מעטה ולהכנס אינה נכנסת'.

את ברואיו ולנסותם ולכן אין לצפות למצב של והסירותי מחלה מקרבך עד בא התיקון הכללי של העולם².

מאידך, עד היום כל ילד מקבל חיסון זה כדבר שבשגרה, ובארץ לא שומעים כמעט על שיתוק ילדים. גם לא שמענו על התנגדות גדולי ישראל לחיסון כנגדו. להפך. גדולי ישראל הורו להתחסן (למשל, להלן עמ' 146)

ראוי להבהיר היבט זה. גם אם התורה התירה להילחם במחלה, עדין יתכן כי המלחמה נגד המחלה 'במקל' איננה יעילה, שמא יבוא מקל חדש שעלול להיות אימתני יותר ל"ע³.

מאידך, בפשטות חובת השתדלות מחייבת דווקא להילחם.

מאחר ויש חידוש עולמי בדרך החיסון נגד קורונה, בלב בני תורה מנקרת השאלה: האם דרך החיסון נכללת בהיתר שנתנה התורה 'ורפא ירפא', או שמא יש בה חריגה מסדרו של עולם והתערבות בגזירת שמים.

בנוסף, אנו חשופים כיום לפרסומים שונים המעוררים פחדים וגורמים לרתיעה מלקיחת החיסונים. עובדה המחייבת בירור ענין זה במקורותינו.

לכשנתבונן, נראה כי בתחום ההתנגדות לחיסונים – אין כל חדש תחת השמש. תופעת התנגדות זו כמו גם נימוקיה והפחדותיה, כמעט לא השתנו במאות השנים האחרונות.

א. רקע כללי

1. התחסנות טבעית

שנים רבות לפני שפותחו חיסונים מעשי ידי אדם, כבר היה ידוע שמי שחלה והתרפא עשוי לפתח עמידות כנגד אותו החולי. ההסבר המעודכן הוא שמערכת החיסון שלו כבר יצרה נוגדנים כנגד המחלה. אפשר לכלול תופעה זו בדברי הר"ן בנדרים⁴ 'אחר שחלה ונתרפא מתחזק טבעו להיות יותר בריא ממה שהיה קודם חליו'.

מלבד ההתחסנות מפני גורמי מחלה, מצינו גם התחסנות מפני רעלנים, כפי שהעידו חז"ל⁵ שעכו"ם אינם ניווקים משתיית מים מגולים שיש בהם חשש ארס נחש, מפני שהם אוכלים שקצים ומתחמם גופם. וביאר הגרי"ש אלישיב בהערותיו⁶:

'דעכו"ם משום דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו ואין ארסו של נחש מזיק להם, והיינו שעל ידי זה גופם מתחסן נגד הארס'.

וכן מצינו בספר מושיע חוסים בשם חכמי הטבע שחשיפה מבוקרת לכמויות הולכות וגדלות של חומרי רעל, יוצרת הסתגלות של הגוף לאותו הרעל, וז"ל:

'מבאר לטבעיים שההרגל טבע שני והוא על כל דבר שלטון ואם ירגיל אדם עצמו אפילו לאכול סם המוות לא יזיק לו הגם כי לבסוף ירבה אכילתו ממנו, והסם ההוא יתהפך לטבעו, וטבעו לו והעד על זה מאותה הנערה... שפל מאכלה היה סם המוות'⁷

² ספר הזכרון לבעל המכתב מאליהו עמ' שפד.

³ אפשר להעמיד את הדברים בניסוח אחר, וכשאלה מה יעשה צדיק שבא לפניו חולה מיוסר, האם עליו להתפלל לרפואתו גם אם הוא עלול שלא להיטיב את מעשיו, או שלא תהיה תועלת בכך כיון שתמורת צרה זו עלולה לבוא עליו צרה חמורה ממנה. ראה בספר בית אלוקים למבי"ט (שער התפילה פי"ב) שהסביר שתפלת הצדיק על בני דורו מועיל מפני שהיא כוללת בקשה שיתעוררו ויתקנו את מעשיהם ואז יהיו ראויים להסרת הגזרה, וז"ל 'ונראה לומר כי ענין תפלת הצדיקים על בני דורם הוא להתפלל לאל יתברך שידריכם ויישירם לעבודתו, וכמעט שיבואו לטהר יסייע אותם האל יתברך לשיהיו ראויים, וגם בכלל התפלה להוכיחם ולהשיבם בתשובה שיהיו ראויים לשיסלק האל ית' חרון אפו מעליהם, וישפיע ברכתו וטובו עליהם'.

⁴ נדרים מא, ב, ר"ן ד"ה חוזר.

⁵ ע"ז לא ב.

⁶ שבת פו ב.

חובה להזהיר ששיטה זו מסוכנת ביותר. אפילו בזמנם, מעטים בלבד היו עושים כן על פי רופאים מומחים שידעו את המינון הבטוח להתחסנות ואפשרו את השימוש בה כדי להגן על שליטים מהרעלות. התחסנות זו תלויה גם בסוג החומרים המזיקים. שהרי יש חומרים רעילים שאינם מתפרקים ואינם מופרשים מהגוף אלא מצטברים בו. כך שצריכתם אפילו בכמויות קטנות, גורמת להרעלה מצטברת, ולא להתחסנות.

לגבי חיסונים, הרדב"ז הוסיף והרחיב כי מי שהיה בעיר בזמן מגפה, התחסן מפני המגפה הבאה, אפילו אם לא חלה כלל⁷ מהקודמת, וז"ל:

שְׁהָרִי אוֹתָם שֶׁהָיוּ וְנִצְלוּ אוֹ אוֹתָם שֶׁלֹּא הָיוּ כֻּלָּל בְּמַגְפָּה שֶׁעָבְרָה אֵינָם בְּכֻלָּל זֶה כִּי אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּעֵינֵינוּ כִּי אוֹתָם אֲשֶׁר עָבְרוּ עֲלֵיהֶם מַגְפּוֹת אֵינָם מִסְתַּכְנִים אֶלֶּא אֶחָד מִנֵּי אֶלְהִי.⁸

מקור נוסף להתחסנות הטבעית של מי שעבר את המחלה, נוגע לחובת הבריחה מפני המגיפה, חובה הנזכרת ברמ"א וז"ל:

עוֹד כְּתָבוּ שֵׁשׁ לְבָרַח מִן הָעִיר כְּשֶׁדָּבַר בְּעִיר, וַיֵּשׁ לְצֵאת מִן הָעִיר בְּתַחֲלַת הַדָּבָר, וְלֹא בְּסוּפוֹ.⁹ חובת בריחה זו הוזכרה במהרש"ל. שהוציא מכללה מי שכבר חלה והתרפא. שאומרים העולם, שכבר אינו צריך לחשוש לסכנת המגפה. וז"ל:

הַלֶּפֶךְ נִרְאָה, אִם בָּא דָּבָר לְעִיר מִחֵיב לְבָרַח, אִם יֵשׁ סְפוּק בִּידוֹ. אִם לֹא מִי שֶׁהוֹצִיא כֶּבֶד דָּבָר וְנִתְרַפָּא. שְׁאוּמְרִים הָעוֹלָם שְׁאֵין חֲשֵׁשׁ לוֹ.¹⁰

בשורה מרגיעה זו, הוזכרה גם בדברי ר"ח פלאגיי. לדבריו תופעה זו של התחסנות אינה מובטחת בכל מחלה או בכל איזור מגורים. וז"ל:

וְהָרַב ז"ל דָּבַר לְפִי מְקוֹמוֹ. דְּבַעוֹנוֹת הָרַבִּים בְּמְקוֹמָנוּ מְצוּי אַחַר שֶׁהָבָה פְּעַם אַחַת וְנִתְרַפָּא חוֹזֵר עָלָיו חָלִי זֶה בְּכַמָּה שָׁנִים וְאֶפְּיָלוּ בְּשָׁנָה אַחַת פְּעָמִים וַיֵּשׁ שֵׁנִיתָנוּ הִי יִצְלִינוּ.¹¹

אכן ידוע בימינו שיש מחלות שהחולה בהן או מקבל חיסון כנגדם, שוב לא יחלה באותה מחלה. אך יש מחלות אחרות שהחיסון כנגדם לא מחזיק מעמד יותר מזמן קצר, או שכלל לא נוצר.

2. מגפות לפני עידן החיסונים¹²

כדאי להתבונן בספרי הקדמונים. חוסר הסדר הציבורי ושיבוש דרכי החיים המתחולל כעת בכל העולם עקב מגפת הקורונה, אינו אפילו משל למה שהתחולל לפני הופעת החיסונים בעולם.

⁷ ר"א יגל ממוסל'ציה, **מושיע חוסים**, ונציה שמ"ז. צילום עמוד השער מובא למעלה.

⁸ כלומר, לא היו לו תסמינים.

⁹ שו"ת רדב"ז, ח"ב סי' תרפב.

¹⁰ יו"ד סי' קטז ס"ה ברמ"א.

¹¹ **ים של שלמה** ב"ק פ"ו סי' כו.

¹² **רפואה וחיים** אות נג.

¹³ ראה א' שטינברג, מגפת הקורונה ה'תש"פ – היבטים היסטוריים רפואיים והלכתיים, **איא** קיז-קיח (מרחשון תשפ"א), 44-7, פרק ב.

בעבר היו המגפות חלק מסדר היום הציבורי. היו מקומות שבהם סדר היום הציבורי נקבע על פי הזמנים המועדים למגפות.

בספר חנא וחסדא העיד על עירו איזמיר, שהמגפות היו צפויות בה כמעט בכל שנה. וז"ל:
 'דרוב השדוכין נעשים בפסח יען העיקר של משא ומתן שבעירנו הוא בימי החורף וכו', ובימים הנזכרים אי אפשר לעשות שדוכין שהיום קצר ומטר וכיוצא על הארץ. משום הכי קבעו השידוכין בחג הפסח דוקא. וגם אחר הפסח לא היה אפשר להם משום דעל הרוב רובא היה שורה חולי המגיפה בר מינן אחר הפסח, ולפעמים היה מתפשט עד סוף ימי הקיץ וזו היא הסיבה שהיו רוב העיר הולכים נעים ונדים לכפרים ולעיירות אחרים¹⁴.

ברבים מספרי הפוסקים מתוארת בריחתם האישית מפני הסכנה, והיותם, עקב כך, משוללי ספרים. למשל, ראה בשו"ת מבי"ט וז"ל: 'שנת ה"ש. בהיותי חוץ למדינה בורח מחמת המגפה השם יצילנו שלחו לשאול את פי מן המדינה קצת בעלי תורה¹⁵, ועוד וז"ל: 'ואני איני בא לא לקרב ולא לרחק ראיותיהם בשלמות. כי היה צריך לראות יסוד ראיותיהם מהספרים שהביאום, ואני בעת ריק מהם בהיותי בפפרים חוץ מהעיר מחמת המגפה, ה' יצילנו בכלל כל ישראל¹⁶.

וכעין זה, בשו"ת מהריט"ץ וז"ל: 'הגם כי גולה אני ממקומי מפני שרי גבירה לוקה במגפה לפני ה' אנכי בורח מהר להר ומכפר לכפר ולא אתנו מספרי הפוסקים שעור מספיק בכל זאת להפיק רצון השואל בדרך קצרה¹⁷.

ועוד שם: 'שאלה זו שאל ממני ראובן ואני בעת בורח מפני פחד ה' מפני שרי גבירה אם המדינות לוקה במגפה לפני ה' רחמנא ליצלן. וכעת אני בכפר פרעם ולא אתנו מספרי הפוסקים ומסכתות התלמוד די הצריך וזלת מסכת קמא ומס' מציעא וחלק הרמב"ם ז"ל¹⁸.

ומצינו אף חיבורים שהורתם ולידתם היתה מפני המגיפה, כפי שכתב הרמ"א ב'מחיר יין' – הקדמתו לפירושו למגילת אסתר, וז"ל:

'ואני משה בן כבוד אבא מרי הפרנס והמנהיג ישראל שלי"ט הנקרא משה איסרליש מקראקא הייתי בתוך הגולה אשר נתגלנו מעירנו בשנת שי"ו לפ"ק מחמת עפוש האויר לא עלינו והיינו גרים בארץ לא לנו בעיר שידלוב מקום אשר אין תאנה וגפן וכמעט מים אין לשותות כי אם בתחבולה, עיר אשר במסכנות. תאכל בה לחם ועץ אין בה להסכן בו ולא יכלנו לקים ימי הפורים במשתה ושמחה להסיר יגון ואנחה אמרתי אקומה ואשמחה במפעלי אף חכמתי עמדה לי.

ובהקדמה לשו"ת הרמ"א ציינו המדפיסים¹⁹ שבמשך חמש עשרה שנה היו שלוש מגיפות בקראקא שכל אחת מהן התמשכה כשנה, וכארבע שנים קודם המגפה שבה חובר הספר מחיר יין, היתה מגפה נוראה ומתו בה כחמשה עשר אחוז מבני הקהילה, וז"ל:

'מיום ה' אייר שי"א ועד יום י"א סיון שי"ב... מתו במשך שנה אחת וחדש אחד וששה ימים כמאתים ועשרים איש.

לפי האומדן חיו אז בקראקא שהיתה עיר ואם בישראל כאלף וארבע מאות יהודים, וציינו שמספר הנפטרים באותה שנה בערך פי שמונה מהמספר של שנים רגילות [בעוד שבשנים רגילות נפטרו בערך עשרים ושש לשנה וחדש, בשנה ההיא היו מאתיים עשרים מתים].

¹⁴ רבי יהושע שלמה ארדיט, **חנא וחסדא** (איזמיר תרכ"ד), כתובות ה א ד"ה ועוד (דף ע"ג).

¹⁵ **שו"ת מבי"ט**, ח"א סי' קב.

¹⁶ **שו"ת מבי"ט** ח"ב סי' נב.

¹⁷ **שו"ת מהריט"ץ**, ישנות סי' ח.

¹⁸ **שו"ת מהריט"ץ**, ישנות סי' יט.

¹⁹ על פי רישומי החברה קדישא.

בעבר, בכל עת רעב או מלחמה, היתה הכוונות למגפות מתעוררת. כך נראה מדברי החתם סופר, שהמגפה הגדולה של חולירע בשנת תקצ"א היתה צפויה כאחת מתופעות הלוואי של המלחמה. זו לשונו:

'הנה רעש גדול בעולם מחשש מגפה וחרב ומלחמה... ואם יבוא חס ושלוש ויגש הרעה והמגפה או דברים שאנו מתייראים מהם...'²⁰.

ואכן בעקבות אותה מלחמה, הגיעה מגפת החולירע ליבשת אירופה כמובא בספר תולדות שלמה ח"ל:

'ויהי בשנת תקצ"א והנה דבר באפל יהלך ומצפון פתחה הרעה זו מחלת החולירע ר"ל אשר משפנה היה מעולם במדינת אזויא ועקבותיה לא נודעו בכל מדינות אירופא. רק ע"י המלחמה שהיה אז למדינת רוססיה ומדינת הטורקיה הדבקו אנשי המלחמה עם המחלה הנ"ל והביאו אותה למדינת רוססיה ומשם נפצה על פני כל הארץ ויהי לחרדת אלקים בכל מקום בואה שמה ושערוכה ד' ישמרנו. וקודם חג השבועות שנה הנ"ל פרשה רשתה גם על עירנו ושמה משכנה בתוכנו... רבים חללים הפילה ברשתה ונעצומים היו כל הרוגיה רחמנא ליצלן... לדאג עבור טובת העניים והיו בלואים ומסגרים בבתיהם ויראו לצאת החוצה יען כי הרופאים אמרו אז כי חלי המתדבקת היא'²¹.

גם מלחמות אחרות עוררו מגפות, כפי התיאור על המגפה במאנטובה:

'בעת ההיא בחדש ניסן בשנת שלש מאות ותשעים החלה מגפה גדולה וחזקה במחנה האשכנזים וגם במחנה המנטובאני וימת בשני החיילים עם רב... גם באנשי העיר החל הנגף ובמחנה ישראל כמו כן בעו"ה. ובראשונה היו מתים מבני ישראל ג' או ד' בכל יום ותחזק המגפה עד כי בעונותינו סמוך לחג השבועות היו מתים עשרים ויותר בכל יום ויום... ותעצר המגפה ביום השני ששה לחדש אב ובעצם היום ההוא לעת ערב באו כל היהודים אל בית הכנסת הגדולה וקראו את הלל הגדול ויהללו את שם ה' כי נשגב שמו'²².

הנתונים על התמותה מהמגפות לא היו מעודדים כלל, כמתואר בספר סדר אליהו זוטא וז"ל:

'והלכתי ובאתי בחדרי וסגרתי דלתי בעדי ונסתגרתי בביתי ובחומותי בחברת אלופי ומידעי... ולא נראינו החוצה ויהי הדבר הולך וחזק... ואחרי כן נסו כל השרים וכל עם הארץ בהרים ובכפרים... ויהי הדבר הולך וחזק... מאויר עד אב וימותו בקהל...'²³.

ובספר גדולת יהונתן, ז"ל:

ואף שאנשי פראג... בקשו ממנו שיקבע דירתו בעירם אבל הוא לא שמע להם יען שפרצה אז מגפה בפראג וארכה המכה הזאת שם לערך ב' שנים רח"ל ורבנו היו לו אז בנים קטנים ע"כ לא רצה לישב בפראג ונסע לעיר האמבורג.

ובהערה שם וז"ל:

'במגפה הזאת נפטרו והלכו לעולמם ג' אלפים ד' מאות ומ"א איש... אך עקר המגפה שררה בעצם תוקפה מן כ"ח תמוז תע"ג עד ר"ח טבת תע"ד'²⁴.

וראה עוד בסיום ספר קרבן נתנאל וז"ל:

'ושנת תע"ג חזרתי לפראג ובשנת תע"ד היה בפראג קול רעש מגפה והעיר לדבר הסגיר. ורוב העולם פזרו רגליהם אך מפני הסבה נסגרת בפראג והיתה המגפה גדולה. באיזה חדשים נפלו בעונותינו הרבים יותר מארבע אלפים נפשות. ועם כל זה בחסדי ה' מלטתני מן הדבר אותי ואת נפשות ביתי.

²⁰ דרשות חת"ם סופר ח"א דרוש הספר לפרשת עקב דף ס"א ע"ג.

²¹ תולדות רבי שלמה קלוגר עמ' נד.

²² הגלות והפדות ונציה שצ"ד.

²³ ר"א קפסאלי, סדר אליהו זוטא, פרק מאה שישים וששה.

²⁴ גדולת יהונתן על הגר"י אייבשיץ עמ' 7.

ואף מגפות קשות מהן מצינו, שזרעו כליון בכל מקום שהגיעו אליו, בספר מדרש חפץ לרבי זכריה הרופא, ז"ל:

'דע כי בשנת אתשמ"ז לשטרות [היא שנת ה' קצון] ה'ה דבר עצום מאד ומגפה ומות ולא נשארו מן האנשים אלא דבר מועט ברב הערים. והיתה המגפה עוברת מעיר לעיר והרבה מן האנשים לא נקברו, והיתה שוהה בעיר תקופת ארבעים יום ולאחר תקופה זו עוברת. ומי שבא מעיר המגפה העבירה לאנשים ומתו אנשי העיר האחרת. ומי שלקח מה שהיא מחפצי המתים מת'.

מלבד המגיפות שהגיעו ממקומות אחרים בעולם, היו מחלות כמו אבעבועות שחורות שהיו מצויות ביותר, ומדי פעם התפרצו בין הילדים. כפי שכתב המאמר מרדכי:

'שכבר ידוע שמפנה זה היא בכל עיר ועיר ברב העתים מעט או הרבה ועוד שכבר אמרו הרופאים ששינוי האויר מסבב ומנהיג זה החולי בר מינן ואם יבריחו הקטנים מן העיר קרוב הדבר ששינוי האויר יפרחו בהם האבעבועות. ועין מ"ש הרב מ"א ז"ל לענין דבר בר מינן ענין פיוצא בזה ועוד שכמעט היה צריך כל אדם להיות נע ונד בארץ רוב ימיו ואין גוזרים גזרה אלא א"כ רוב הצבור יכולים לעמוד בה'²⁵.

בקובץ עץ חיים תשובה ארוכה לרמ"ז זארגר על המגיפות, ז"ל:

'יומה שלא נמצא מגפות מתפשטות ממחלת הדבר והפאקין והחולירע וכיו"ב אחר שנות תר"ל תר"מ, הוא אחר שהמציא הרופא פאסטער המפרסם שהבאצילין הם מחוללי המחלות... והמציא שבאצילי המחלה אם מחלישים את הבאצילין הם עצמם גורמים הרפואה, שהשי"ת מחולל הרפואה מתוך המכה כמ"ש חז"ל. וכמה כתבו שהוא חצר הכבד של ר' מתתיה בן חרש שביומא פ"ג, ולרפא האבעבועות שהזכר בשלי"ה ומ"א סי' תקע"ו שמתו מזה רבבות ילדים עד שנתחבר סליחה ע"ז והוא מפלאות בורא כל העולמות. ובטיפוס המצא הפנצילין בשנות ת"ש תש"י מדברים מעפשים ורקובים שבו נמצא המשמיד לבאצילין הרעים של הטיפוס, והכל בשליחות בוכ"ע שברפואת הפנצילין נתברו מליארדים אנשים בכדור הארץ וכמוכן לפי טבע הארץ והכמת הרופאים שם. ואין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף'²⁶.

וכן כתב בספר אגדת אליהו:

'פעמים שאויר העולם מתקלקל ומתעפש מהאידיים העולים מן הארץ והוא סבת שהדבר בא בר מינן ושאר מיני חולאים ומכלה הבריות ולא נשאר ישוב לאדם בעולם. וירידת הגשמים מטהרים את האויר כנודע ונמצא העולם מתתקן. ועל ידי תקון העולם ממש זהו ישובו כי אין הבריות כלים מחולאים רעים ונאמנים'²⁷.

אם נתבונן בנתונים על כלל אוכלוסיית העולם²⁸ הרי שבשנת הת"י מנתה אוכלוסיית העולם כחצי מיליארד איש, ומאתים שנה אחר כך – בשנת התר"י כבר היתה גדולה פי שנים והגיעה ליותר ממיליארד נפש. מאז, בעיקר עקב התפתחות הרפואה²⁹, חלה התקדמות מואצת פי כמה. עד שנת התש"נ – פחות ממאה וחמישים שנה אחר כך – הגיעה

²⁵ מאמר מרדכי, סי' תקעו ס"ה. הובאו דבריו בכף החיים. דבריו אמורים בענין חובת הבריחה שכתבו הפוסקים מחמת המגיפה, שהדברים אינם אמורים לדעתו במחלה כל כך מצויה.

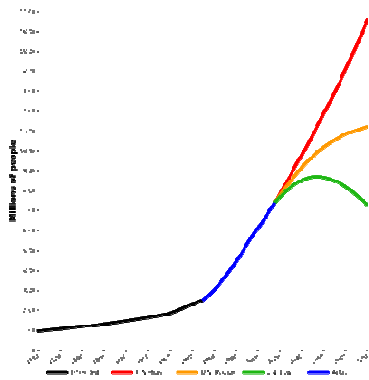
²⁶ עץ חיים כאבוב ח"ז עמ' ר"צ.

²⁷ אגדת אליהו, ברכות סה ב.

²⁸ אנציקלופדיה לבית ישראל ערך אוכלוסייה.

²⁹ במאת השנים האחרונה, העולם עבר שתי מלחמות עולם קטלניות, וגם הילודה בעולם נמצאת בירידה, בכל זאת גדלה מאד אוכלוסיית העולם בתקופה זו, בעיקר עקב צימצום דרסטי של התמותה ממגפות ועליית תוחלת החיים.

גודל אוכלוסיית העולם תר"מ – תת"ס³⁰

אוכלוסיית העולם ליותר מחמשה מיליארד נפש. כיום – תשפ"א – אוכלוסיית העולם כבר הגיעה, לפי הערכות הדמוגרפים, ל-7.8 מיליארד. נמצא שבדרך הטבע, יותר ממחצית אוכלוסיית העולם לא היתה קיימת היום, ללא התפתחות הרפואה, שאחת הבשורות הגדולות שבה היא פיתוח החיסונים.

בספר מאזני צדק³¹ תיאר את רעת המגפות ואת התועלת של החיסונים, וז"ל:

יְכַן נַמְטֵי אַפְרִיזֵן לְהַרְפְּאִים הַמְבֻהָקִים שְׁלוּחֵי דְרַחֲמָנָא אֲשֶׁר בְּתַחְבּוּלוֹתֵיהֶם הַמְחַכְמוֹת יִפְיחוּ רוּחַ הַחַיָּה בְּאֹפְנֵי הַתּוֹלְדָה וְכַמָּה מַחְלוֹת אֲנוֹשׁוֹת מְסַכְנוֹת גִּרְשׁוּ מִקְרַבְנוּ כְּמוֹ בְּמַטְאֵטָא הַשְּׂמֵד. מִקַּל חוֹבְלִים כְּגוֹן מַחְלַת הָאֲבַעְבוּעוֹת פֹּאקֵעַן אֲשֶׁר הִיא וּמַחְלַת הַחֲלִירֵה הִיוּ בְּהָדָא מִתְקַלָּא אֲכֹרִיּוֹת פִּיעֻנִים בְּמִדְבַר וְחֲדוֹת כְּזָאבֵי עֶרֶב לְמֵלְאוֹת חוּרֵיהֶן טָרֵף אָדָם רַב. רַק הַחֹקֵר יַעֲנֵר הָאֲנְגְלִי הַמְצִיא תַחְבּוּלָה פְּשׁוּטָה וְקֵלָה לְבַעַר רַעְתָּה מִקְרַב הָאָרֶץ וּלְשַׁכֵּךְ עִבְרָתָהּ כִּי קִשְׁתָּהּ³².

היבט אופייני לאותה תקופה, הם דברי ר"א המבורג מחבר 'עלה לתרופה על חיסון האבעבועות'. אחר שפירט את רעת המגפה, הוסיף שאין צורך להאריך בזה כי הוא דבר מפורסם והכל יודעים זאת. וז"ל: 'אֲשֶׁר יְכִינּוּ וְאֲשֶׁר יִבְיֵאוּ אוֹמֵר מִן הַחֲדָשׁ הַחֲכָמִים הַרְפְּאִים רוֹפְאֵי זְמַנְנוּ לְצַרְעַת מְמָאֶרֶת נוֹשֶׁנֶת בְּעוֹר בְּשַׂר הָאָדָם וְהִיא כְּמַצּוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל חַי מְדַבֵּר תַּמְשֻׁךְ כָּל אָדָם בְּחֶפְזָה לֹא תִשָּׂא פָּנִים לְזִקְן וְלַנְעַר לֹא תַחֲוֵן הִיא חֲלֵי אֲבַעְבוּעוֹת וְרַבִּים חֲלָלִים הַפִּילָה וְעַצְמוּמִים הַרוּגֵיהָ... עוֹד יִשְׁאִירוּ אַחֲרֵיהֶם רְשׁוּמִים מְרִים זָרִים נִצְרָבוּ כָּל פָּנִים קָבְצוּ פְּאָרוֹר, בֵּן מִשְׁחַת מְאִישׁ מְרָאֵהוּ וְתֹארוֹ מְבִנֵי אָדָם... וְאֵין לְהֶאֱרִיךְ בְּסִפּוֹר מְכֹאֹב חֲלָלֵי חֲלֵי הַמְפָרְסֵם הַנִּיל אֲשֶׁר נִתֵּן אֱלֹקִים לְבִנֵי אָדָם לְעֵנֶת בּוֹ וְאֱלֹקִים עֲשֵׂה שִׁירָאוֹ מְלַפְנֵיו'.

כפי שיתואר להלן, חיסון קדום נגד מחלת האבעבועות השחורות הקטלנית, פותח בעולם לפני כמה מאות שנה, ולפני כ-225 שנה התגלה חיסון משופר כנגד האבעבועות. מאז נוכח העולם כי במדינות בהן לא הקפידו להתחסן היו התפרצויות קטלניות של המחלות.

דוגמא מעניינת מתוארת בספר 'משפחת חבשוש' על מגפת אבעבועות שפרצה בתימן בשנת 1939 למנינם, עקב זלזול של השלטונות בתחום הבריאות:

'מאחר והתורכים עזבו את תימן ואתם רופאים והאחיות והחרופות נשארה תימן ובראשה עיר הבירה צנעא ללא כל שירות רפואי פרט לרופאים מקומיים טבעיים ורפואות טבעיות בחנות הבשמים. משטרו של האימאם יחיא לא נתן דעתו לנושא זה כמו לנושאים אחרים להם זקוק הציבור. בנושא זה סמך על השם רופא הכל. דבר ראשון בלט מיד. בהיות ולא היו חיסונים נגד מחלות שונות מאז יצאו התורכים מתימן פרצה מחלת האבעבועות השחורות בכל עזה והפילה חללים רבים מבין הילדים יהודים ומוסלמים, המחלה שהודברה קודם לכן על ידי חיסון הילדים, שבה להשתולל באין מפריע והמצב החמיר. בשנת 1939 הייתי בעדן בשליחות משפחתי למטרת מסחר ולפתע קיבלתי מברק דחוף בו נדרשתי לשלוח תרופת חיסון נגד מחלת האבעבועות השחורות שפרצה בצנעא ומפילה שם חללים רבים כשקיבלתי את המברק הייתי המום. כי חשתי מה מסוגלת לעשות מחלה איומה זו לא רק להפיל חללים אלא אף לעוות פני אנשים ולעוורם בעיניהם וליצור צלקות בחולים לכל החיים. ולכן אמרתי בלבי עת לעשות אך לא ידעתי למי לפנות... באותו לילה התיצבתי על החוף בעדן ותרתי אחר

³⁰ מקור: ויקיפדיה, 'דמוגרפיה של העולם'. ת"כ 01/02/21.

– העורך

³¹ לר"ד טורש ווארשא תרנ"ה.

³² מאזני צדק, שערי צדק, עמ' 2 בהערה.

אניה המפליגה לחודידה העליתי את החומר ושמרתיו במקרר של האניה וביקשתי מרב החובל למסור חבילה זו לסוכנו שבחודידה מר בוכארי מיד בהגיעו, באותו מעמד הברקתי לבוכארי מה לעשות ואיך לנהוג עם החבילה שבה תלויים חיי אדם בוכארי זכור לטוב עשה מאמץ גדול ותוך שלושה ימים הגיעה החבילה לצנעא ומיד החלו בחיסון הילדים³³.

ניתן לסכם כי שלשה גורמים עיקריים חברו בע"ה יחד להפחתת התמותה ולעליית תוחלת החיים בעולם: החיסונים, התרופות האנטי-ביוטיות, והשיפור בתנאי ההיגיינה. חלק גדול מיושבי כדור הארץ חיים היום בזכותם.

את התרופות האנטיביוטיות נוטלים בעת מחלה. כשכבר חולים – אין צורך בתמריץ ליטול תרופה. אך את החיסון נוטלים כאמצעי מניעה, בעוד האדם בריא, טרם נופלו למשכב. בנקודת אור עצומה זו לזכות החיסונים, טמונה גם נקודת תרופה. ככל שהחיסון יעיל להדברת המגפה, כך עלולים אנשים לשכוח את המראות הקשים של חולים לא מחוסנים. התוצאה: ירידה בנכונות להתחסן עד הפריצה הבאה של המגיפה. זו אחת הסיבות שרפואת החיסונים מופקדת בידי ממשלות הדואגות לאזרחיהם, ופעמים אף כופה עליהם להתחסן.

ב. התפתחות רפואת החיסונים

1. החיסון הקרום נגד אבעבועות שחורות

השימוש בחיסון קדם להתפתחות מדע המיקרוביולוגיה. באותם זמנים התפיסה הרפואית היתה שהמחלות באות עקב 'עיפוש האויר'³⁴, וגם בתקופה שכבר היתה יכולת ראיית חיידקים במיקרוסקופ, ראו אותם כתוצאת המחלה ולא כסיבתה.

רק מאות שנים אחרי השימוש הראשון בהחיסונים [לפני ה'תע"ח] העמיד המדען 'לואי פסטר' בשנת התר"מ את יסודות המיקרוביולוגיה, בהראותו שחיידקים הם הגורם והסיבה למחלה, והדבקה באה על ידי העברתם.

כפי שכתב בספר נצח ישראל והביא דוגמא מרפואת החיסונים, רבות מההמצאות לא באו מחמת חקירותיהם של הממציאים וחכמתם, אלא מכך שהממציא שם לב לתופעות שונות, וז"ל:

'באמת אין להכנע גם מפני הממציאים בעצמם שרוב ההמצאות לא יצאו ע"פ כח החושב שבאדם במחשבה תחלה שכך צריך להיות כי אם קדמו מקרים פשוטים והממציאים התחקו לעשות כמתכנתם ואח"כ באו ההתבוננות וההסבר... וכן ברפואה. לו לא שאל הרופא יענער מאנשי הכפר

³³ משפחת **חבשוש**, ירושלים תשמ"ו ח"א עמ' 470.

³⁴ 'עיפוש האויר' הוא אחד המאפיינים ל'מגיפה' בספרי ההלכה. כך כתב רבי יהודה עייאש בביאור הגדה של פסח (וזאת ליהודה עבדים היינו) וז"ל 'ימא שְׁנַרְאָה לומר היא דמפת המגפה רוב החולי בא מעפוש האויר ומריח רע ולקח הרבה בני אדם בורחים לשדות ולגנות ולפרדסים שהוא מקום רחב ואין ריח רע מצוי שם וגם שהוא מצוי בו אויר נך צלול ומחוק', וכעין זה בספר בית אלוקים למב"ט (שער התפילה פט"ז) 'ומפני שראיתי בענין הדבך שנתפשט בפי כל ההמון גם התקמים בפרט חכמי הטבע שעינין המגפה הוא הקסד האויר במקום שהוא מסבוח ידועות, ומתערב הוא עם אויר הנשאף לאדם ומזיקו, באופן שמקורבים הדבך לטבע, בראותם הבורחים מקמת המגפה שיהם נצולים, וְהַעוֹמְדִים בְּאוֹרֵהּ הַהוּא הַנְּפֹסֵד מִסְתַּפְּנִים'.

מחמת תפיסה זו, לא היה ידוע כל כך ענין ההדבקה מאדם לאדם, וגם מחלות שההדבקה בהן היתה נראית לעין כל כמחלת החולירע, נתפסו בעיני הרופאים כ'ספק מדבקות'. כפי שכתב התפארת ישראל (בועז כתובות פ"ז מ"ט) וז"ל 'ומכאן נ"ל ראה שכשיש ח"ו חולי המתדבקת ואפילו ספק מתדבקת ככאלערא וכרומה אסור לשכור ישראלים לשמשו או לקבר מתיו'. וז"ל ספר רפואה וחיים (למהר"ח פלאג'י פ"ד אות י) 'ועם שאין זה חולי הדבק כמו מגפה תקנו הרופאים קונטאמאסו [-הסגר ושמירה]. וראינו דהיה נכנס החולי במבוי אחד וכל אותו הצד היו נופלין בחולי זה וקרו ליה חולי המהלך דהולך וסובב כל העולם כמו שליח ורץ רחמנא ליצלן'.

גם את ההדבקה מאדם לחבירו תלו כסיבה משנית למחלה, שהראשון חלה מפני ה'עיפוש', וחבירו נדבק ממנו, וכפי שכתב החת"ם סופר (דרשות ח"א דרוש הודאה לפרשת וישב דף סג ע"ב) על סגנת ההדבקה וז"ל: 'והענין בנתינת רשות למשחית היינו שנתעפש האויר והעיפוש נופל על בני אדם שוב אין הבחנה וא' מזיק את חברו אפי' מי שאין האויר מזיק לו לפי טבעו מ"מ ע"י הבל חברו הנוזק והחולי יחלה גם הוא וימות בלא עת'.

מחוז גלוסטער באנגליא מדוע אין נקלטת במ הרכבת אבעבועות מילדים? וקבל תשובתם ע"פ הנסיון שכל מי שחלו באבעבועות הפרות שוב לא יצמחו במ אבעבועות טבעיות, לא היתה נודעת ע"ע התרופה הנפלאה הזאת.³⁵

המנגנון החיסוני טרם הוכר בימי ד"ר ג'נר. אך ההסבר האינטואיטיבי שרווח, לא כל כך רחוק מההבנה בת ימינו. כפי שהובא בספר הגיון לבי, וז"ל:

'הענין הזה ידוע אצל הרופאים בעת שרוצים לחסן את הילדים וגם גדולים לפעמים הם נותנים זריקה מהחולה [-מהחולי] הזאת, למשל זרק תרכיב אבעבועות פרה לשם הרפכת אבעבועות לאיש והגוף בטבעו מתחיל להלחם נגד הזריקה הזאת והטבע מבריא מתנים בהגוף נגד החולאת הזאת. ואח"כ כשהאדם בא בנגיעה עם החולאת הזאת שוב אינו מזיק לו שכבר יש לו חיל של בצילים [-נוגדנים] שמתנגדים למין החולאת הזאת ויכולים להמית את הבצילים החדשים [-חידקים] שבאים בהגוף.³⁶

יש לציין שבשונה מהמצאות רבות שבאו בדרך מקרה, בהמצאה זו היתה בעיה ייחודית, שהרי כל עוד שלא היה ידוע שהמחלה נגרמת מנגיפים, לא היה לרופאים דרך לדעת על הצורך בהחלשת הנגיף טרם ההדבקה של המתחסן, דבר שגרם לפעמים למותו של המתחסן בשלב הקדום.³⁷

החיסון המשופר הראשון בעולם היה נגד מחלת האבעבועות השחורות הקטלנית, ובמשך כמאה חמישים שנה היה החיסון היחיד בעולם. גם השם הלועזי לחיסונים נקבע מהשלב השני של אותו החיסון כפי שיובא להלן.

מחלת האבעבועות השחורות היתה נקראת בלשון הפוסקים בארצות אירופה 'פאקין' או 'בלאטרין', ובלשון ערבית 'ג'דרי', והוראות רבות של הפוסקים הקדמונים התייחסו לאותו חיסון. גם מי שלא מת מהמחלה, סימני המחלה המשיכו ללוותו כל ימיו, ותואר פניו הושחת מצלקות החולי. כפי שהעיד בספר הברית השלם, וז"ל:

'וגם בני מדינתנו אשר יקומו ממחלה זה וחייה יחיו, הרבה מהן נשארים בעלי מומין... ולעולם והכרת פניהם ענתה גם כי משחית פנים יפות תבנית זכר כתאר פני המלך או נקבה יפה פלבנה, ומן אז והלאה חשך משחור תארים ופניהם מלא נקבים נקבים כדמות מצה לא תאר ולא הדר לו ולא לה, לפי שאינו דומה לתאר הראשון עד שאי אפשר להפיר אם זה האדם בעצמו אם לאו.³⁸

החיסון הראשון אבעבועות שחורות היה לפני שנת תע"ח [1718 למנינם]³⁹. היו מעבירים אז מוגלה של אבעבועות שחורות מילד שמחלת האבעבועות אצלו היתה קלה, לתוך פצע ביד של מתחסן. היו מקרים בהם המתחסן חלה מאד ואף הלך לעולמו. אך לרוב גם המתחסן, במיוחד אם היה ילד (שבד"כ החולי יותר קל אצלו)⁴⁰, קבל את מחלת האבעבועות השחורות בצורה קלה יחסית והתחנן לכל חייו. (ראה גם הע' 74 להלן)

וז"ל ספר הברית שם:

דע כי כבר מצאה ידם של הרופאים לעשות בזה תחבולה בערך מאה שנה והוא שלקחו מיץ הנקרא MATERIA מן האבעבועות הנקרא POKEN הטבעיים מילד שהיה לו אבעבועות טובים, ופתחו בילד שני עור בשר זרוע יד ימינו או שמאלו כמין חריץ דק וקטן מאד ונתנו בתוך החריץ מעט MATERIA מאותו הטובה, ועל ידי זה פרח בעור בשרו של הילד השני גם כן טובים'.

³⁵ רא"מ פייבלוזן (רבה של קופיטשאק מחבר ספר פיקוח נפש), נצח ישראל, עמ' 308.

³⁶ רי"ב לאנדא [אב"ד ביסטקוב רב בניוארק], הגיון לבי, תשט"ז, עמ' 202.

³⁷ כפי שיפורט להלן.

³⁸ ספר הברית השלם, מאמר יז נפש החי שבמדבר, פרק ב. [ספר הברית הוא ספר מחקרי שהובא רבות בספרי הפוסקים כגון חכמת אדם, שו"ת רב פעלים ועוד]

³⁹ קובץ חלפיות ט, עמ' 464.

⁴⁰ ראה באתר מכון דוידסון: האצילה שעצרה את האבעבועות השחורות (weizmann.ac.il)

לא תמיד היה חומר החיסון זמין לרופאים. ר' בשו"ת תשובה מאהבה: 'רפואה הזאת אשר לא כל העתים שוים ולא כל הזמנים מוכשרים לקבל התרופה הזאת, וגם לאו בכל יומא מתרחש האימפ"ף שט"אף ליד הרופא ואין לאל ידו לעשות', וכן מבואר בשו"ת ריב"ם שניטוך⁴¹ וז"ל 'שאלה מאחי המופלג מו"ה נתן נ"י אם מותר להוליך תינוק אל הרופא אומנא בשבת לפתוח מורסא שעשה לו הרופא תמול שילשום הנקרא פאקען אימפפען ועתה פותח להוציא הליחה שצריך לה הרופא הליחה כעת לתינוקות אחרים'⁴².

2. מהפכת החיסונים של ד"ר ג'נר

כאמור, הבטיחות של החיסון הקדום היתה נמוכה יחסית, והיתה תמותה של חלק מהמתחסנים. מהפכת החיסונים התרחשה כאשר ד"ר ג'נר מצא חיסון הרבה יותר בטוח – וירוס אבעבועות הבקר. על גילוי החיסון של ד"ר ג'נר דווח בתוספות לספר צמח דוד, וז"ל: 'החכם יענר [ג'נר] מענגלאנד רופא מומחה המציא בשנת תקנ"ט להצמיח ליח נפוח הפרות בבשר האדם להוליד על ידו אבעבועות, למען הציל בני אדם מן האבעבועות (פאקען) הטבעיים אשר רבים מתו מהם, ואשר נשאו בחיים אבדו את תואר פניהם'⁴³. פרטים נוספים מובאים בספר תולדות הארץ⁴⁴:

'ואחת מנגעי הבהמות הנקראה בשם קוהפאקיין הצילה נפשות אדם לרבות מנגעי הפאקיין אשר הכתה במ בשנים מלפנים לרוב אם למות או לחולי וחסר כי עורו עיניהם קמטו פניהם וכו'. והוא מחקר לב הרופא הגדול דאקט"ר ע' יענער הנולד בשנת תק"ט בבערקלי"א אשר בענגלא"ד, בראותו כי השפחות החולבות פרות... וינוגעו גם הנה באשר סופחו על ידיהן, נצלו ממחלת הפאקיין כולה, המציא לו על ידי זאת בתבונתו מלאכת נטיעת הפאקיין הנודעת כעת על פני תבל כולה לרפאות תעלה רבה'⁴⁵.

החיסון של ג'נר כלל וירוסים של אבעבועות הבקר. לכן עד היום נקראים כל החיסונים בלועזית Vaccine מהמילה הצרפתית Vacca – פרה.

מהתבוננות בתהליך הגילוי הזה, קשה שלא להתפעל מההשגחה העליונה שליותה אותו, הן בעצם הגילוי, הן בשלבי הפיתוח, והן בהתמודדות עם ההתנגדויות השונות. הגילוי הגדול של ד"ר ג'נר, התרחש בעקבות מקרה בו הוא הגיע לחסן בשיטה הישנה (!) כלומר הרכבת וירוס אבעבועות שחורות. במחוז אליו הגיע גידלו הרבה בקר, ותושביו נחשפו לאבעבועות הבקר. ד"ר ג'נר לא הצליח להצמיח שם את האבעבועות אצל המתחסנים. כששאל למה אינו מצליח, הסבירו לו שמקובל בידם שכל מי שנדבק בחולי של הפרות שוב לא ידבק לעולם באבעבועות שחורות. התיאור בספר הברית השלם – נפלא. וז"ל:

'ועתה אחי ועמי שמעו נאספרה לכם מראשית הדבר איך ואיככה נתגלה רפואה זו בעולם. והוא איש היה בארץ ענגלאנד [אנגליה] ושמו אדוארד ג'נר והיה האיש ההוא רופא מומחה ויהי בנסוע האיש מעיר לעיר ומכפר לכפר לטעת לבני אדם פאקען הטבעיים הטובים כמנהגו מדי שנה בשנה. ויהי בבאו לכפר אחד במחוז גלוטשטר אשר בענגלאנד המדינה, והמחוז ההוא ארץ מגדלת פרות רבות. ויטע שם הטבעיים לבני אדם הרבה ולא נקלט המאטריה ולא צמחו הפאקען בשום אדם. ויתמה האיש וישאל לאנשי המקום ההוא מה זה ועל מה זה? והשיבו לו: כבר מודעת זאת אצלם שכל מי שכבר היה לו קוה [פרה] פאקען, שוב לא יצמחו בו פאקען הטבעיים לעולם. ויהי כשמעו זאת עשה נסיון... אחר כך

⁴¹ שו"ת ריב"ם שניטוך, סי' כב. פ' פ

⁴² תשובה מאהבה, ח"א סי' קלד.

⁴³ צמח דוד לר"ד גאנז, הוספות שהודפסו במהדורת ווארשא תרי"ט.

⁴⁴ וורשא תר"א מערכת היונקים עמ' פג.

⁴⁵ תולדות הארץ, וורשא תר"א מערכת היונקים עמ' פג.

חזר לנסות ויקח של מין הפרות בעצמן, וכן מבני אדם שהיה להם באותו העת ויטע בהם להרבה בני אדם אשר עדיין לא היה להם... ותיכף נקלטו יפה גדלו והצליחו וגם עשו פרי ויציצו ופרחו... אצל כלם. ותיכף פרסם הדבר בעולם ויעשו כה כל הרופאים בכל המדינות והדבר עולה יפה ביד כלם אין פרץ ואין מכשול בכל העולם עד היום הזה'.

בתפארת ישראל על אבות הכתיר את הרופא ג'נר כחסידי אומות העולם מפני החסד שגמל עם בני ישראל בהמצאת הרפואה, וז"ל:

'ואנחנו רואים כמה מחסידיהן שמלבד שמכירין יוצר בראשית ומאמינין התודה"ק שהיא אלקית ועושים גמילות חסד גם לישראל. וכמה מהם שהטיבו ביותר לכל באי העולם כהחסידי יענער שהמציא את הפאקקענאימפפונג שעל ידה ניצולים כמה רבבות בני אדם מחולי וממיתה וממומין'⁴⁶.

בהעדר מקררים, חיסונים לא נשמרו אז במבחנה במעבדה, אלא נלקחו ישירות מליחה של אבעבועות הבקר. את הליחה החדירו לסריטה בידו של הילד שרצו לחסנו. לאחר כמה ימים היתה צומחת ביד אבעבועה, ממנה היו לוקחים ליחה לחסן ילדים אחרים. האבעבועות, הן עצמן היו מעין 'מבחנות' בהן נשמר חומר החיסון. לכן היה קושי בהפצת החיסון למקומות מרוחקים, דוגמת יבשת אמריקה, שבה היכתה המגפה באוכלוסיות שלמות. ב-1803 העלתה ממשלת ספרד 22 יתומים על ספינה שהפליגה לטריטוריות שלה בדרום אמריקה. הרופא הראשי חבייר דה בלמיס וצוותו הזריקו את נגיף **אבעבועות הבקר** לגופם של שני נערים. לאחר מכן, הם החדירו לגופם של שני נערים נוספים חומר שנטלו מהאבעבועות החדשות של הילדים הראשונים. עד שהגיעה האוניה לאמריקה נותר רק ילד אחד עם אבעבועה⁴⁷.

להערכת ד"ר אדוארד ג'נר, חוסנו בעולם כ-100,000 (מאה אלף) איש, תוך חמש שנים מגילוי החיסון על ידו.⁴⁸

תגליתו של לואי פסטר

השלב הבא בפיתוח החיסונים, היה תגליתו של לואי פסטר. פסטר גילה שאפשר לרפא חוליים רבים על ידי שימוש באותו הגורם שגרם למחלה. רי"א קאמלהאר מצא לכך מקור מהמשנה במסכת יומא, ואח"כ העידו בפניו שפסטר בעצמו קיבל את ההשראה לגילוי מאותה משנה שהגיעה לידי בתרגום לצרפתית. בספרו התלמוד ומדעי תבל, כתב וז"ל:

'מן הדברים המופלאים שבספר יש לציין את המובא במבוא שערים שלו, ממה שכתב לו בנו ר' ישראל הי"ד אודות הנאמר בחלק הראשון עמ' כב, להשוות את תגליתו של ד"ר לואי פאסטר שריפא את מחלת הכלבת ועוד מחלות הנגרמות ע"י נגיפים ע"י שימוש באותו נגיף עצמו, עם דברי התלמוד יומא דף פ"ג, שמי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו. והנה כותב לו בנו הנ"ל כי בהיותו בק' סאסנאווע סיפר לו אחד מנכבדי הקהילה כי אין זו השוואה גרידא, אלא שד"ר פאסטר נתעורר לרעיונו זה על סמך אותו מאמר חז"ל. שכך שמע אותו אדם עצמו מהחכם ד"ר ישראל מיכל רבינוביץ מפריז שהתחיל לתרגם את התלמוד לצרפתית ותרגומו לסדר מועד הגיע לידי ד"ר פאסטר שהיה מידידיו, ומקריאת אותה משנה נפל במוחו הרעיון לנסות את הריפוי באותה שיטה וב"ה שעלה בידו לעמוד על דעת חז"ל ולהציל רבבות אדם בתגליתו⁴⁹.

ג. רקע הלכתי

1. השתדלות רפואית

⁴⁶ תפארת ישראל, אבות, פ"ג מי"ד.

⁴⁷ <https://www.jstor.org/stable/4442968> <https://www.jstor.org/stable/44448715>

⁴⁸ ויקיפואה, ערך: חיסונים – היסטוריה וסוגים.

⁴⁹ רי"א קאמלהאר, התלמוד ומדעי התבל, ח"ב בהקדמה. הובא בספר הצופה לדורו עמ' 284.

מהו סוג השתדלות הראוי? השאלה נשאלת בכמה ניסוחים, ועיקרה שכיון שהחולי בא על האדם כעונש על חטאיו, ממילא השתדלות להסירו מתפרשת לכאורה כבריחה מגזר דין של מעלה. טענה זו נוגעת גם להשתדלות ע"י חיסונים, השתדלות המקדימה את הרפואה לפני החולי. ראה ב"ק פה, א, רש"י ד"ה נתנה רשות לרופאים לרפאות.

כפתיחה לנושא זה, יש להביא את דברי השואל בשו"ת פאת שדך שהקיף בשאלתו כמה מהשאלות הנזכרות, בנוגע להשתדלות שבלקיחת חיסון שמא היא אינה ראויה, וז"ל:

'שמעתי בשם הרמב"ן שהרפואות מחלישות רק יש רשות לרופא שנאמר ורפא ירפא וא"כ מנלן לבריאים יהא מותר לעשות זה... ועוד טענת שבנים קטנים נענשים בעוון אבותיהם ואם ינצלו מן החולי יענוש הקב"ה האבות באופן אחר'⁵⁰,

עוד טען שם השואל, שההשתדלות הראויה לדעתו היא על ידי תפילות ולא על ידי רפואות, וההשתדלות גם סותרת לדעתו את מצות תמים תהיה עם ה' אלוֹקֶיךָ.

הרב ש"ד מונק השיב באריכות על טענות אלו. נראה מדבריו שהגישה של השואל לשאלות הנזכרות אינה נכונה ביסודה. בסוף התשובה ציין שהיתה זו אריכות יתר בדברים פשוטים מאוד. וז"ל:

יִסוּסֵי אֵין לָנוּ אֵלָא הַמְבוּאָר בְּשׁוּעַ יוֹדֵי סִי שְׁלִי ע"פ הרמב"ן עצמו דמצוה להתרפאות. ופשיטא דהיכא דשכיח היזיקא מצוה לעשות דברים שימנעו המחלה... ומ"ש שהבנים נענשים בעוון אבותיהם... האם לא נאמר בבניו הקטנים לא תעמוד על דם רעך? ומצוה זו שייכת אף אם עדיין לא בא לידי סכנה, אלא דברי היזיקא. כמ"ש בגמרא דסנהדרין... ומה שטענת שאם נגזרה מיתה ח"ו לא תועיל הרפואה לא ידעתי מאי שנא מהחולה הגדול בעצמו שרשאי לעסוק ברפואת עצמו וגם פושע הוא אם לא יעסוק כמו שהזכרתי בשם קצור ש"ע, ואע"פ שבודאי אם נגזרה עליו מיתה נגזרה בעוון עצמו. וה"ה דיש לו לעסוק ברפואת בנו ולא יאמר בעונוי ימות ח"ו... ומצות תמים וגו' לא נאמרה בכגון דא כלל... אבל פשיטא שלא נאסר לנו ליזהר מסכנה או נזק העלולים לבוא ומקרא מלא דיבר הכתוב צנים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם. ועיין בתוספות כתובות דף ל"א ע"א ד"ה הכל, שאדם יכול וגם צריך לשמור עצמו מפורענות.

שאלות כעין אלו מצינו גם בחיבור עלה תרופה שדבריו יובאו להלן.

בעלה תרופה (מאת ר"א המבורג לונדון תקמ"ה. וראה להלן עמ' 138) הוסיף טיעון על פיו אולי אין ראוי להקדים ולהביא על עצמו את החולי. הוא מזכיר כי בדעה זו אוחזים החסידים מאומות העולם⁵¹ וז"ל:

יִהְיֶה עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה... נוֹסֵף תַּת כַּח חוֹמֶרֶת הַשְּׂאֵלָה, וְתַעַשׂ לֵה קַרְנִיִּים, הַאִיךְ נִתִּיר לְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי לְבַקֵּשׁ תַּחְבּוּלוֹת לְהִינָצֵל כְּצַבִּי מִיָּד, לְאֲשֶׁר הִבִּיא אֲלוֹקֵי בִידוֹ לְעוֹנֵשׁ חֶרֶץ, וְדִי לְצַרָּה בְּשַׁעֲתָהּ וְאֶקְדוּמִי פּוֹרַעֲנָתָא לֹא מְקַדְמִינָן, וּבֵאלוֹ אִמְרוּ מֵאֲחֵרִין וְלֹא מְקַדְמִינָן... זֹאת וְעוֹד אַחֲרֵת רַבִּים אֹמְרִים... שְׁלֹא נִכּוֹן הַדְּבָר לְעִשׂוֹת כֵּן לְדַחֹק הַשְּׂעָה בְּמָה שֶׁמְבִיא עֲלֵיו חוּלִי שְׁלֹא נִגְזַר עֲלָיו עַדִּינָן, וּבְהַדִּי כְּבִשִּׁי דְרַחֲמָנָא לְמָה לָן, וּמוֹטָב שְׁנֵהִיָּה בְּשֶׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה... וְאֵז מֵה דְבַעֵי קוֹדֵשׁ אֲבִרִיךָ הוּא לְעַבִּיד... זֶה שֶׁמְקַדְמִים הַמְּאוּחָר נִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁסָּר בְּטַחוּנוֹ מֵהַשֵּׁם ב"ה, וּבְדַעָה זֶה מְחֻזְקִים הַרְבֵּה מְחֻסִּדֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם.

אלא שהוא דוחה את הדברים, שכיון שכך היא דרך הרפואה לאבעבועות שצריך להקדים 'מכה לרפואה', לכן הנוהג כן מקיים בה את מצות ונשמרתם לנפשותיכם, וז"ל:

⁵⁰ הרב שמואל דוד מונק, שו"ת פאת שדך, ח"ב סי' קמז.

⁵¹ כותבי הדורות מספרים שהיתה אז התנגדות גדולה של הכמרים לטיפול בחיסונים. האם יתכן שזו כוונת דבריו?

'ובאשר תיקון תרופה הנפלאה הנ"ל היא בדרך שצריך להקדים המכה לרפואה, וזולת זה הוא מסוכן הרבה אם האורח רע בזמנו בא. א"כ המשתדל ברפואה הנ"ל בעודו באבו יי לא יחשוב לו עון, אבל הוא מן הזריזות ומצודה דנשמרתם לנפשותיכם'.

ועוד כתב שאין לומר שכיון שהמחלה היא מגזירת עליון להעניש את האדם איך יבקש האדם תחבולות להנצל ממנה, ואם כן איך יקבל עונשו. וביאר שלא חסרות דרכים למקום להעניש, וז"ל: 'ואין לומר עוד אם אמת הדבר שחולי זה הוא משבט אלוך' לעונש חרוץ באדם בו או בבניו ח"ו, האיך יבקש תחבולה להנצל ולפטור מזה, ואימתי יגבה בעל חוב את חובו? זה דברי בורות. הרבה שלוחים למקום ואין לנו להרהר אחר משפטי ה' האיך ומה ואנא ימצאו'.

הוא הכה ואתם מרפאים

וכעין שאלות אלו, מצינו במדרש שמואל שנשאלו חכמי ישראל על דרכי הרפואה שאילו יחשבו כהתערבות בגזירת המקום, והשיבו שריפוי החולי הוא כדוגמת שאר המלאכות שמחויב האדם לעשות כגון לפרנסתו, וז"ל:

'מעשה בר' ישמעאל ור"ע שהיו מהלכים בחוצות ירושלים והיה עמהם אדם אחד פגע בהם אדם חולה אמר להם רבותי במה אתרפא אמרו לו עשה כך וכך עד שתתרפא. אמר להם אותו האיש שהיה עמהם מי הכה אותו בחולי, אמרו לו, הקדוש ברוך הוא א"ל ואתם חכמים הכנסתם עצמכם בדבר שאינו שלכם הוא הכה ואתם מרפאים אינכם עוברים על רצונו? אמרו לו מה מלאכתך אמר להם עובד אדמה אני והרי מגל בידי אמרו לו מי ברא את האדמה מי ברא את הכרם, אמר להם הקדוש ברוך הוא אמרו לו אתה מכניס עצמך בדבר שאינו שלך וכו' אמרו לו ממלאכתך לא שמעת מה כתיב אנוש כחציר ימיו וגו' כשם שהעץ אם אינו נזבל ונתנכש ונחרש אינו עולה, ואם עלה ולא שתה מים אינו חי והוא מת, כך הגוף הוא העץ. הזבל הוא הסם. איש האדמה הוא הרופא. אמר להם בבקשה מכם אל תענישוני⁵².

בביאור מדרש שמואל זה העיר בשו"ת משנה הלכות⁵³, שלכאורה יש לחלק בין רפואה למלאכות עבודת האדמה, וז"ל:

'ואכתי צ"ב דמה דמיון הוא האדם אצל עובד האדמה? העובד האדמה אינו עושה פעולות נגד הבריאה אלא מקיים הבריאה. ועל מאכל האדם לא שאלו שחייב אדם לאכול ולא להמית עצמו. אבל האדם, אלקים עשה את האדם ישר והוא בחטאו גרם להעניש עד שישוב אל ה' וירחמהו, והוא הולך ועושה פעולות טבעיות להסיר מעליו עונש המלך. ומשל למלך שענש את העובר על חקי המלך ונתנו בנחשתים והולך זה ומנסר את הנחשתים ובורח לו וע"ז נענש יונה הנביא'.

ותירץ על שאלה זו, שהרי גם הצורך בעבודת האדמה התחדש בחטאו של האדם, ואם כן הדימוי עולה יפה, וז"ל:

'ואשר נראה הכונה, דבאדמה נמי קודם החטא לא הי' צריך לזבל ולנכש ולחרוש ולהשתות מים, אלא ואד עלה מן השמים והשקה את הארץ והארץ הוציאה פירות מעצמה ומטבעה כי כן ברא הקדוש ברוך הוא עולמו. אלא שבא אדה"ר וחטא או שהאדמה חטאה בפני עצמה, ונענש בזיעת אפיק תאכל לחם וארורה האדמה בעבורך וקוץ ודרדר תצמיח לך וכדומה. וע"ד זה אמרו עתידין אילני סרק להוציא כלי מילת וגלוסקאות. נמצא דמה שצריך לזבל ולנכש ולחרוש הוא מחמת העונש שהאדמה נענשה והאדם נענש וחלתה האדמה. וזה שהשיבוהו שוטה שבעולם ממלאכתך לא שמעת וכו' אנוש כחציר ימיו כשם שהעץ אם אינו נזבל, דבשעת הבריאה הוציאה הארץ עץ פרי למינייהו וכל מיני

⁵² מדרש שמואל ד.

⁵³ משנה הלכות ח"ג סי' רטז.

עשבים למיניהו והכל גדל בלי להוסיף בו מעשה אדם. אלא שחטא ונתקללה האדמה ובא העונש, ואעפ"כ אתה עובד לתקנה. אם כן זה רצון הבורא, והכי נמי ברפואות'.
והוסיף לבאר בזה שהחולה חייב לרפאות את עצמו וז"ל:

'וכמו שאמרו חז"ל דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא, ובפרט לפי דעת הרמב"ם שכתב דגופו של אדם אינו שלו ורשותו אלא של הקדוש ברוך הוא ועליו לשמרו שלא יתקלקל ואם קלקל עליו לתקנו כמו המקלקל חפצו של חבירו ומזיקו'.

וכן מבואר בנושאי כלי השו"ע⁵⁴ על חובת האדם לרפא את עצמו [ראה ט"ז שם], וכפי שכתב הברכי יוסף:

'ונראה דהאידינא אין לסמוך על הנס, וחייב החולה להתנהג בדרך העולם לקרות רופא שירפאנו, ולא כל כמיניה לשנות סוגיין דעלמא ולומר כי הוא גדול מכמה חסידי הדורות שנתרפאו על ידי רופאים, וכמעט איסור יש בדבר, אי משום יהורא, ואי משום לסמוך אניסא במקום סכנה ולהזכיר עונותיו בשעת חוליו. אמנם ינהוג כדרך של בני אדם וארח כל ארעא להתרפאות על ידי רופא ולבו בל עמו, רק ידבק בקונו למתקף ברחמי בכל לב ובו יבטח דוקא⁵⁵.

ועל מי שאינו משתדל ברפואת עצמו כתב בספר מעבר יבוק שהרי הוא חוטא ועתיד ליתן את הדין, חז"ל:

'ההנהגה וייסורין שהן בגוף האדם כמו החולאים, יש מהם שיתהוו משטות בני האדם כגון צנים פחים. וזה דומה להורג את עצמו שעתיד ליתן את הדין. וכן המחליא עצמו מפני היותו רודף אחר תאוותיו. ובכלל זה מי שאינו משתדל ברפואה עצמה בכלל חוטאים יחשב. ואם בטל העבודה בסיבת החולי גם את דמו מידו ידרשו⁵⁶.

2. חובה להתחסן בעת מגפה

בספר כוכבי אור מצינו הוראה המיוחסת לרבי נחמן מברסלב על חובת החיסון לאבעבועות, שבה הוא מחמיר מאוד על מי שאינו מחסן את ילדיו, וקורא לו 'שופך דמים'⁵⁷, חז"ל:

'רַבְנֵנוּ זְצוּק' לְ אַמְרֵי שְׂצָרִיכִין לְכָל יֶלֶד לְהַעֲמִיד פֶּאקִין קוֹדֵם רַבַּע שָׁנָה וּוּאָרוּם אוֹיֵב נִיט [וְאָם אֵינּוּ עוֹשֶׂה כֵן] הוּא כְּמוֹ שׁוֹפֵךְ דְּמַיִם אֶפְּיֵלוֹ אִם דְּרַיִם הֶרְחַק מִן הָעִיר וְלִיִּסַע אֶפְּיֵלוֹ בְּזִמְנֵן שְׁהֶקֶר גְּדוֹל לְהַעֲמִיד פֶּאקִין קוֹדֵם רַבַּע שָׁנָה⁵⁸.

[על עיקר החובה לחסן העיד בשם רבי נחמן בספר רנת ציון:

'כְּמוֹ לְמַשֵּׁל סִגְלַת הַצֶּקֶת הַפֶּאקִין בְּיַד הַתִּינוּק בְּקִטְנוּתוֹ אֶף שְׁמַרְגִּישׁ לְפִי שְׁעָה יִסּוּרִין וְכֵן אֵיזָה יָמִים שְׁמַתְגַּבֵּר הַחֵם אֶצֶל הַתִּינוּק אֲבָל מִחֲמַת שְׁהַמְבִינִים וְהַבְּקִיָּאִים יוֹדְעִים שְׁאֵדְרָבָא זֹאת תְּהִיָּה לְשְׁמִירָה לְהִילָד שְׁלֵא יִחַלֶּה ח"ו בְּסַפְנָה גְּדוֹלָה ח"ו וְלִכֵּן הַהוֹרִים מְזוֹרְזִים אֶת עַצְמָם לְעֲשׂוֹת זֹאת הַסְּגָלָה לְהִילָד תְּכַף בְּקִטְנוּתוֹ וְגַם רַבְנּוֹ ז"ל הַסְּכִיִּים לְזוֹרֵז בְּזֶה פִּידוּע'⁵⁹.

בהקבלה כמעט מלאה להוראת רבי נחמן, מצינו בספר ברית שלום, בענפי איסור לא תרצח, חז"ל:

⁵⁴ יו"ד סי' שלו.

⁵⁵ ברכי יוסף, יו"ד שלו.

⁵⁶ מעבר יבוק, קרבן תענית פ"ה.

⁵⁷ בנוגע להוראה זו, ביחס לשיטתו הכללית של רבי נחמן מברסלב שלא לגשת לרופאים ולא להשתמש ברפואות, כבר מצינו התייחסות בקובץ **מבועי הנחל** (תמוז אב התש"מ) שמצד אחד ציטט כמה מקורות מדברי רבי נחמן לגבי שיטתו הכללית, ומאידך ציטט את ההוראה להתחסן, חז"ל 'מאידך היו אחרים מזכירים את הוראת רביז"ל להקפיד על מתן חיסון נגד אבעבועות פאקן ודימו מילתא למלתא כלפי כל תרופה בטוחה כיוצא בה או לפחות לגבי החיסונים השונים הניתנים ביים' [ראה שם באריכות את ההסברים השונים בשיטתו של רבי נחמן].

⁵⁸ רא"נ מטולטשין, **כוכבי אור**, אבניה ברזל עמ' לא אות לד.

⁵⁹ רנת ציון, מכתב טז משנת תרפ"ז עמ' מה.

'מי שאינו מרכיב החומר מהפאקן... למלטם מחלי הפאקן הגמורה כאלו שופך דמים מי שאינו בורח מחלי המגפה או לא עשה הסגר למלט נפשו כאלו שופך דמים'⁶⁰.

וכעין זה מצינו בשו"ת תשובה מאהבה שהמתמהמה בחיסון כאילו שופך דמים זו"ל:
'אל יהיה גם זאת לו למכשול ולפוקה פן יתמהמה ודם בניו בראשו'⁶¹.

וצריך להבין מהו המקור להוראה כזו, ומדוע הנמנע מלחסן יחשב כשופך דמים.
נראה שמקור הדברים הוא בדברי השל"ה בענין חובת הבריחה ממגפה, זו"ל:

'ואני תמה, אודות מכת אבעבועות קטנות ההולכת בין התינוקות, הנקרא בלאטרין בלשון אשכנז, בר מינן, למה אין נוהרין להבריח התינוקות ולצאתם מן העיר? ובנדאי עתידים האבות לתן דין על מיתות יונקי שדים שלא חטאו, וגמולי חלב שלא פשעו, שמתו בחלי זה, ולא חשו אביהם להבריחם. על כן, כל איש ירא אלקים יהיה ירא וחרד על כל צרה שלא תבוא. וכל אלו הדברים שהם שמירת הגוף, הם בכלל האזהרה של "השמר לך ושמר נפשך מאד", והוא גם כן מדרך ארץ, לשמור הגוף שהוא תיק ונרתיק הנשמה, כדי שיהיה כסא לנשמה'⁶².

דברי השל"ה הוזכרו להלכה במגן אברהם⁶³ ובמשנה ברורה⁶⁴ והמג"א הזכיר אף את חומרת הענין זו"ל: 'ואם לא עשו זאת הן חייבין בנפשותם'.

וראה עוד בספר רב ייבי זו"ל:

'ובשל"ה מזהיר מאד שצריך לברח עם בניו הקטנים כשהולכין במקום אחד פאקין ואם אינם רוצים לברח עם הילדים אזי עתידין לעמוד עם בניהם לדין שהם גרמו לבניהם שימותו'⁶⁵.

את חומרת העונש שכתב השל"ה, יש לראות בלשון המאמר מרדכי, שאף שכתב ללמד זכות על מי שאינו נוהג כן למעשה, מכל מקום הביא את חומרת הדברים. זו"ל:

'ומה מאד החמיר הרב זו"ל לתת דם נפשות בנים קטנים על האבות וכמעט רוב העולם נכשלים בזה ויש לי ללמד עליהם זכות... ועוד שכמעט היה צריך כל אדם להיות נע ונד בארץ רוב ימיו ואין גוזרים גזרה אלא א"כ רוב הצבור יכולים לעמוד בה ולכן אי לאו דמיסתפינא אמינא דאין על האבות בזה שום עון אשר חטא ומ"מ הואיל ונפק מפומיה דהרב של"ה וקבעו הרב מ"א זו"ל בספרו להלכה כל אדם יחוש לעצמו היכא דאפשר'⁶⁶.

לאחר התגלות החיסון ושלבי הפיתוח שלו, מבואר בכף החיים שלקוחת החיסון מחליפה את הצורך לברוח. זו"ל:

'בשיש חלי אבעבועות לילדים אין צריך להבריח בניו מן העיר יען דעכשו בזמן הזה עושין לו תרופה על ידי הרפכה של אבעבועות ויש רופאים ממחיים ממנים על זה, ודלא כהרב שני לוחות הברית שכתב שצריך להבריח בניו מן העיר. שו"ת זרע אמת חלק יורה דעה סימן ל"ב. והגם שסיים שהוא משתמיט בזה ולא אומר לא אסור ולא היתר מכל מקום אגן בדידן תהלות לאל יתברך יש לנו רופאים ממחיים על זה שעושין הרפכה ולא נזוק אדם מעולם וכן מעשים בכל יום. זבחי צדק אות מ"א. ועתה נתחכמו יותר הרופאים שעושין זריקה על ידי מחט ביד הילדים ועל ידי זה אין מוציאין הילדים חלי אבעבועות הנוכר'⁶⁷.

60 ר"ש הכהן מג'רבה, **ברית שלום**, תרצה ס"י כג לא תרצה.

61 **תשובה מאהבה**, ח"א ס"י קלד.

62 **של"ה**, שער האותיות אות דל"ת דרך ארץ יד.

63 **מגן אברהם**, ס"י תקעו, ס"ק ג.

64 **משנה ברורה**, ס"י תקעו, ס"ק יד.

65 **רב ייבי**, ח"א מורא מקדש עמ' כז.

66 **מאמר מרדכי**, ס"י תקעו ס"ה הו"ד בכף החיים.

67 **כף החיים**, יו"ד ס"י קטז ס"ק ס.

וכן כתב בערוך השולחן וז"ל:

'אך האבועות הוי מחלה מתדבקה, ולכן החוב להרחיקם מן העיר. ועכשו אין זה מצוי, כי זה כמאד וחקמים שנים המציאו הרופאים להעמיד לכל קטן וקטנה בני שנה או יותר קו"י פאקיין, ועל ידי זה נמלטם ממחלה זו כידוע⁶⁸.

מאחר שהחיסון עומד תמורת החיוב לברוח מהעיר, נראה שאם על חיוב הבריחה כתבו השל"ה והמג"א שמי שאינו מקיימו נחשב כשופך דמים, פשוט שהתייחסות זו עומדת גם ביחס למי שלא נוטל את החיסון. כן מבואר בלשון הברית שלום שהובא לעיל שצירף את שני הענינים יחד החיסון והבריחה וכלל את שניהם בענפי עוון רציחה.

וכן כתב בפירוש בספר הברית והפליג בחומרת הענין שיש בו קל וחומר מהבריחה כי אין רפואתה בטוחה, וז"ל:

'הארבתי לזרו את עמי על הרפואה הנזכרת שלא יפחדו משום דבר סכנה בו או שום נדנוד עברה בו קלילה. כי אחר שאין פחד סכנה בו נפל פחד עברה מעצמה בפרט כל אב ואם אשר כל ישעם וכל חפצם וכל עמלם למען יראו זרע יאריך ימים. וכל המתעצל בזה עד בא הפאקן הטבעיים על הגנים והיה כי יקרה אסון חלילה עד אלקים יבא במשפט וענוש יענש בדין שמים קל וחמר מהבריחה שפתוב בספר של"ה שכל מי שאינו בורח עם הילד עתיד לתן את הדין. וכבר זכר לנו כי לא בכל פעם מועיל הבריחה, וזה החסון מועיל בעזרת ה' יתברך תמיד. לכן כל הזריז בדבר אין מצוה יותר מזה. כי כל המקום נפש אחת מישראל כאלו קים עולם מלא⁶⁹.

וראה עוד בדברי רבי חיים פלאגי וז"ל:

יכמו כן אם יש חלי אבועות שיש לברח לקטנים, וכמ"ש הרב של"ה, והנה בעתה בדרךנו זה שהוציאו הרופאים רפואה לזה לעשות הרפבה והוא בדוק ומנסה, יש לו לאב להשתדל בזה לעשות הרפבה לבנו ולבתו תבך קשהם קטנים לכל יכה אותם החולי הנזכר. ולענין לעשות רפואה ההרפבה הלזו גם בשבת עיין בספר זרע אמת ח"ג חיו"ד סימן קכ"ג דמסיק לאסור בשבת יע"ש⁷⁰.

ד. הפולמוס ההלכתי על החיסונים

1. הקדמת מכה לרפואה למרות סיכונים שבה

כבר בשלב הקדום של החיסונים למחלת האבועות, התעורר פולמוס האם דרך רפואה זו ראויה על פי ההלכה. הסיבה העיקרית לדין היתה הסיכון שבפעולה זו.

על השינוי בדרך רפואה זו, שהוא 'להקדים המכה לרפואה', כתב בספר עלה תרופה. כעין זה כתב בספר הברית על ענין דומה שהיא כענין 'נגוף ורפא' שהמכה הקטנה באה כדי לרפא את המכה הגדולה.

הגר"י זילברשטיין ב'חשוקי חמד' פירש את מאמר הגמרא שהמבקר חולה נוטל אחד משישים מחליו, על דרך ענין החיסון. וז"ל:

ואנחנו שמענו לפרש, שהמבקר נוטל ממש אחד משישים כאילו

68 **ערוך השולחן**, סי' תקעו סי"ב.

69 **ספר הברית**, מאמר י"ז נפש החי שבמדבר, פרק ב.

70 **תוכחת חיים** פרשת ויצא.

היה נדבק במקצת ממחלת החולה, ואין זה עונש, כי אם שכר טוב, והוא בבחינת 'תרופת חיסון', שנוהגים הרופאים להדביק את הבריאה במקצת מהמחלה, במטרה שיפתח נוגדנים שיתגברו על המחלה באם תבוא חס ושלים, כך המבקר שגרם קורת רוח לחולה והשתתף עמו בצער, זוכה ונוטל קצת מהמחלה כדי לפתח נוגדנים⁷¹.

כבר בתחילת תקופת החיסונים בעולם, טרם גילוי השיטה הבטוחה של ד"ר ג'נר, יצא לאור חיבור 'עלה תרופה' מאת ר"א המבורג שעוסק בענין זה⁷², וזו לשונו בשאלתו:

וְהֵן עֵתָה בְּחֻמַּת יַי עַל בְּרוּאֵי הַשֵּׁיב יָדוּ מִבְּלַע זֶה כְּמָה, וּבְלֵב כָּל חָכֵם לֵב, רוֹפְאֵי זְמַנְנוּ נִתְּן חֻכְמָה וְתַבּוּנָה בְּהִמָּה, שֶׁהִמְצִיאוּ לְזֶה רְפוּאָה כּוֹלֵלָת, כְּמַעַט מְחַסֵּר סִכְנָה, וְהִתְפָּאְרוּ שְׂאֵחַד מִנֵּי אֶלְף שְׁמֵת מִזֹּלֵי הַנֵּ"ל אִם הוּא מִתְּנַהֵג בְּסֵדֶר הַרְפוּאָה שֶׁסִּדְרוּ לוֹ הַרוֹפְאִים' כלומר, היה סיכון די ניכר של אחד מאלף, כלומר עשירית אחוז.

יש לציין שקונטרס 'עלה תרופה' הודפס גם בקובץ המאסף (תקמ"ה) וכנגדו נדפסה תשובה באותו הקובץ (תשרי תקמ"ח) ואין חתום עליה המחבר, ושם מעיר שהרופאים שבמקומו מעידים שהסיכון אז היה הרבה יותר גדול מאחד לאלף, והיו חמשה מתחסנים מתים מכל מאה מחוסנים, ונימוקי היעלה תרופה' לא יועילו על מדת סיכון כזו. דברים אלו נכתבו כעשור לפני פיתוח השיטה הבטוחה של הדבקה באבעבועות הבקר.

התועלת ברורה על אף הסיכון

מעיון במקורות השונים שדנו בזה, נראה שגם עם הסיכון שיש בעצם החיסון, לא היה ספק בדבר היעילה המוצלחת של תרופה זו. אפילו בשלב הקדום. שכן בפועל, סכנת החיסון לילדים הצעירים היתה פחותה בהרבה מסכנת המחלה עצמה מאוחר יותר. תוצאות החיסונים דיברו בעד עצמם והצילו אלפים ורבבות ממות. וכפי שכתב בשו"ת זרע אמת⁷³ וז"ל:

'דְּכִינֵן דְּעַל הָרֹב אֵלּוּ שְׂמִיבֵאִים אוֹתָם לִידֵי מִדָּה זוֹ עַל יְדֵי הַאיִנוֹקוּלַאצִּיוֹנֵי הֵם יוֹתֵר קְרוּבִים לְחַיִּים מִלְמִיתָה דְּרוּבָם נְצוּלִים. מַה שְּׂאִין כֵּן מִי שְׂבָא לָהֶם זֶה הַחֹלִי דְּרַךְ הַטֵּבַע דִּהְדַּבֵּר שְׂקוּל אִם יָמוּת... וְאִם כֵּן הִיָּה מְקוּם לוֹמֵר דְּהָרִי זֶה קְרוּב לְרִיחּוּ יוֹתֵר מִן הַהֶפְסֵד... וְאִם יָמוּת בְּהִבְרָכָה זוֹ כֵּן שְׂכָן שְׂהִיָּה מֵת אִם הָיוּ פְּנִים לוֹ דְּרַךְ הַטֵּבַע, דְּהוּא עֲלוּל יוֹתֵר לְמִיתָה מִהִבְרָכָה זוֹ. וְאִ"כ ס"ס לֹא הֶפְסִיד כְּלוּם... דְּהָא עַל כָּל פְּנִים לֹא יְהִיָּה הַמְתִּים ע"י הַמְצָאָה שֶׁל הַבְּרִכָּת אֲבַעְבוּעוֹת אֶלֹא מִיעוּטָא דְּמִיעוּטָא... כִּינֵן דְּאִי אֲפֻשְׁרָ לְהַתְעַלֵּם דְּזֹאת הַפְּעֻלָּה הִיא יוֹתֵר קְרוּבָה הִרְבָּה לְרִיחּוּ וְהַצְלָה מִלְּהַפְסֵד וְדְאִי לֹא שִׁיךְ לוֹמֵר שֶׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה עֲדִיף, אֶלֹא עֲדִיף וְעֲדִיף לְמִיָּהֲדֵר אוֹכוּתָא דִּידְהוּ. כ"ז אֲנִי אוֹמֵר לְקִים מְנַהֵג אוֹתָם הַמְקוּמוֹת שְׂנוּהִיָּגִים זֹאת הַפְּעֻלָּה שֶׁל הַבְּרִכָּת הַאֲבַעְבוּעוֹת שִׁישׁ לָהֶם עַל מַה שִּׁסְמְכוּ... אֲפִילוּ הִיָּה הַמְצִיאוֹת אַחַר הַאֲפֻשְׁרוֹת שִׁימוּתוֹ מִמָּה א' מְאֶלְף... וּמִמִּילָא אֵין מְקוּם לַעֲנִיד לְאֶסוּר פְּעֻלַּת הַהִרְכָּבָה הַנֵּ"ל כִּינֵן שְׂהוּא יוֹתֵר קְרוּב לְרִיחּוּ וְהַצְלָה מִלְּהַפְסֵד וְסִכְנָה'.

השאלה שהתעוררה היא הלכתית. מצד אחד נכון שהסיכון קטן בהרבה, אבל מאידך את הסיכון שבחיסון מקדים ומביא האדם על עצמו בידים, ויש להסתפק אם מותר לו להכניס את עצמו לסכנה מיידית כדי להנצל מסכנה מאוחרת גדולה ממנה.

חשיפת הגוף לחיידקים או נגיפים של המחלה הקטלנית, לא היתה אז ניתנת לשליטה כמותית. אפילו כמות מועטה של חיידקים היא חשיפה למחלה מלאה, שכן החיידקים או הנגיפים מתרבים. עיקר האתגר בחיסון הוא למצוא דרך לחשוף את הגוף לגורמי המחלה בלי להכניסו לסיכון של המחלה. כיום הדבר נעשה על ידי המתת החיידק/הוורוס או החלשתו. בחיסוני הקורונה שהגיעו לארץ,

⁷¹ חשוקי חמד, שבת יב ב.

⁷² צילום השער הובא בעמוד הקודם. ראה בספר לשון זהב לר"ד טעבלי הכהן שיף (שו"ת סי' לו) ש"א המבורג הצטרף כדיין לגביית עדות בבית דינו של ר"ד שיף, ושם בחידושי עוקצין הזכיר ר"ד חידוש שלו שהודפס בסוף חיבור 'עלה תרופה'.

⁷³ זרע אמת, ח"ב סי' לב.

השיטה חדשנית יותר. הגוף לא נחשף לנגיף, אלא גורם לגוף ליצור חומר הדומה ל"קוצים" של הנגיף, ודי בהם כדי לעורר את מערכת החיסון של הגוף כנגד הנגיף השלם (עמ' 81-84 לעיל). אפשר, אם כן, לחלק את תולדות החיסון הראשון בעולם לשתי תקופות. בשלב הקדום בחיסון לאבעבועות שחורות, שהתרחש באירופה לפני כשלוש מאות שנה בערך בשנת תע"ח⁷⁴, החיסון נעשה על ידי הדבקה פשוטה בנגיף ללא החלשתו. כדי למנוע מהמתחסן מחלה קשה, מקבלי החיסון היו ילדים צעירים, ומקור החיסון היה ילד שחוליו היה קל יחסית. שיטה זו לא היתה בטוחה. תמיד היה חשש שהמתחסן יקבל את המחלה בצורה חריפה יותר. ואכן אף שרבים ניצלו מהחולי בזכות החיסון, היה מיעוט ניכר שחלה בצורה קשה ואף מת כתוצאה ממתן החיסון. לעומת זאת בשלב השני, בין השנים תקנ"ו לתקנ"ט התגלתה באנגליה גירסה בטוחה יותר של החיסון. התגלה שחשיפה לנגיף אחר מאותה משפחה, נגיף שאינו מפתח מחלה מסוכנת, גורמת להתחסנות גם כלפי המחלה המסוכנת של אבעבועות שחורות. הנגיף האחר היה נגיף אבעבועות הבקר, שלא מסוכן לאדם, אך מי שחלה במחלת הבקר, חוסן גם מפני המחלה המסוכנת. משעבר החיסון מחשיפה למחלה המסוכנת עצמה, אל חשיפה למחלה קלה יותר, הסיכון ירד בהרבה. אמנם גם בגירסה הבטוחה יותר עדיין היו מקרי תמותה מועטים. כך שעצם הצורך לשקול הנזק מול תועלת, היה קיים גם לגבי החיסון החדש. אבל התחלואה מחמת החיסון ירדה באופן משמעותי מאוד.

דעת האוסרים בשלב הקדום, הובאה בספר מוסדות תבל:

וְעַמְדוֹ עַל הַנְּסִיּוֹן אִם נֶקַח לְחָה מֵאַבְעֻבְעוֹת הַבְּלָתִי מִסְכַּנֶּת כָּל כֶּךָ וַיִּמְשַׁח מִמֶּנָּה עַל חֲבֻלָה קִטְנָה אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה בְּיָלֶד אֲשֶׁר לֹא נִחְלָה עֲדִין בַּחֻלָּה [בְּחֻלִּין] הַהוּא, וַיִּפְרָחוּ בּוֹ הָאַבְעֻבְעוֹת ג'כ עַל עֵינָיו טוֹב. אֲמַנְם הַנְּסִיּוֹן מֵעִיד כִּי עִם כָּל זֶה, לַפְּעַמִּים הָיָה מֵת הַיָּלֶד הַנִּמְשָׁח מִלְּחָה אַבְעֻבְעָה טוֹבָה. וְכֹאֲשֶׁר נִשְׁאַלְהָ מִחֻכְמֵי הַתּוֹרָה אִם מִתֵּר לְנִטֵּעַ אַבְעֻבְעָה טוֹבָה כְּזֹאת עַל יְלָדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִסְרוּהָ וַיִּפְּהָ אִסְרוּהָ, כִּי אִם יָמוּת יָלֶד הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁלַטְנוּ בּוֹ אֵת הַמָּוֶת הַזֶּה הַנֶּה אֲנַחְנוּ בְּיַדֵּינוּ רַצְחָנוּ אוֹתוֹ, אוֹ הִקְרַבְנוּ אֶת מִיתָתוֹ, כִּי כִּבֵּר הָיָה אֲפָשֶׁר שְׁלֹא יִשְׁלַט בּוֹ הַחֻלָּה כָּל יָמָיו אִם לֹא הִבִּיאֻנוּ עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה נִתְרַפָּא מִמֶּנּוּ בְּיָמָיו אַחֲרָיִם, אוֹ שֶׁהָיָה מֵת בּוֹ לְאַחַר זְמַן רַב, עַל כֵּן אֲסוּר עַל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְהִבְיֵא הַחֻלָּה הַזֶּה עַל נַפְשׁ יִשְׂרָאֵלִי, גַּם בְּהִיּוֹת הַתְּקוּהָ לָנוּ שְׂיִצִּיל אוֹתוֹ מַחֻלָּה רְעָה, כִּי מִי יוֹדֵעַ אִם לְחַיִּים וְאִם לְמָוֶת נִבְיָאֻנוּ עָלָיו⁷⁵.

וכן כתב בשו"ת זרע אמת וז"ל:

וְאִם כֵּן אֵיךְ נִשְׁסָה בּוֹ זֶה הַחֻלִּי בְּפֶעַל דְּאוּלֵי יָמוּת בּוֹ⁷⁶,

אך למעשה כתב שם בזרע אמת שאינו מורה בזה לא היתר ולא איסור, לכן מי שרוצה לסמוך ולעשות כן רשאי.

גם בספר הברית כתב כעין זה, שעיקר הבעיה אינה בשיקול ה'עסקי' של תועלת מול נזק, אלא בזה שהצד הרחוק של הנזק נעשה בידיים, וז"ל:

אֶפְסָ בְּהִיּוֹת שְׁלֹא בְּכָל פְּעַם הוֹעִיל הַדְּבָר הַזֶּה כִּי לַפְּעַמִּים בְּכָל זֹאת יִצְאוּ וַיִּפְרָחוּ אַבְעֻבְעוֹת רְעוֹת בְּיָלֶד הַשָּׁנִי וּמָתוּ לַפְּעַמִּים אֵיזָה יְלָדִים, אִף כִּי לְרַב הַיְלָדִים הָיָה זֶה תוֹעֵלָתוֹ. לְכֵן הִרְחִיקוּ חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא רָצוּ לְהַתִּיר זֶה לְבָנֵי עַמָּנוּ, כְּדִי שְׁלֹא לְהַכְנִיס אֶת בְּנֵיהֶם בְּסַפֵּק נַפְשׁוֹת לְכַתְחֻלָּה.

ולעומת זאת בשלב השני, בעידן השיטה הבטוחה, כשהסיכון למוות מהחיסון פחת בהרבה, הורה בספר מוסדות תבל⁷⁷ שחייבים להתחסן. לעיל הובאו דברי הזבחי צדק וכפ החיים, שגם הזרע אמת

⁷⁴ אמנם בסין השתמשו בשיטה דומה (לא זהה) כבר לפני יותר מאלף שנה (ויקי רפואה, ערך 'חיסונים - היסטוריה וסוגים').

– העורך

⁷⁵ ר"ד הכהן [הוסמך על ידי החת"ס ורבנים בני דורו לרב מו"צ ודיין], מוסדות תבל, דף עד, ב.

⁷⁶ זרע אמת, ח"ב סי' לב.

שנמנע מהוראת היתר בשלב הקדום, הוא מפני שאז היה סיכון גבוה בטיפול זה. אבל לאחר התחכמות הרופאים בחכמה זו, שפחת ענין הסכנה, נראה שגם הזרע אמת יתיר בזה. ואכן מצינו בתשובתו של הזרע אמת משנת תקס"ה⁷⁷ לענין היתר נטילת החיסון בשבת, האריך הזרע אמת לאסור בשבת מפני שכעת הוא בריא ואין הרפואה נצרכת לו דוקא בשבת. משמע שביום חול פשוט שמותר וראוי לנהוג ברפואה זו.

כן כתב הרב ישראל ליפשיץ, בפירושו תפארת ישראל:

'ומזה נ"ל היתר לעשות אינאקולאטיאן של פאקקען. אף שא' מאַלף מת ע"י האינאקולאטיאן, עכ"פ שאם יתהוו הפאקקען הטבעיים הסכנה קרובה יותר. ולכן רשאי להכניס את עצמו בסכנה רחוקה כדי להציל את עצמו מסכנה קרובה. וראייה ברורה לדברי ממ"ש רב"י בטור ח"מ סוף סי' תכ"ו בשם הירושלמי דחייב אדם להכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל חברו מודאי סכנה. והרי בראייה חבירו טובע בנהר אינו מחלט ודאי שישטבע אם לא יציל הוא וכי לא אפשר שינצל ממקום אחר? ואם להציל חברו יש חיוב להכניס את עצמו בספק סכנה, מכל שכן שיהיה רשות בידו להציל את גוף עצמו ע"י הכנסו את עצמו לספק סכנה⁷⁸.

וראה גם בפסקים ותשובות 'יד דוד' לר"ד זיצנהיים:

'מה שכתבתי מחמת וואקמין של הראבלע"ס ע"י קו"ה פאקין, לדעתי היתר גמור פיון שידיע שלא נעשה מכשול עד עתה. ואפילו היה אחד מאלפי אלפים נזוק, משום כך אין לאסור. והרי בימי חכמי התלמוד היה סכנה בהקנות דם כדמצינו פ' הרואה עד שתקנו ברכה על זה, ואפילו הכי נהגו בהקנה כל האמוראים. ובשו"ת זרע אמת להרב דק"ק מודינא שהוא מחמיר מאד בכל ספרו אע"פ כן כתב נגד חכם אחד שרצה לאסור האינקולציאה"ן חסון שנהגו מימי קדם בראבלע"ס והוא אע"פ שאינו מתירו בפרוש, אעפ"כ אין למחות במי שרוצה לעשות. ומכ"ש באלו שאין חשש סכנה כלל⁸⁰.

כוונת דבריו, שמה שהסתפק הזרע אמת היה בחיסון בשיטה הישנה, שיש בה סכנה. ואילו בחיסון החדש יותר, פשוט שמותר.

ובספר הברית השלם העיד שכן הורו חכמי דורו וז"ל:

'עמדו גם זקני ישראל ותופסי התורה בדור הזה והתירו זאת לכל ישראל על פי התורה וגם לבניהם ולבני בניהם מצוים את הרופאים לעשות פה ומתם מכריזים ומזרזים לרבים על הדבר ואומרים להם שחייב גדול הוא על כל איש לעשות כן לבניו ובנותיו הקטנים בטרם תבאנה הפאקן הטבעיים מעצמן המסכנים מאד'.

יש להביא בזה גם את נימוקי ספר 'עלה תרופה' שהתיר לעשות רפואה זו גם בשיטה הישנה כשהיה הסיכון גבוה יותר [החיבור הודפס בשנת תקמ"ה יותר מעשור לפני הגילוי של השיטה החדשה]. לטענתו אין בסיכון כזה סיבה למנוע את השימוש בטיפול, שהרי כל טיפול רפואי כרוך בסכנה, ולא נמנעו מהקנות דם או שתיית רפואות על אף שגם בהם יש סכנה מסויימת. וז"ל:

'ועל מה שמתו אחד מאַלף אין זה כדאי לכנותו בשביל זה לסכנה, אבל אנו תולים בזה שהחולי [החולה], פשע בעצמו או משמשו, שלא שמרו צנאת הרופאים... והכל בגזרת עירין פתגמא כמאמר החכם שגיאית הרופא גזירת הבורא. אבל למעוטי דמיעוטי כזה לא נחשוש לסלק בשביל כך תועלת גדול כזה. הא למה זה דומה להקנות הדם או לקחת כוס המשלשל... וראינו כמה מאנשים שיקרה להם העלוף בשעת ההקנה, וגם נשמע על צד הזרות ביותר שאחד מת בהקנות הדם... גם על ידי כוס המשלשל שלא שמר עצמו מן האויר הקר... ותופסו חלי ומת בו רחמנא ליצלן'.

77 שם.

78 זרע אמת, ח"ג סי' קכג.

79 תפארת ישראל, יומא פ"ח בועז אות ג.

80 ר"ד זיצנהיים, יד דוד [הודפס בספר שו"ת נחל אשכול ע"י מכון שומרי משמרת הקודש ירושלים תשע"ד] יו"ד סי' כג.

והוסיף שמלבד זאת אין דבר שבעולם שאינו עלול לסכנה שהרי מצינו שחז"ל הורו להתודות בערב יום כיפור קודם הסעודה פן יחנק, ח"ל:

'אֲפִילוּ הַמַּאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל הָאָדָם לְהַחְיֹת אֶת נַפְשׁוֹ אֵינוּ בְּטוּחַ מִן הַמְּקָרִים, וּבִשְׂבִיל זֶה הוֹרְנוּ חֲזו"ל לְהַתְּוֹדוֹת עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּמִנְחָה קוֹדֵם הַסְּעוּדָה... שְׁמָא יִחַנֵּק, כְּאֲשֶׁר בְּאַמֶּת נִשְׁמַע כִּאֵן שְׁאַרְע לְאַחַד בְּן רַחֲמָנָא לִיצְלָן.'

וכן הביא ספר הברית השלם את ההוראה למעשה:

'וַיְהִי כִּפְּאוֹת חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִדְבֵּר בְּדוֹק וּמְנוּסָה מְאֹד וּבְכָל יוֹם הַיּוֹם הַמְּנַהֵג הָיָה מִתְּפַשֵּׁט וּמִתְקַבֵּל בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה עַד קְצוֹת הָאָרֶץ וְאֵי יָם רְחוֹקִים וְלֹא נִשְׁמַע וְלֹא נִרְאָה מְכַשׁוֹל וְתַקְלָה לְשׁוֹם אָדָם גְּדוֹל אוֹ קָטָן כִּי הוּא דָּבָר שְׁאֵינוּ מְזִיק לְעוֹלָם, עֲמָדוֹ גַּם זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל וְתוֹפְסֵי הַתּוֹרָה בְּדוֹר הָיָה וְהִתִּירוּ זֹאת לְכָל יִשְׂרָאֵל עַל פִּי הַתּוֹרָה וְכוּ'.⁸¹ כפי שהובא לעיל.

סיכום המשא ומתן בעד ונגד החיסונים הביא בשו"ת פאת שדך ח"ל:

'וְהַנְּהַ עֶקֶר הַיִּתֵּר הַרְבֵּכַת אֲבַעְבוּעוֹת וְהִיא זְרִיקוֹת שֶׁנִּהְיָ בּוֹ מְבָאָר כְּפִי זְכוּרֵי בְּסֵפֶר הַבְּרִית. וּבִימֵינוּ עֲדִין הֵיטָה קֶצֶת סִכְנָה בְּדָבָר וְאֵעִ"כּ מִרְעִישׁ מְאֹד נֶגֶד הַמְּחַמְרִין בְּזֶה... סוֹף דָּבָר כְּבָר נִתְּפַשֵּׁט הַיִּתֵּר זֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל. וְאֵעִ"פּ שֶׁבְּתַחֲלָה הָיוּ קֶצֶת מַעֲרָעֵרִין כְּדְמוּכַח בְּסֵפֶר הַבְּרִית, כְּבָר נִתְּפַשֵּׁט הַיִּתֵּר'.⁸²

2. 'לרוי' להתחסן או להמתין ?

אחת הסיבות לרתיעה מטיפול חדשני היא עצם חדשנותו. האם עדיף לתת לטיפול להוכיח את עצמו על אחרים ורק אז יש לנסותו על עצמנו?

לא נוכל לקבל תשובה מלאה על שאלה זו מדברי חכמינו בתקופת גילוי החיסון לאבעבועות, כי באותם ימים, דרכי התפשטות רפואות חדשות ממדינה למדינה היו איטיות מאד. כותבי דברי הימים מספרים גם על התנגדויות לפיתוח החדשני בקרב הגוים והממשלות. כן הובא בשו"ת זרע אמת⁸³ ח"ל 'וסוף סוף אפילו בין חכמי הגוים יש מחלוקת גדול על זה'.

בספר מוסדות תבל העיד גם על התנגדות בקרב הציבור היהודי כדלהלן. תקופה של עשר או עשרים שנה, שכיום נחשבת כזמן ארוך יחסית לבחינת תרופה, נחשבה בזמנם כתקופה קצרה מאוד. ותקופת נסיון קצרה של תרופה, מוגדרת בימינו כתרופה ניסיונית.

באותם הימים, עצם הרעיון של חיסון היה חדש יחסית. בשונה משאר התרופות שהחולה ובני משפחתו מתחננים לקבל מהרופא, בחיסון המצב שונה, כי הוא ניתן לבריאים. ומדוע שיסכימו אנשים להכניס את עצמם או את ילדם לעסק חדש?

לסבר את האוּח, נצטט כמה לשונות המלמדים שגם שנים רבות אחר הפיתוח, החיסון עדיין נחשב 'רפואה חדשה'. בחיבור עלה תרופה שהודפס בשנת תקמ"ה ועסק בשלב הראשון של החיסונים שהתחיל כשבעים שנה לפני כן, בתע"ח, כותב חז"ל 'בתרופה חדשה מרופאי זמנינו חדשים מקרוב באו לא שערום אבותינו'. בשלב השני של החיסונים, כשש שנים אחרי הגילוי של ג'נר, עדין הוגדר החיסון כדבר חדש בשו"ת תשובה מאהבה⁸⁴. 'באמת הדבר צע"ג באשר הוא דבר חדש אשר לא היה לעולמים'. וכן בספר הברית⁸⁵ הזכיר מכתב בשם 'תרופה חדשה', שפורסם בשנת תקס"ד על ידי רופא בשם רבי שמעון.

⁸¹ ספר הברית השלם, מאמר יז נפש החי שבמדבר, פרק ב.

⁸² רש"ד מונק, שו"ת פאת שדך, ח"ב סי' קמז.

⁸³ דברי השואל, זרע אמת, ח"ב סי' לב.

⁸⁴ תשובה מאהבה, ח"א סי' קלד בדברי השואל [חתנו של בעל התשובה מאהבה].

⁸⁵ ספר הברית השלם, מאמר י"ז נפש החי שבמדבר, פרק ב.

גם בספר הברית עצמו שנדפס בשנת תקע"ח כעשרים שנה אחרי הפיתוח של ג'נר, עדיין נקרא החיסון בשם 'רפואה חדשה'. וראה בעדות ספר מוסדות תבל משנת תק"פ, שיותר מעשרים שנה אחרי פיתוח החיסון הבטוח, עדיין היו שלא ידעו להבדיל בינו לבין החיסון מהשלב הקדום.

לפי הגישה החוששת שהזכרה למעלה, היה ראוי לכאורה, שגדולי ישראל ימתינו כמה שנים לראות את יעילותה, לפני שיתירו אותה לרבים. בפרט בתקופה הראשונה של החיסונים בה היה הסיכון ברור עקב מיעוט שמת מהחיסון. היה ראוי לכאורה לאסור לגמרי את החיסון כל עוד היה בו סיכון. אע"פ כן ולמרות סברת החוששים – פוסקים רבים התיירו.⁸⁶

עוויות מהתקופה שלפני הגילוי של החיסון הבטוח

מתברר שעוד לפני גילוי השיטה הבטוחה, כבר נהגו רבים להתחסן, כפי שמעיד בספר עלה תרופה שהודפס בשנת תקמ"ה, שרבים מבני עמנו נהגו בחיסון כבר שבע עשרה שנים לפני כן [שנת תקכ"ח], והצדיק את מנהגם.

עוד הביא שם עדות בשם המקובל האלוקי רבי שלום בוזאגלו⁸⁷ שנפטר חמש שנים קודם להדפסה [תק"מ], אשר העיד כי בארץ מולדתו – מרוקו – התפשטה הרפואה זו בפשיטות⁸⁸. סביר שהיה זה לפחות עשר שנים לפני עדותו. הרי שגם שם נהגו בפשיטות להשתמש בחיסון הקדום, הרבה לפני שהתגלתה הצורה הבטוחה לחיסון ע"י ד"ר ג'נר.

עוד מצינו שבשו"ת זרע אמת⁸⁹ השיב באריכות על עיקר ההיתר לנהוג ברפואה זו בשלב הראשון. למעשה הורה שאף שהוא עצמו לא מורה היתר, מכל מקום אי אפשר לאסור תרופה זו על אף הסיכון.

עוויות מהתקופה הסמוכה לגילוי החיסון הבטוח

כבר הובאה לעיל הוראת רבי נחמן מברסלב, שכל אב חייב לחסן את ילדיו עד גיל רבע שנה. פטירתו היתה בשנת תקע"א, שנים ספורות אחרי גילוי החיסון הבטוח, כאשר סביר שהוראתו קדמה לפטירתו כמה שנים לפחות.

גם בספר הברית⁹⁰ האריך בחובת השימוש בחיסון. הוא לא הזכיר זאת במהדורתו הראשונה משנת תקנ"ז, אלא רק במהדורתו השנייה שנקראה 'ספר הברית השלם', והודפסה בשנת תקע"ח, אחרי שהתגלתה השיטה הבטוחה. בתוך דבריו העיד שמנהג החסונים התפשט בעולם כולו ואפילו באמריקה, כבר שלושים שנה קודם, היינו כעשר שנים קודם גילוי השיטה הבטוחה.

אלה דברי הגאון מפרעשבורג נ"י

בעו"ה

וידי כרז המופלג כבוד מוה"ר דוד כ"ץ נ"י ממ"ק פיורדא ולע"ע דיון דק"ק אהעל צמדינתו הגר ניכר לי מימיעולמיו ה' א' ממופלאי בני הישיבה דק"ק פיורדא יע"א צעל סגרא עמוקה הולך קדמת אסור וישר, והגס עתה כוסיף תוספת מרונה כי שקד על דלמי צ"המד שנים רבות ושמש צהוראהוספקו דיני' נכמה קהלות צמדינתו, והו' לי אמו שיעשועים צעל פה וגס צמכתו ומאמיו מלא דבר ה' זו הלכה, וראוי' לאומו אנטלא לשמש צמכתו רצונות נקאלה גדולה ולהשיצ ישינה עם תלמידיו ונחורים למלאות ספקס, גלל כן מהודענל לחמינו צ"י טינו ומסומו לנהוג כבוד צו וצמורמו ולהכרים רישי' אכרכא די לריכל ריכא, להלנישו מדא דרצנן והמניכא - הכ"ד מהדנר לכבוד המורה פ"ק פ"צ גניה ליום ד' ח"י למ"ג תקע"ט לפ"ק - מש"ק סופר מפ"דמיון.

סמיכת החת"ס למח"ס מוסדות תבל

הראשונה משנת תקנ"ז, אלא רק במהדורתו השנייה שנקראה 'ספר הברית השלם', והודפסה בשנת תקע"ח, אחרי שהתגלתה השיטה הבטוחה. בתוך דבריו העיד שמנהג החסונים התפשט בעולם כולו ואפילו באמריקה, כבר שלושים שנה קודם, היינו כעשר שנים קודם גילוי השיטה הבטוחה.

⁸⁶ לאחרונה התפרסם מכתב מאחד הרבנים שליט"א בו ציטט בשם ספר הברית שהתיר לקחת את החיסון רק לאחר שלושים שנה של בחינה. אכן מעיון במקור מתברר שציטוט זה שגוי. ספר הברית רק מעיד שכבר שלושים שנה נהגים בתרופה (חיסון) זו, ובאותו קטע ממש הוא גם מצטט חיבור שנכתב ארבע עשרה שנה קודם להדפסת ספרו (תקע"ח) וז"ל 'הלהכה כר' שמעון דוקטור בעיר מושבי בקהילת קודש קרקוב יגן עליה אלוקים במכתבו תרופה חדשה הנדפס שנת תקס"ד לפ"ק אשר בו מזרז את בני עמנו לעשות רפואה בדוקה זאת לכל זרעם'. וראו להלן עוד ציטוטים מספרים נוספים.

⁸⁷ בעל ספר מקדש מלך.

⁸⁸ שיטת החיסון במרוקו היתה שונה במקצת מהנהוג באירופה. וז"ל:

'על ידי שממלאים בצמוקים יד הילד שנפגע מחולי אבעבועות, והילד מעכב הצמוקים בידו לערך רביעית שעה או מעט פחות ויתר עד שיתחממו מידו, ואח"כ נותנים לילד אחר שלא נפגע עדיין מזה, והוא מוציא אותם בקלות.

⁸⁹ רבי ישמעאל הכהן, **זרע אמת**, ח"ב סי' לב. חלק ב' מתשובותיו הודפס בשנת תקנ"ו.

⁹⁰ **ספר הברית השלם**, שם.

בספר **מוסדות תבל** התרעם על מי שפקפקו על רפואה בטוחה זו, וביאר שנראה כי התחלפה להם הרפואה החדשה בשיטה הישנה שהיה בה יותר סיכון. וז"ל:

'מהרו ואל תאחרו להציל את ילדיכם מהאבעבועות הממיתים ע"י אשר תביאו עליהם טחורי [-אבעבועות] הפרות הנקראים פאקקען המצילים את האדם מחולה [מחולי] המסוכן הנזכר. כידוע בימינו זה כי היא רפואה בדוקה ע"י רבוא רבבות ילדים, אין בו ספק כלל.

ויען כי שמעתי בשם אנשים אשר המון עם חושבים אותם לחכמים גדולים וצדיקים ודבריהם נשמעים באזניהם ומקשיבים לקולם באומרם כי אסור הוא לאיש ישראלי לנטוע טחורי הפרות הנזכרים על ילדי בני ישראל, ואין ספק כי שגגה היא ומחליפים נטיעת האבעבועות אשר היה נהוג בימים קדמונים בנטיעת טחורי הפרות, אשר הודיע ה' בחמלתו הגדולה לבני האדם זה ימים לא כבירים, למען הצילם ממות ההוא. ואין ספק אם אמת נכון הדבר כי אסרו להם, כי בשגגה הזאת המיתו מבני ישראל למאות ולאלפים, וד' יכפר בעדם על שגגתם⁹¹.

בשו"ת זכר יהוסף⁹² הביא תשובה מספר שו"ת גברי⁹³ לגבי חיסונים בשבת, וביאר שספר זה הודפס בשנת תקפ"ו. באותה תשובה מבואר שהחיסונים נהגו בקהילתו דבר קבע שנה בשנה, וז"ל:

'נשאלתי מאנשי קהילתי שהמנהג הוא כאן שרופא אחד מעיר אחרת בא **בכל שנה** להושיב הפאקקען להילדים. ופעם אחת פגע הרופא הזה לעירנו ביום השבת. אי מותר להניחו להושיב הפאקקען בשבת או לא'.

בנוסף למקורות אלו יש להביא עדות בת תקופתנו לגבי החיסון לשיתוק הילדים [פוליו], בשם האדמו"ר מצאנז בעל השפע חיים⁹⁴,

'שמעתי מהרה"ג ר' שלמה לייזער שליט"א דומ"ץ שפע חיים ב"פ, שכ"ק האדמו"ר **מצאנז** שליט"א אמר לו ... **שבשנת תשט"ו בעת שיצא החיסון נגד פוליו** תמך כ"ק אביו אדמו"ר זי"ע בנתינתה, וכל הילדים בתלמוד תורה קבלו את החיסון מלבד משפחה אחת שאבי המשפחה פחד לתתה, ואכן במשפחה ההיא נדבק אחד הילדים בפוליו ה"י, ונשאר נכה עד היום. ... וכן מעידות בנות כ"ק אדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצ"ל שאביהם תמך בלקיחת חיסונים וכן נהגו בביתו, רק שלא תהיינה בין המאה הראשונים לקבלם'.

הרי לנו עדות על הזריזות הראויה לקחת חיסון סמוך להופעתו בעולם.

הבטחה שעל ידי החיסונים תכלה המחלה מן העולם

בספר רוח חיים⁹⁵ שהודפס בשנת תקצ"א הזהיר באזהרה חמורה שלא להתעצל ברפואת החיסון וז"ל: 'עוד נמצא מחדש מרופא יענער אשר בענגלנד הרכבה מרעל אבעבועות הפרות, יקרה איזה פצע או מכה טריה במקום ההרכבה... תועלת ההרכבה הוא שלא יעלה ויבוא עוד על איש כזה חולי האבעבועות כלל, כאשר יורה הנסיון מרבבות בני אדם. מי יתן ויעשה תרופה הזאת בכל מדינה ועיר. והייתי מבטיח בתשועת ה' שיבוטל החולי הזה בשלימות ברבות הימים.

המתעצל מלעשות התרופה הקלה והנחוצה הזאת לעצמו ולבניו יחטא לנפשו למין האדם בכלל ולאלקים בוראו הוא יוצרו, בעבור שהמית או שהפיל בחולי מסוכן כזה, בניו או אף שהשחית אך תאר פניהם, במה שהתעצל להרכיב את גופם בשתים או שלש אבעבועות פורח בבהמה, הוא לא ימצא כפרה לעון עצלות כזה, ונפשו יקלענה בתוך כף הקלע'.

91 הרב דוד הכהן מפריזוהויזן **מוסדות תבל**, תק"פ, דף עד, ב.

92 רי"ז שטרן, **זכר יהוסף**, סי' קד.

93 **שו"ת גברי**, סי' ז.

94 הרב גבריאל ציננער, זריקות חיסון נגד מחלות מידבקות בהלכה, **אסיא** קיג-קיד עמ' 9-40, מרחשון תשע"ט, בעמ' 38 שם.

95 [הופלאנד, שיצא לאור בתרגומו של רמ"מ יאוויל, עם הסכמת נכד הנודע ביהודה מח"ס יד המלך] ח"א דף עב, בהערת המתרגם.

הבטחתו זו התקיימה בסייעתא דשמיא רק לפני כמה עשרות שנים ונגיף האבעבועות השחורות הוכחד מהעולם, יש לציין שזהו ההבדל היסודי בין תרופה רגילה לרפואת החיסונים, אין בכחה של שום תרופה יעילה ככל שתהיה להכחיד את המחלה מן העולם, כי היא תמיד ניתנת למי שכבר נדבק, החיסון לעומתה מונע את ההדבקה, וככל שהוא ניתן לאוכלוסייה רחבה בעולם יש סיכוי נרחוק אבל קיים] שהמחלה תמוגר לגמרי.

3. האם מתן חיסון בכלל פיקוח נפש שדוחה שבת

האם מותר לקבל חיסון בשבת? הצד להתיר הוא מפני שההתחסנות נחשבת לפיקוח נפש. מאידך, הסיכון שבדיוק עד צאת השבת הוא ידבק במחלה הוא קלוש. ועל שיקול זה, כתב בשו"ת מנחת שלמה שאין לחלל שבת על זריקת חיסון כי אין דרך בני אדם לחסן בו ביום, אכן אם על ידי שלא יעשה בשבת יתעכב החיסון כמה שנים יתכן שמותר לחלל שבת על זה, ונראה מדבריו שבימות החול ודאי שיש חובה להתחסן. וז"ל:

'קצת דוגמא לכך הרכבת זריקת אבעבועות לילדים אע"ג דמצד הדין אפשר שצריכים באמת להודור ולעשותו בהקדם האפשרי אם הרופא אומר שכבר הגיע הזמן לעשותו אך אעפ"כ אין רגילין כלל לעשותן בבחילות ובזריזות ולפיכך אף אם באמת יש בזה קצת סכנה הו"ל כמ"ש חז"ל והאידינא שומר פתאים ד' וחלילה לחלל שבת עבור כך משא"כ אם אחד נמצא במקום כזה שיודע ברור שאם לא ירכיב עכשיו את האבעבועות בשבת יצטרך לחכות ד' או ה' שנים כיון דבזמן מרובה כזה ודאי נבהלים ומפחדים לשהות אפשר דשפיר חשיב כפיקוח נפש ודוחה שבת'.⁹⁶

ואכן כך מבואר בדברי הפוסקים שגם אלו שאסרו לחסן בשבת, היה נימוקם מפני שאפשר לחסן אחרי כן, ומשמע שאם על ידי מניעת החיסון בשבת ידחה החיסון, יש לחסן בשבת לכל הפחות על ידי נכרי. וז"ל קיצור שולחן ערוך:

'רופא אינו יהודי שהוא מרפיב אבעבועות לילדים, אם יכול הישראל לפייסו בממון שיעשה לאחר השבת יעשה כן, ואם לאו וצריכין לעשות בשבת אל יחזיק ישראל או את היילד אלא אינו יהודי יחזיקו'.⁹⁷

הרחבת הדברים הובאה בכף החיים:

'רופא עכו"ם שהוא מצמיח אבעבועות לילדים אם יכול הישראל לפייסו בממון שיעשה לאחר השבת יעשה כן. ואם לאו וצריכין לעשות בשבת אל יחזיק ישראל או את היילד אלא עכו"ם יחזיקו. כן כתב בספר תשובה מאהבה חלק א' סימן קל"ה, קיצור שלחן ערוך סימן צ"א אות ח"י. ועיין בשו"ת ריב"ם שנייטוך סימן כ"ב שכתב דאסור להוליך התינוק אל הרופא בשבת לפתוח מורסא שעשה לו הרופא תמול שלשום ועתה פותח להוציא הליחה הנצרך להרופא כעת לתינוקות אחרים, יעו"ש'.⁹⁸

בשו"ת פרי השדה שהוא מהאוסרים לעשות בשבת, תלה טעם האיסור בכך שאין חשש סכנה אם יעשה זאת כמה ימים אחרי כן, וז"ל:

'אימפפצן התינוקות בשבת כיון שהוא מלאכה גמורה ועכשיו אין כאן שום חולה ואין שום חשש סכנה אם יעשה זאת באיזה ימים אח"כ לא מצאתי שום היתר אפילו אצל רופא גוי כיון דלא הוי אפילו בכלל חולי שאין בו סכנה ואסור ע"י עכו"ם ג"כ ולא דמי להא... שאם יש חשש שיכבד עליו החולה מותר לחלל עליו שבת דהתם כבר התחיל מקצת החולה משו"ה מותר שלא יבא לידי סכנה ח"ו משא"כ היכא שלא התחיל עדיין שום חולה אסור אפי' ע"י עכו"ם'.⁹⁹

⁹⁶ מנחת שלמה, ח"ב סי' כט אות ד.

⁹⁷ קיצור שלחן ערוך, סי' צא סי"ח.

⁹⁸ כף החיים, סי' שכח ס"ק נט.

⁹⁹ פרי השדה, ח"ג סי' קצה אות ב.

מאיךך השואל בשו"ת תשובה מאהבה הקשה על הטענה שאפשר לעשות למחר, וז"ל:
 וְאִם יֵשׁ אֶת נֶפֶשׁ אָדָם לֹמֵר כִּי הַדָּבָר אֵינּוּ נְחוּץ כִּי הֲלֹא יוּכַל לְהִמָּתִין עַד אַחַר שֶׁבַת וְהוּא חֲשֵׁשׁ
 רְחוּק אֲשֶׁר בְּזִמְן קָרוֹב בְּנֶה יָבוֹא הַיֶּלֶד לְכָלֵל סִפְנָה, לֹא כֵן עֲמָדִי. כִּי מִי יוֹדֵעַ יוֹם מִקְרָא לְשִׁמָּא מֵת לֹא
 חִיִּישִׁינָן וְלִשְׁמָא יָמוּת וְדָאֵי חִיִּישִׁינָן, וּמִי יוֹדֵעַ לְשֶׁאֵר הָעֵתִים וְהַזְּמַנִּים. וּמִכִּי בְּרַפּוּאָה הַזֹּאת אֲשֶׁר לֹא
 כָּל הָעֵתִים שׁוּיִם וְלֹא כָּל הַזְּמַנִּים מְכַשְּׂרִים לְקַבֵּל הַתְּרוּפָה הַזֹּאת... וְדָאֵי כָּל הַזְּרִיז לְמַהֵר מַעֲשֶׂהוּ קוֹדֵם
 שֶׁבַת הוּא זְרִיז וְנִשְׁכַּר בְּאֲשֶׁר הוּא יְחִישׁ לְהַצִּיל בְּנָיו מִשַּׁחַת וְנִשְׁמַר מִחֲלוּל שֶׁבַת וְאֵל יַחֹס עַל הוֹצְאוֹת
 מִרְבוֹת לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אֲבִינוּ שְׁבַשְׂמִים. אֲמָנָם בְּאֵם יִקָּר מִקְרָה אֲשֶׁר לֹא יוּכַל לְהַקְדִּים הַדָּבָר, לְדַעֲתֵי
 הַקְּלוּשָׁה הוּא מִתָּר וּמְחֻיֵּב לְבַצֵּעַ מַעֲשֶׂהוּ ע"י א"י אפ"י בשבת¹⁰⁰.

וכעין זה השיב לו התשובה מאהבה:

יִהְיֶה אִיךְ שִׁיחִיהָ, יִפָּה אִמְרַת מִי יוֹדֵעַ לְכוּן הַשְּׁעוֹת? כִּי לֹא הָעֵתִים שׁוּיִם וּמוֹכְשִׁים לְשַׁבַּת הַטְּרִי
 הַזֹּאת, גַּם לַפְעָמִים הַיֶּלֶד אֵינּוּ בְּרִיא לְהוֹשִׁיב לוֹ הַבְּלֹאטְרִין, וּלְפַעְמִים הַצְּרִי אֵין בְּגַלְעַד דְּהֵינּוּ שְׁלֹא
 יִמְצָא הַאיִמְפִּי שְׁטֹא"ף, כִּי לֹא נִמְצָא בְּכָל עַת וּבְכָל שַׁעַה. גַּם לַפְעָמִים הַרּוּפָא אֵין שָׁם וְאֵין דָּן דִּינוּ
 לְמוֹזֵר. לָכֵן אֲנִי מִסְכִּים עִמָּךְ... הֵן אִמַּת כָּל הַזְּרִיז וְיִמָּהֵר מַעֲשֶׂהוּ קוֹדֵם שֶׁבַת הוּא זְרִיז וְנִשְׁכַּר וְנִמְלֵט מִכָּל
 פְּקוּק וְנִדְנֹד חִילוּל שֶׁבַת וְהַצִּיל אֶת בְּנָיו מִסִּכְנָה הַעֲצוּמָה חוּלֵי בְּלֹאטְרִין רַחֲמָנָא לְיַצִּיל¹⁰¹.

מאחר שהנימוק לאסור לקיחת חיסון בשבת, היא חוסר הדחיפות, אפשר להבין את הוראת השמירת
 שבת כהלכתה שאם יש דחיפות בזריקת חיסון יש לקחתה אף בשבת, וז"ל:

מִי שֶׁנִּפְעַעַ וּלְפִי דַעַת הַרּוּפָא הוּא זָקוּק לְזִרְיֶקַת חִיסוֹן נֶגַד טַטְנוּס אִם קָרוֹב לְמוֹצָאֵי שֶׁבַת יַחֲכֶה וְלֹא
 יַחַלֵּל אֶת הַשַּׁבַּת אֲבָל אִם לְפִי דַעַת הַרּוּפָא אֵין לַחֲכוֹת עַד מוֹצָאֵי הַיּוֹם אִסוּר לְהַשְׁהוֹת אֶת מִתָּן
 הַזְּרִיקָה אֲפִילוּ אִם צְרִיךְ לְנוֹסוֹעַ לְשֶׁם קְבֻלָּתָהּ¹⁰².

מוכח לכאורה הן מדעות האוסרים לקיחת חיסון בשבת, והן מדעת המתירים, שלכולם פשוט שיש
 לקחת חיסונים בימות החול. הדיון ההלכתי הוא רק בשאלה אם החיסון דוחה שבת כשאפשר
 לעשותו למחר.

4. דעת פוסקי זמננו על חיסונים¹⁰³

כבר הובאו לעיל הדעות שמחייבות לקיחת חיסונים אפילו כשיש בהן סיכון. לכן ראוי להביא מדעות
 פוסקי זמננו בזה. בספר וישמע משה הביא את הוראת הגרי"ש אלישיב שטוב להתחסן בחיסון
 השפעת, וז"ל:

וְנִשְׁאֵל הָאֵם חִיִּיבִים לְקַחַת הַחִסוֹן כְּנֶגֶד שְׁפַעַת. שְׁאֵל הָרַב מֶה דַּעַת הַרּוּפָאִים בְּזֶה? וְעָנּוּ שֶׁהֵם מְמַלְצִים
 עָלָיו. וְהַשִּׁיב אִם כֵּן טוֹב לְהִתְחַסֵּן¹⁰⁴.

ראה גם לשון תשובת רבי דוד אריה מורגנשטרן בשמו:

'אודות דעת מו"ר מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצ"ל אודות קבלת חיסונים למניעה מחלות:
 בשעתו, הצגתי את צדדי הדבר, ולאחר דיון בדבר הורה שחובה לקבל חיסונים אלו. וכן אמר שעל
 מוסדות הציבור לא לאפשר למי שאינו מחוסן מלשהות עם הציבור משום שבכך עלול להזיק להם.'

בארחות רבינו מבואר שאף כשהתגלתה תקלה חמורה בחיסונים, לא מנע רבי יעקב ישראל קניבסקי
 את האנשים מלהתחסן, אלא שיש להזהר עד כמה שאפשר, וז"ל:

¹⁰⁰ **תשובה מאהבה**, ח"א סי' קלד. השואל הוא מחותנו של בעל התשובה מאהבה.

¹⁰¹ **תשובה מאהבה**, שם סי' קלה.

¹⁰² **שמירת שבת כהלכתה**, פל"ה סמ"א.

¹⁰³ ראה: הרב גבריאל ציננער, זריקות חיסון נגד מחלות מידבקות בהלכה, **אסיא** קיג-קיד עמ' 9-40, מרחשון תשע"ט; פוסקי ירושלם וב"ב,
 על חיוב החיסון למניעת מחלת החצבת, **אסיא** קיא-קיב עמ' 88, 96, אייר תשע"ט. – העורך

¹⁰⁴ **וישמע משה**, עמ' תלח.

'חיסונים לילדים טבת תשמ"ה. בנוגע לזריקת חיסון לילדים חצבת חזרת, דעת מו"ר (שליט"א) צוק"ל שאפשר לעשות. וקרה שבסדרת זריקות כמה ילדים אבדו את ההכרה ואמרו שהחומר לא הי' טוב והביאו חומר חדש ואמר מו"ר שאין להאמינם רק יחכו עד שכולם יעשו ולא יקרה כלום ואז יעשו'¹⁰⁵. בספר על האדמו"ר מטולנא¹⁰⁶ כתב וז"ל:

'אברך שאל על חיסון נגד שיתוק הפוליו שעורכים עכשיו בכל המחוזות אם לתת לתינוק שלו או לא. ואמר לו הסב"ק שבוודאי ילך לתת לו, מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות צריכים ללכת לפי דרך הטבע, וכשלא הולך מנסים גם שלא על פי דרך הטבע. אנו מבקשים באבינו מלכנו מנע מגפה מנחלתך, בוודאי שצריכים לסמוך רק על הקב"ה ולבקש ממנו. אבל צריכים לעשות את החיסון. הסב"ק ביקש את שם הילד ושם אמו והוסיף וביקש את שם האם ושם אמה שהבין שהיא מפחדת. והוסיף לבקש את שם האבא ואמו והבטיח להתפלל על כולם. וביקש שיודיעו לו אח"כ שהכל עבר בשלום.'

וכתב בשו"ת פאת שדך וז"ל:

'אמנם בדבר זריקות נגד טיפוס או הרכבת אבעבועות שכבר הוחזקו לתועלת ושכבר נהגו בהן היתר בכל תפוצות ישראל וכפי הנראה ברצון חכמים נהגו היתר, לענ"ד אין לערער על היתר זה. וכ"ש אם יש כפיה מצד השלטון שאז אף לטעמך שיש בזה מיעוט בטחון יש לומר שהעושה כן מתכוון רק להנצל מאימת השלטון ולא מפני מעוט בטחונו'¹⁰⁷.

וראה עוד בספר דעת יהודה¹⁰⁸ וז"ל: 'האם יש להקפיד לעשות את כל החיסונים לילדים שעושים היום? תשובה: כן.'

בשו"ת תשובות והנהגות כתב וז"ל:

'אודות מחלת החצבת שנתפשטה כאן עד שנחלו במחלה זו כאן קרוב לאלפיים חולים ה"י, הנה לפי מחקרי הרופאים שהוצגו לפני הרי שבאירופא חלו בחצבת ארבעים ואחת אלף איש ומתוכם מתו ארבעים איש, ונראה שבכ"ג שהוכח במציאות לפנינו שמכל כאלף חולים מת אחד חשיב כפיקוח נפש לדון בו דיני הצלה בפיקוח נפש... והן אמת שאולי ממדרגת הבטחון רשאי האדם לסמוך על הקב"ה ולא להתחסן [אם הוא באמת במדרגה גבוהה זו של בטחון בכל דבריו] אבל ביטחון שייך רק בין האדם לקונו אבל במקום שנוגע להכניס אחרים לסכנת נפשות אינו רשאי לסכן אחרים אלא מחויב לפעול כדין תורה להצלת נפשות... ואע"פ שביטול תלמוד תורה של תשב"ר חמיר טובא... מכל מקום הכא בחשש סכנה אפילו סכנה רחוקה אין להם רשות להכניס אחרים לסכנה. ומה גם שיש בזה חילול ה' שנותנים למינים ולפושעים ללעוג על החרדים שהמחלה מתפרצת דוקא אצלם ולטעון שלפי הדת שלנו אין חוששים לפיקוח נפש, בשעה שהאמת היא להיפך שתורתנו הקדושה חוששת לכל נדנדוד חשש פיקוח נפש... וכל שכן כאן שדעת רובא דרובא דרופאים ודעת משרד הבריאות שיש לחסן'¹⁰⁹.

על עיקר חובת ההשתדלות בחולי המדבק, מצינו התייחסות בשו"ת פאת שדך שנשאל על מגפת שיתוק הילדים [פוליו] שהתפרצה אז בארץ ישראל אם יש לקחת חיסון, והשואל כתב שכיון שרק מיעוט חלו וגם מהמיעוט שחלו מיעוט מתו ורובם נשארו בלי מומים, לכן אין צורך להשתדל, והשיב לו וז"ל:

¹⁰⁵ ארחות רבנו, ח"ד עמ' רעד אות טז.

¹⁰⁶ דתשרי על עמיה עמ' 122.

¹⁰⁷ רש"ד מונק, פאת שדך, ח"ב סי' קמז.

¹⁰⁸ ר"י שפירא, דעת יהודה, שמירת הגוף והנפש, שאלה קמט.

¹⁰⁹ תשובות והנהגות, ח"ז חו"מ סי' קעז.

'ומה שטענת דרך מעוט חלו ומעוט מתו, לע"ד כל מחלה מהלכת (דהיינו מחלה מדבקת) חשיבא שכיח הויקא אע"ג דמעוטא הוא. דמעוט המצוי חיישינן כגון בבדיקת הראה ובבדיקת וְשט האווחות הפטומות. ואמרו רז"ל דשלוחי מצנה אינן יכולין לסמך על זכות המצנה היקא דקביע היזיקא. ואין הכנה שיש כאן רוב, דפשיטא דרב דינו כנדאי ולא הותר לכנס לסכנה ברורה משום מצנה. ומה שכתבת שרב החולין נשארו בלי מומין, הנה בפקו"נ אין הולכין אחר הרוב ועל כל מפה של חלל מחללין שבת כמבאר בא"ח סי' שכ"ח ופשיטא דשיתוק כמפה של חלל דמי. וכיון שמחללין עליו שבת א"כ מצנה לרפאותו¹¹⁰.

בספר חשוקי חמד כתב שאם רוב העולם מסתכלים על אי החיסון כדבר שיש בו סכנה, אף שהסכנה רחוקה, ההורים חייבים לחסן את בנם. וכתב עוד:

'לומר מחלה כזאת שמתריעים עליה, אף שאין חולה לפנינו זה חשוב סכנה, וזה בכלל מגיפה, ואם כן כל שכן בעניננו כאשר אין צריך לחלל שבת על החיסון, ומכל מקום כיון שהרופאים מתריעים שאם לא יקבלו את החיסון, הרי המחלה תהיה מגיפה, צריך לקבל את החיסון, על אף הסיכון הקטן מאד שיש בחיסון¹¹¹.

ועוד הורה שם לגבי החיסון לשפעת וז"ל:

'שאלה מה הדין לגבי זריקות חיסון למבוגרים נגד מחלת השפעת, שצריך לקבל את החיסון מידי שנה בשנה, האם יש חובה /מצוה למבוגר לקבל את הזריקה נגד שפעת, כאשר יש סיכון נמוך שהחיסון לא רק שלא ישפיע אלא גם יגרום למחלה להתפרץ, מאידך רובם לא ינזקו מכך. אך לא בטוח שיחלו במחלת השפעת במהלך החורף. כיצד עליהם לנהוג? תשובה: נראה שבחיסון לאדם מבוגר כנגד מחלת השפעת, שהחויב גדול יותר, כיון שהרופאים החליטו שהסיכון של מחלת שפעת לאנשים אלו גבוהה, והסיכון של החיסון רחוקה, מצוה עליו להתחסן, ויקיים בזה 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם'.

וראה עוד בשו"ת תשובות והנהגות בענין החיסון לאדמת [לנשים]:

'ונראה דאף שאין חיוב ליזהר מחשש אדמת, בודאי ראוי לעשות כן וליקח החיסון, כיון שאם תלקח באדמת חלילה, הלוא ולדה יהיה בסכנה, ע"כ מצווה היא ליזהר מכל מכשול¹¹².

5. תופעות לוואי של חיסונים בעבר

על תופעות הלוואי של החיסונים בשנים עברו, אנו יכולים ללמוד מהתיאורים רבים. למשל בספר אמונה ודעת, וז"ל:

'אמנם עליך לרעת כי הסמי מרפא אלה אינם באים למען הסיר את המחלה מהחולה כ"א לשמור אותו שלא תבוא המחלה עליו וע"כ עליך לקבל את הסמים אף שלפי דעתך מרים הם לחיכך. וכמו בעת אשר גברה מחלת הפאקין בעולם ותלכוד במצודתה נערים עם זקנים והרופאים יצו אז שגם הזקנים יעמידו פאקין על זרוע ידם אף כי הכאב גדול מאד בעת כי יחם הבשר, ועם כל זה יקבלו במנוחה פקודת הרופא וסובלים את הכאב בהשקט ולא ידברו סרה על הרופא בידעם שע"י שהעמידו את הפאקין על זרוע ידם ישמור אותם מהכאב החזק ממנו ויצילם מרדת שחת'. עוד מצינו בספר רנת ציון (מכתב טז משנת תרפ"ז עמ' מה) 'כמו למשל סגולת הצקת הפאקין ביד התינוק בקטנותו אף שמרגיש לפי שעה יסורין וכן איזה ימים שמתגבר החום אצל התינוק¹¹³.

בספר מוסדות תבל (שם) כשביאר את ההבדל בין השיטה הישנה של חיסון האבעבועות לחיסון מאבעבועות הפרות. הזכיר גם תופעות לוואי:

¹¹⁰ פאת שדך, ח"ב סי' קמז.

¹¹¹ חשוקי חמד, נדרים נב.

¹¹² תשובות והנהגות, ח"א סי' תתפס.

¹¹³ רמ"צ טאקטין, אמונה ודעת, [מעטר בהסכמות בית הלוי, רבי מאיר שמחה ועוד] מאמר תשיעי אות ח.

'לא כן הוא בטחורי הפרות הם אינם מחלים את נפש האדם כלל רק יחממו אותו אך מעט, והחום המעט הוא רפואתו, ומעולם לא מת אדם בו... זולת מעט החמימות אשר ימצאהו ביום הששי או ביום אחר, וזה סימן גדול שעשתה הטחורה את פעולתה לבל יחול עוד בו חולה האבעבועות לעולם'. ואף בספר הברית הביא שכמה ימים אחרי החיסון היה מצוי שיתקוף חום את המתחסן וז"ל 'וביום השמיני או התשיעי או העשירי נראתה האבעבועה יותר גדולה וקו אדום סביב לה ואז לפעמים יש לאדם ההוא מעט ממין קדחת המורכב מקור וחום הנקרא פיעבער ונתמעט השינה בלילה וקצת בני אדם אין להם פיעבער כלל'.

בספר עלה תרופה (שם) הביא את חששם של כמה אנשים שעל ידי החיסון תמנע מהם התפלה, וז"ל: 'גם אין לימר אולי שעל ידי זה אפשר שיתבטל מתפלה הקבועה או מתפילין יום או יומים, גם זה הבל כבר הורונו חז"ל מוטב שיתחלל שבת אחת וכו'. גם לפי דברי הרופאים המתרפא אינו שוכב במטה כי אם לפעמים שעה או שתיים'.

6. כפיית חיסון

בספר עלה תרופה (שם), הזכיר שיטה נוספת של חיסון. כאמור לעיל הדרך הרגילה לחיסון הקדום היתה על ידי פציעת המתחסן והכנסת ליחה מאבעבועות של חולה לתוך הפצע. לעומת זאת היו שהכניסו את הליחה הזו לתוך משקה ועל ידי כך נדבק השותה בנגיף והתחסן.¹¹⁴ וביאר ששיטה זו שימשה במקרים שבהם היה האדם מתנגד להתחסן, והיו אוהביו עושים לו כן בלא ידיעתו. וז"ל:

'אולם בזה יש לדון על אופן אחר, שעושים על ידי נתינת ליחה מבועה במשקה והשותה ממנו מתפעל [מתחסן]... לעת עתה שאין משתמשים עוד בדרך הזה עוד על ידי משקה, רק לפעמים אם גדול אחד מסרב לעשות לו הרפואה, או אחד מאוהביו הרוצה בתקנתו נותן לו במשקה בלי ידיעתו'.

נראה מדבריו שמותר לחסן אדם שלא מדעתו, אף בחיסון שיש בו סיכון של אחד מאלף¹¹⁵ למות. שכן דבריו נאמרו לפני גילוי השיטה הבטוחה יותר לחיסון, כפי שהתבאר למעלה.

כותבי הדורות מספרים שהממשלה באנגליה קבעה חוק שמי שאינו מחסן את ילדיו יענש במאסר. בשנת 1896 למנינם, נאסר בלונדון יהודי בשם הנרי לוי, כי לא הסכים שיחסנו את בנו. עורך דינו טען בשמו כי לפי דין ישראל אסור להרכיב מיץ ודם של בהמה בגוף אדם מטעם 'בהמתך לא תרביע כלאים'. לעומתו הרב הראשי נפתלי [הרמן] אדלר [בנו של בעל הנתניה לגר על התרגומים] העיד כי תורת ישראל לא מתנגדת להרכבת אבעבועות.

על אפשרות כפיה מסוג אחר של הורים החוששים מחיסון, ראה בחשוקי חמד. לדעתו, כיון שהסיכון לנזק נמוך מאוד, מותר לרופא להעלים סיכון נמוך זה מהורים חוששים¹¹⁶. כמו כן מותר למרא דאתרא לקבוע שילדים שאינם מחוסנים לא יבואו למוסדות הלימוד, וז"ל:

'שאלה: האם אפשר לכופ את ההורים לחסן את בנם, כי יש מדינות בארה"ב שהשלטונות נותנים רשות לבית ספר למנוע ילדים שלא קבלו זריקות חיסון מללמוד בבית ספר. האם מותר למנהל בית הספר לשלוח הביתה ילדים עד שיתחסנו? תשובה... יעוין בשיעורי תורה לרופאים¹¹⁷ שכתבנו שכיון שהנזק של החיסון הוא מועט מאד, ויש לנו כלל "למעוטא לא חיישינן", וגם התורה נתנה רשות לרופא לרפא למרות שקיים חשש שמא יזיק, כמבואר בש"ך¹¹⁸: "שלא יאמר הרופא מדה לי לצער הזה,

¹¹⁴ במרוקו, החיסון הקדום התבצע בדרך דומה, ראה הע' 88 לעיל ובסין ראה הע' 74 לעיל.

¹¹⁵ לעיל, פרק ד, סעיף 1, הובאו עדויות על כך שהתמותה מהחיסון הקדום הגיעה ל-5%, כאשר גם סיכון זה היה נמוך פי כמה מהסיכון למות מאוחר יותר מהמחלה.

¹¹⁶ אין להקשות מדברי הזרע אמת שהרופא נאמן על הסיכון, ומשמע שאסור לו לשקר בזה. כי כאן מדובר על מקרה נקודתי של הורים חוששים, ולא על פרסום נתונים שקריים לציבור.

¹¹⁷ **שיעורי תורה לרופאים**, ח"ג סימן רטו.

¹¹⁸ יו"ד סימן שלו ס"א.

שמה אטעה ונמצאתי הורג בשגגה", עכ"ל. לכן מותר לרופא להעלים מההורים על הסכנה המועטת שיש בחיסון.

ולגבי השאלה אם מותר לסלק מבית הספר ילדים שלא מתחסנים, הנה... הרי שלבי"ד מותר להעניש את הילדים למרות שהם לא עשו כלום, כדי להלחיץ את ההורים, וכך גם בענייננו, יש לפנות לרב המקומי, הממונה על הבית ספר, והוא כמרא דאתרא של המקום, אם יראה לפי רוחב בינתו שהילדים שאינם מתחסנים זה שלא כדק, יש לו רשות לגזור ולמנוע מהילדים להגיע לבית הספר כל זמן שלא יתחסנו¹¹⁹,

כן הורה בתשובות והנהגות¹²⁰ שהצדיק מנהלי מוסדות שהשאירו בבית כאלפים ילדים שלא חוסנו נגד חצבת עקב סירוב הוריהם.

וכן מצינו כרוז מכמה וכמה רבני אמריקה¹²¹ וז"ל:

'בשגם שאנחנו מכירים שאין טיפול רפואי שנקי לגמרי מכל חשש ומיחוש, מ"מ הסכנות היוצאים מאי-חיסון גדולות פי כמה מחששות של החיסון עצמה. לדעתנו, האחריות מוטלת על כל הציבור להשתתף יחד בחיסונים למרות החששות כדי להגן על הכלל. גם מידת אכזריות היא ליהנות ממה שאחרים יישאו בעול החששות של חיסונים – לא משנה כמה קטן הוא הסיכון, באותה שעה שהוא בעצמו מרוויח מהחיסון ברחבי הקהילה שמגן על הילד שלו שלא קיבל החיסונים. מפני כל הני"ל, אנו מביעים דעתנו, שהאחריות מוטלת על ההורים לחסן את ילדיהם ואת עצמם, ומוטלת על מנהיגי הכלל לראות שכל הילדים יחוסנו, ושאנשים שהם קרובים להתדבק ולהסתכן מהמחלות האלו יהיו מוגנים מפני נושאי המחלות הללו. ואף שאפשר שההורים רשאים למנוע חיסונים מילדיהם, יש להקהילה זכות וחובה להגן על עצמה מפני חשש סכנה.'

וכן הובא שם מכתב על דעת הגריש"א וז"ל:

'בס"ד ג' כסלו תשע"ט לכבוד הרה"ג ר' - - שליט"א, מנהל מוסדות בעיר ליקוואד במענה לשאלת כת"ר אודות דעת מו"ר מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצ"ל אודות קבלת חיסונים למניעה מחלות. בשעתו, הצגתי את צדדי הדבר, ולאחר דיון בדבר הורה שחובה לקבל חיסונים אלו. וכן אמר שעל מוסדות הציבור לא לאפשר למי שאינו מחוסן מלשהות עם הציבור, משום שבכך עלול להזיק להם... נמצא, שמלבד החובה האישית של האדם להשמר מנוק וסכנה, אך גם חובה על כל אחד להמנע מלהזיק לאחרים, ואם לא מתחסן ומדביק אחרים, מלבד החולי עצמו שגורם לחבריו וקרוביו, שכרוך בצער וכאבים וכו', אך גם מסכנם בסכנת חיים רח"ל... ואם על עצמו לא חס, איך לא יחוס על תינוקות ילדים ומבוגרים, בשעלול ב'שב ואל תעשה' שלו להביא לחשש הריגה או נכות קשה לסובביו וידידיו. (וכמדומה שיש טעות בדבר הזה שמכנים דבר זה 'לא תעמד על דם רעך', ואין זה נכון, שאינו 'נמנע מלהציל' אלא מוזק בעצמו). בברכת התורה, ובתפילה שיסיר ה' מעמנו כל מחלה וכל צרה, דוד ארי' מורגנשטרן.'

הובא שם גם מכתב כ"ק האדמו"ר מסטאמר הג"ר זלמן ליב טייטלבוים שליט"א (י"ז אייר התשע"ט) וז"ל:

'מחאה והבהרה על השמועה כי באה שנתאספו כמה אנשים לדבר בשם קהלות החרדות בניו יארק נגד חוקי והוראות הממשלה בעניני הבריאות, ובפרט בענין הוואקסינס [חיסונים] שהיא להציל ילדינו שלא יתפשטו מחלות מיזעלס רח"ל, ונודעזענו מהדברים שנשמעו אצל אסיפה שיצאו להשמיץ את ממשלת עירנו ובדברי בוז וקלון נגד ראש העיר רבתי ניו יארק בדברי שקרים כזבים, ועוד גרמו בזה

¹¹⁹ חשוקי חמד, נדרים נ.ב.

¹²⁰ שם.

¹²¹ אב תשס"ט, צוטט בספר עלה תרופה מהדורה חדשה תשע"ט.

חילול שם שמים ותורתו הקדושה לעיני כל העמים על כן באנו בזה למחות בבל תוקף ועוז, ולהודיע שדברים אלו הם בניגוד לדעתינו, ואינו מציג דעתנו בשום פנים ואופן. ואדרבה אנו מחוייבים לקיים את דברי הנביא ודרשו את שלום העיר והתפללו בעדה, שאשר שינן איתנו מרן רבינו הק' זי"ע. ובעצם הענין, נודע ומפורסם שמוסדותינו הקדושים, על פי פקודת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, כבר הורו בתוקף שחיוב על כל אחד מההורים לראות שילדיו יקבלו את הוואקסינען [חיסונים] כפי הוראות ממשלת העיר וכפי חוות דעת הרופאים והמומחים בענינים האלו, וגם כבר יצא כרוז בזה מהבית דין הגדול בירושלים של העדה החרדית שכל אחד מחוייב – מצד המ"ע של ושמרתם מאד לנפשתיכם – לציית להוראות הרופאים כדי שלא תתפשט מחלת המיזעלס ושאר מחלות רח"ל, והנהלת המוסדות עומדים בכל תוקף שלא להניח ילדים שלא קיבלו החיסונים במוסדות הקדושים כעת, כפי חוק והוראות השלטונות. החותמים בכאב על דברים שנאמרו וחילול ה' ועמו שיצא מזה. י"ז אייר (אני ה' רופאין) תשע"ט לפ"ק הנהלת הקהלה, קהל יטב לב ד'סאטמאר'.

עוד הובא שם כרוז מבר"ץ העדה החרדית:

'פנו אל הביד"צ עסקני רפואה הי"ו, על דבר התפרצות מחלת החצבת בתקופה האחרונה אצל ילדים שלא קבלו חיסונים נגד חצבת. ואשר על כן הננו בדע"ת כי כל אלו שעדיין לא חיסנו את ילדיהם עליהם לחסן את ילדיהם בהקדם כפי הוראת העסקנים והרופאים ולקיים מאמה"כ "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" בכדי למנוע את התפשטות המחלה ל"ע בקרב מחנינו ח"ו, כי יש בזה שאלה של פיקוח נפש, והשי"ת יסיר כל מחלה מקרב בני"י אבי"ר, ונוכה לכתיבה וחתימה טובה ולשנת גאולה וישועה. הכו"ח בפקודת הבר"צ שליט"א¹²².

ו. מתנגדי החיסונים

1. התנגדות לחיסון תוך כדי מגפה

בשונה מרוב התרופות והטיפולים הרפואיים, ברפואת החיסונים החלה תופעה של מתנגדי חיסונים כבר בימים הראשונים של גילוי אותה רפואה, עד ימינו אלה, ואין שום חידוש בזה. למרות זאת, ההתנגדות לחיסונים בעת הזאת של מגפת הקורונה, מעוררת תמיהה גדולה. הרי בזמנים אלו שבכמעט כל העולם אנשים מתים בכל יום במספרים שאינם נתפסים [מעל שלשה מליון ל"ע, כולל לא-רשומים], וכל הסדר הציבורי משתבש.

לעומת זאת אנו רואים שבסייעתא דשמיא בארץ ישראל הציבור ממהר להתחסן וכבר למעלה מחמישה מליון נפש חוסנו עד ר"ח ניסן תשפ"א.

אחד הדברים הבולטים באופי הפרסומים נגד החיסונים כעת, הוא התיחסות מזלזלת לעצם המגפה, כמו גם להנחיות הרופאים לשמירה מפניה.

לצערנו, בין המכתבים המתפרסמים כעת בתפוצה מאוד רחבה, יש כאלו שקוראים כמעט בגלוי שלא לשמור על ההנחיות באופן גורף, אפילו הנחיות שאין בהם ביטול תורה או תפילה, והזלזול בחומרת המגפה מקטין את הצורך להתחסן.

אבל במבט שני יש כאן פלא גדול וסתירה מיניה וביה. הרי הפרסומים כנגד החיסון על מיעוט רופאים החוששים לסכנות מהחיסון. לדבריהם משום ש'אין הולכים אחר רוב הרופאים', צריך לחשוש לדעת המיעוט, הסובר שיש ל"ע נזק בחיסון.

מצד שני, אותם האומרים ומתריעים מפני החיסון, איך הם בעצמם מזלזלים בהוראות הרופאים והנחיותיהם להישמר מההדבקה המסוכנת? אם הם כל כך חוששים לפיקוח נפש, איך הם אווזים החבל בשני ראשים – ביד אחת מזלזלים בסכנת המגפה הוודאית, וביד שנייה מפחידים מפני ספק

¹²² בר"ץ העדה החרדית, הודעה לציבור ההורים מיום י"ח אלול תשע"ח לפ"ק. פורסמה גם באסיא קיא-קיב (מרחשון תשע"ט), עמ' 96.

רחוק של "הסכנות הנוראות" שבחיסון? יתר על כן, איך הם לא מפחדים מדברי רובא דרובא של רופאי העולם, רופאים החוזרים ואומרים שדווקא ההימנעות מחיסון היא שמסכנת חיים של רבים? אדרבא, היה ראוי לקרוא לאחדות ציבורית, שכולם ישמרו על ההנחיות. מי מפחדו למות במגיפה, ומי מפני פחדו מתופעות הלוואי שלה (ק"ו מהפחד מפני תופעות הלוואי של החיסונים). כך תיעשה ההשתדלות ראויה להצלה מפני המגיפה, בד בבד עם קריאה וזעקה כלפי שמים לקריעת רוע הגזרה.

עוד נקודה. כפי שהתבאר למעלה, חובת לקיחת החיסון בעת מגפה מקבילה לחובת הבריחה מהמגפה שעליה הורו הפוסקים. כבר נשאלה השאלה, כיצד תועיל הבריחה לאדם בעת המגיפה אם נגזר עליו שימות במגיפה מה יועיל לו לברוח?

על שאלה זו ענה המבי"ט כי עצם הצער שיש בבריחה מכפר על הצער שהיה ראוי לו במגפה, כי בגלותו מתכפרת לו המיתה, וז"ל:

וְקִצְתֶּם הֵם מְחִיבִים בְּדִינָם אִם יַעֲמְדוּ בְּמִקוֹם הַהוּא, וְאִם יִבְרְחוּ כָּל אֶחָד מֵהֶם עֲרוּקִיה מִסְתַּיִיחַ, וּבְאֹתוֹ הַצֶּעַר שֶׁמִּצְטָעֵר נִחְשָׁב לוֹ כְּגֵלוֹת וְנִצּוֹל בְּאֹתָהּ שְׁעָה... מֵאוֹתָם שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם מִיָּתֵהּ אִם לֹא הָיוּ בּוֹרְחִים מִהַמְדִינָה וְהוֹשֵׁם גְּלוֹתוֹ וְנִטְלָטוּלוּ חֻלְף מִיָּתֵהּ¹²³.

היינו שבשונה מפעולות רוחניות להצלה מהצרה, נקיטת פעולות גשמיות לכאורה אינה משנה את מעמדו של האדם מבחינה רוחנית, וכיצד יועילו להצלתו? אלא שהצער שיש בנקיטת פעולות אלו הוא בעצמו מכפר.

ואם כן, כל זה שייך בבריחה מפני המגפה שאכן יש בה צער גדול, אבל מה נעשה עם לקיחת חיסון שהיא פעולה קלה וכמעט בלי צער, כשבימינו תופעות הלוואי כמעט שאינם קיימות.

ושמא דוקא בעבור זה השאירה ההשגחה את תופעת ההתנגדות בעת פיתוח החיסונים, כדי שתמיד יהיה איזה צער או חשש בלב המתחסן, וזו תהיה הכפרה הנצרכת לבטל ממנו את גזרת המגפה, אמן ואמן.

2. הפחדת הציבור והפצת 'מחקרים' שקריים כנגד החיסונים

כמעט כל אחד נחשף לפרסומים כתובים כנגד החיסונים, בדרך כלל בצורה של 'מחקר', עם כל מיני הפחדות על סיכונים, על רדיפת הבצע של חברות התרופות, ועל שיתוף פעולה ממסדי שנועד לפגוע בציבור. בדרך כלל פרסומים אלה מתארים הן את הנוקים שכאילו אירעו מחמת החיסונים, והן את החומרים השונים והמשונים שמהם מרכיבים את החיסונים.

לצערנו רמת הביקורתיות של אדם כלפי חומר כזה היא נמוכה. הוא חושב לתומו שאין מישוהו שמרויח מהפרסום נגן החיסון. כך שנראה לכאורה שהמפרסמים באמת רוצים להציל את העולם ממזימות הממסד או מתאוות הבצע של חברות התרופות. שהרי אין מטרתם של המפרסמים אלא טובת האנושות, כי אחרת מה האינטרס שלהם?

אבל בדיקה רצינית מגלה שיש הרבה אינטרסים למתנגדי החיסונים¹²⁴, והם נגועים¹²⁵ לא פחות מגורמים מסחריים. הוכחה הפשוטה היא ריבוי סוגי השקרים הגסים שמתפרסמים¹²⁶.

¹²³ בית אלוקים, שער התפלה פט"ז.

¹²⁴ אינטרס אפשרי הוא השלטת אמונותיהם והאידיאולוגיה שלהם.

¹²⁵ התנגדות אידיאולוגית לחיסונים, מזכירה את גישת הנצרות בימי הביניים. היתה אז רדיפה כנגד המדע כולל חידושי הרפואה, כי החשיבו את ריפוי החולה כהשגת גבול השגחת הבורא. הם ראו בכל רפואה פגיעה בגזירת הבורא. השקפה זו המשיכה לשלוט גם בשנים מאוחרות יותר. כותבי דברי הימים מספרים שבשנת 1763 למנינם, הוצגה שאלה לפני חברי הפרלמנט בפריז אם הרכבת אבטובות אינה בניגוד להשגחת הבורא, וכאשר פרצה מגפה בבהמות ואחד הרופאים רצה לרפאותן, הטיפו נגדו הכמרים וטענו כי זה מרד נגד ה' שהביא מגפה על הבהמות כעונש לבני אדם. כמרים קתולים רדפו בחרמות רופאים, שהעזו להמציא חיסון לאבטובות, ובעקבות רדיפות אלו, בשנת 1840 למנינם אסר הפרלמנט באנגליה את החיסון. עד היום יש כתות נוצריות שמשקיעות הון רב בפרסומים כאילו מדעים, נגד החיסונים.

התברר כי יכולים להיות גם מניעים של תאוות בצע בפרסומים אלו. אחד הפרסומים הידועים ביותר שגרם נזק רב להפצת חיסונים בדור האחרון, היה פרסום 'מחקר' כוזב בכתב עת מקצועי, שטען כי יש בחיסון המשולש הניתן לתינוקות חשש לגרימת אוטיזם. התברר שהמחקר היה רק על מספר קטן של ילדים. אחר כך התברר שהמחקר מומן על ידי הורים לילדים אוטיסטים, שרצו לתבוע את חברות הביטוח על סמך 'מחקרים' אלה. למרות שחלפו שנים מאז, והוכח שאין שום קשר בין אוטיזם לחיסון, תפיסה זו התקבעה והיה קשה מאוד לעוקרה.

מלבד סוג זה של מאמרים וחברות, ישנה גם תופעה רחבה של 'קבלני הפחדות'. אף שאין להם בהכרח רווח חומרי מהפרסומים המפחידים, הם מקבלים במה לפרסום רחב של דבריהם. שלל האיומים שהם כבר פרסמו, כלל 'צילומים' של איומים מכוכב מסתורי המתקרב ועומד להתרסק על כדור הארץ, כמו גם קונספירציות של מזימות השתלטות על העולם. מפחידים כאלה, גרמו לרתיעה חלקית מהחיסון, ועל ידי כך הגיעו כמה מנמנעי החיסון עד שערי מוות¹²⁷.

המשמעות: המפחידים נושאים באחריות כבדה, כפי שהובא לעיל בשם ספר מוסדות תבל וז"ל: יוען כי שמעתי בשם אנשים אשר המון עם חושבים אותם לחכמים גדולים וצדיקים ודבריהם נשמעים באזניהם ומקשיבים לקולם באומרם כי אסור הוא לאיש ישראלי לנטוע טחורי הפרות הנזכרים על ילדי בני ישראל... ואין ספק אם אמת נכון הדבר כי אסרו להם כי בשגגה הזאת המיתו מבני ישראל למאות ולא לפנים, וד' יכפר בעדם על שגגתם'.

3. רמת הסיכון כיום

כבר הובאו דברי הפוסקים שהתירו להתחסן גם בחשש תמותה של אחד מאלף. כיום, רמת הבטיחות של תרופות וחיסונים גבוהה הרבה יותר, והסיכון לתמותה מהחיסון המצוי כנגד קורונה הוא פחות מאחד למליון¹²⁸.

על גישת גדולי ישראל לסיכון רחוק מחיסון, יש להביא את עדותו של רבי מרדכי הלפרין. הרקע לשאלה היה תינוק שמת ל"ע כמה שעות אחרי קבלת חיסון בשנת תשנ"ב, והתעורר החשש שמא החיסון גרם לזה. הרופאים דרשו אז ניתוח אחרי המוות כדי לברר חשש זה, וז"ל: 'אמנם הסיכוי שאכן החיסון גרם למוות הינו קטן מאד כי מליוני ילדים כבר קבלו חיסון דומה בחו"ל וגם בארץ קבלו את החיסון אלפי תינוקות ללא תופעות לוואי משמעותיות. אע"פ כן מדובר בחשש פיקוח נפש של רבים, ובפיקוח נפש אין הולכים אחר הרוב. ולגבי פיקוח נפש של רבים, חוששים גם למצבים נדירים יותר. תמיד קיימת האפשרות כי פס יצור מסויים נפגע בזיהום או בליקוי אחר שגרם אולי למוות התינוק.

סוכם לשאול את הגרי"ש אלישיב שליט"א. ... הגרי"ש אלישיב חייך ופסק לגשת ולשאול את הגרש"ז אויערבאך. קיימנו את דבריו ופנינו לביתו של הגרש"ז אויערבאך.

לאחר שמיעת כל הנתונים שהיו בידינו פסק הגרש"ז באופן חד משמעי שצריך לנתח את גופת התינוק משום החששות הקיימים למרות שהיה ברור לו היטב כפי שהוא בעצמו גם הדגיש שמדובר בחשש רחוק. הוא חזר אז בפנינו כמה פעמים על החובה להזהר בחשש פיקוח נפש כדי שלא יוכל

¹²⁶ בין היתר, לאחרונה התפרסמה מודעה המצטטת בשם ארחות רבינו חצי קטע בצורה שיובן שהיה נגד חיסונים, כאשר מעיון בלשונו המלאה שהובאה לעיל, ברור להיפך.

¹²⁷ היו גם רבנים שהוטעו על ידי פרסומי הכוזב, וחזרו בהם אחר כך.

¹²⁸ במסגרת הניסוי של החיסון לקורונה, נפטר בכרזיל אחד מעשרים אלף הנסיינים. הניסוי באותו חיסון הופסק מיד, עד שהתברר שהנפטר לא קיבל חיסון אמיתי אלא חיסון דמי.

לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל¹²⁹. הרי לנו מבט על הזהירות הנקטת כיום בבטיחות החיסונים, עד שגם חשש רחוק לנוק מהחיסון נבדק היטב.

ז. סיכום

הוראת גדולי ישראל לדורותיהם היא שהחיסונים הם בכלל הרשות והחובה של ירפא ירפא'. החידוש בדרך רפואה זו הוא הקדמת המכה לרפואה, והכנסת האדם את עצמו לסיכון קטן כדי להציל את עצמו מסיכון גדול יותר. סוג הסיכונים ותופעות הלוואי שבחיסונים אינו חדש, ובעבר היו סיכונים הרבה יותר חמורים מסיכוני החיסונים היום. הוראת הפוסקים להתחסן, היתה תמיד תוך ידיעה שהחיסון עצמו עלול לסכן את האדם.

גישת חכמי ישראל בזמן תחילת גילוי החיסונים מלמדת שעל אף החדשנות של שיטה זו, מורי ההלכה לא התמהמהו. קרוב מאוד לתחילת השימוש בשיטה זו, הורו להשתמש בה. חלקם התבטאו על המפקפקים ומתמהמהים, שמיתת אלפי ורבבות השומעים למפקפקים – נזקפת לחובתם.

לא הגיעה לידינו אף דעה של גדולים מהדורות הקודמים אשר ערערו על החיסונים. אפילו רבי נחמן מברסלב, שדרך כלל התנגד לשימוש בתרופות בכללם, חייב בפירוש והורה להתחסן מפני האבעבועות השחורות.

גם הגישה של 'שב ואל תעשה' נדחתה על ידי כמה גדולים.

התועלת הגדולה שהפיק העולם מהחיסונים אינה ניתנת לשיעור. קרוב למחצית אוכלוסית העולם הנוכחית, לא היתה קיימת בדרך הטבע אילולי החיסונים. עקב תועלת זו הכתיר התפארת ישראל את הרופא ששיכלל את שיטת החיסון כ'חסיד אומות העולם'.

אכן תושבי העולם חבים את בריאותם ואורך ימיהם גם לרפואת החיסונים¹³⁰. בשנים בהן השתוללו המגפות, תוחלת החיים הממוצעת היתה מתחת לחמישים, ומי שהגיע לגיל שבעים נחשב אז כזקן מופלג.

אסור לשכוח את דברי העלה תרופה' ועוד פוסקים, שיש סיכונים כמעט בכל פעולה שהאדם עושה, אנו יודעים בוודאות כי בזמננו יש סכנות רבות הן בעישון וזיהום אוויר, הן באכילה מרובה, הן בנסיעה ברכב מנועי, והן ביציאה רגלית מהבית לכביש ולדרך.

עד ר"ח ניסן תשפ"א, כבר התחסנו בארץ למעלה מחמישה מיליון בני אדם, חלקם הגדול מאוכלוסית המבוגרים ובעלי הסיכון. חלקם של המבוגרים בקרב החולים הקשים המאושפזים, יורד כל יום, עם ההשפעה המצטברת של החיסונים. מבחינת תופעות הלוואי – כבר התברר כי רק יחידים ממש חוו תופעות לוואי קשות.

בינתיים התמותה בקרב החמוסנים, קטנה הרבה יותר מהתמותה הטבעית הצפויה לפי מספרם באוכלוסיה. כולנו מקווים ומתפללים שגם בעתיד איש לא ייזוק מהחיסון.

נתוני התחלואה והתמותה העולמיים מראים כי מעל 2% מהחולים במחלת הקורונה, הולכים לעולמם. בישראל הנתונים הם 0.73% נפטרים מקרב החולים¹³¹. כלומר בממוצע, אחד מתוך 136 חולים – ימות. מכאן ברור, שהימנעות מחיסון פירושה חולים נוספים ונפטרים נוספים.

¹²⁹ אסא נז-נח עמ' 22 ואילך; **רפואה מציאות הלכה**, סימן א, פרק ד, עמ' 11-13.

¹³⁰ כמו גם לגילוי האנטיביוטיקה ושיפור ההיגיינה. ראה סוף פרק א, לעיל.

¹³¹ הנתונים ליום א' בניסן תשפ"א (14/03/21) הם:

בעולם אובחנו עד היום 120,000,000 מיליון נדבקים.

מספר המתים הידועים הגיע ל-2,660,000. כלומר: 2.22% מהנדבקים נפטרו.

בישראל אובחנו עד יום זה כ-818,000 נדבקים. מתוכם נפטרו 6,000 נפש. שהם 0.73% מהנדבקים. 5.13 מיליון – 55% מהאוכלוסייה – חוסנו חיסון ראשון. 45% קבלו חיסון שני.

נתונים עדכניים מובאים באתר מכון דוידזון – הזרוע החינוכית של מכון ויצמן למדע:

מגפת הקורונה: עדכונים אחרונים (weizmann.ac.il) – העורך

תופעת מתנגדי החיסונים אינה חדשה ומניעיה רבים. בין המתנגדים גם בעלי אינטרסים אך גם אנשים תמימים. ראוי לחזור ולצטט את הגדרתו של הרב דוד בן מאיר הכהן מפריזנהויון על המפחידים מפני החיסון:
 'כי בשגגה הזאת המיתו מבני ישראל למאות ולאלפים, וד' יכפר בעדם על שגגתם'¹³².

עצת תורה אודות החיסונים נגד קורונה

מין שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א: "צריכים לעשות את החיסון, לא לפחד" (ה טבת התשפ"א בהוראה בביתו למשלחת רבנים ואנשי ציבור).

מין ראש הישיבה ונשיא מועצת חכמי התורה הגאון רבי שלום כהן שליט"א: "הקדוש ברוך הוא רוצה שנתחסן. בחיסון אנחנו עובדים אותו. כאשר מקבלים את החיסון, זה קיום רצון השם ובוודאי שצריך להתחסן" (במענה למשלחת בביתו של בכירי שירותי בריאות כללית ט' טבת התשפ"א)

מין ראש הישיבה הגאון הגדול רבי גרשון אדלשטיין שליט"א: "לצאת ולהתחסן מהר ככל האפשר" (מיד לאחר צאתו מחיסון בבית החולים מעיני הישועה. ז' בטבת תשפ"א)

מין הראשון לציון הגאון הגדול רבי יצחק יוסף שליט"א: "הנני פונה בזה אל אחינו בני ישראל בארץ הקודש להשמע להוראות הרופאים, כמו שנאמר בתורה ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפא, ונאמר וחי בהם ודרשו רבותינו בתלמוד ולא שימות בהם, ועוד נאמר ונשמרתם מאוד לנפשותיכם. לפיכך לאחר שהתבררנו וגבר עלינו חסדו של השי"ת ונמצא חיסון המונע הדבקות בנגיף הקורונה ועשו את כל הנסיונות הנדרשים, והמומחים אומרים שהחיסון אכן מועיל לעצירת המגיפה ואין בו סכנה, אשר על כן על כל אחד ואחד להתחסן כפי הוראות הרופאים בלא להתמהמה, ובכל למנוע סכנה מעצמו ומאחרים" (במכתבו מה' טבת). "על פי ההלכה - חובה ללכת ולהתחסן נגד הקורונה. לא להתחשב בכל הפשקווילים האלו שממציאים. על פי ההלכה חובה על כל אחד ואחד להתחסן!" (מתוך שיעורו השבועי מוצ"ש פרשת ויגש)

מין ראש הישיבה הגאון הגדול רבי מאיר מאזוז שליט"א: "רופאים גדולים ותלמידי חכמים גדולים מעידים שהחיסון הזה נגד הקורונה הוא חיסון בריא ואין המחלה חוזרת, לכן כל מי שיש לו ספק, ילך להתחסן. כל הדיבורים ושמועות הכוזב הרי הם דמיונות!" (מתוך שיעורו השבועי מוצ"ש פרשת ויגש)

ראש ישיבת חברון חבר מועצת גדולי התורה הגאון רבי דוד כהן שליט"א: "הנני בזה לבוא לעודד ולחזק החרדים לדבר ה' ולמצותיו לקיים מצות ונשמרתם לנפשותיכם ולהתחסן בחיסון של נגיף הקורונה. וביודעי קאמינא שזו היא דעתם של מרנן ורבנן גדולי הדור שליט"א. ולחזק הלבבות של אותם שמושפעים מתעמולת שוא, ישבתי היום בצהריים באריכות עם הרופא המחזוי של קופת חולים מאוחדת בירושלים עיה"ק, ד"ר ביטן, שהוא מומחה גדול בתחום זה, וביאר את כל התהליך של החיסון שאין בו צד סכנה כלל, ובודאי שהסכנה של ההדבקות בנגיף הקורונה חמורה לאין ערוך מסיכון קל של תופעות לוואי הקשורות לחיסון. ובוודאי שחיסון זה הוא מתנה טובה מן השמים באשר משפטו של השי"ת שם פעלו, ובעצמי אקבל גם אני את החיסון בזמן שיקבעו. (מתוך מכתבו זאת חנוכה תשפ"א)

ראש ישיבת אור ישראל הגאון רבי יגאל רוזן שליט"א: כמובן שלאחר שגדולי ישראל הביעו דעתם הברורה והנחרצת בעד נטילת חיסון, אינני אלא בקושיא ויהודא ועוד לקרא' ובס"ד אתחסן בימים הקרובים" (מתוך מכתבו ט' טבת).

הגאון הגדול רבי אשר וייס שליט"א: ובנידון דידן רוב מנין ורוב בנין של הרופאים המומחים ברור ונחרץ בדעתם שהסיכון בחיסון זה רחוק ביותר עד שאין לו כל משמעות, ומאידך גיסא מגיפה זו עדיין

¹³² הרב דוד הכהן מפריזנהויון, מוסדות תבל, תק"פ, דף עד, ב.

משתוללת בקרבנו, ואין לך יום שאין בו כמה מתים אף מבני ישראל. לצערנו ולבושתנו האדישות אחזה בנו, וכל אחד אומר שלום עלי נפשי... ומלבד המתים במגיפה יש אלפים ורבבות שעברו את המחלה לפני חודשים רבים ועדיין סובלים מתסמינים קשים, והרבה מחקרים מוכיחים שמחלה זו פוגעת בהרבה מערכות בגוף ויש בה לרבים נזק בלתי הפיך במערכות חיוניות ביותר בגוף האדם, ולאיש לא איכפת מסבלם של אחרים. אוי לאותה בושדה ואוי לאותה כלימה (מנחת אשר קורונה סי' קנ).

חבר מועצת גדולי התורה הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: "התקיים דיון נרחב בענין זה והזמנו את פרו"פ רן בליצר והביע את דעתו לטובת החיסונים, כמו כן היה שם גדולי הרופאים שליבנו עמו את הדברים והראו פנים אחרות, חיסונים אלו נקראים חיסונים שיש להם אישור בית דין והרי זה כאילו בית דין היו אומרים שיש להתחסן, ואמנם יש הטוענים שאחוז הסיכון ממחלת הקורונה הוא לא כל כך גבוה, ויש להשיב על דבריהם שכדי לבדוק אם הסיכון מקורונה גבוה לא מספיק למנות רק את מספר המתים במגיפה אלא גם את מספר החולים שהיו בסכנה ונתרפאו, ולכן כיון שברחבי העולם היו מליונים שחלו ונסתכנו, מחלה זו נחשבת למחלה שגורמת לסכנה למליוני בני אדם, שהמצב כיום שהסיכוי שיחלה ויכנס לסכנה גדול בהרבה מהחשש שינוק מהחיסון, ובפרט שרוב הרופאים בעולם מסכימים לכך שאין סכנה בחיסון, ורק מיעוט רופאים טוענים שיש בזה סכנה וכלל בידינו שהולכים אחר הרוב, למרות שהניסוי נעשה בזמן מועט דעתי נוטה שיש לקחת את התרופה" (מתוך מכתבו למנהלי קופת חולים כללית). **מדבריו לגבי חיסון לבעל ביטחון** - "אמנם גם מי שמרגיש שהוא בבטחון השלם, ומרגיש קרוב להשי"ת ושהוא מרפא את חליו גם בלי דרישת הרופאים, אין לו לזלזל בחיסון, כי כל תרופה הוא בשביל לרפא את חוליו, אבל החיסון נגד קורונה, הוא שלא יזיק אחרים, ואם כן מה יועיל הבטחון שלו שלא יחלה, אבל הוא נשא של הנגיף הוא עלול להדביק אחרים, שעדיין אינם נמצאים בדרגה הבטחון שלו, וכבר כתבו התוס' שיותר יש לו לשמור שלא יזיק משלא יזוק, ולכן יקח את החיסון כדי שלא יזיק אחרים. ולכן אם שאל גדול בישראל, והורה לו לקבל את החיסון, אין לו להמנע מחמת שהוא בבטחון, זה לא שיקול, השיקול היחיד הוא, האם החיסון בטוח או לא" (קונטרס חוסן ישועות סי' ו).

חבר מועצת גדולי התורה של דגל התורה, הגרמ"י שלזינגר שליט"א: "הנני להודות לכם על החיסון שנתתם לנו היום ושדאגתם שהכל יהיה על הצד הטוב ביותר מכל הבחינות. ראוי לכל בר דעת להתחסן מפני המגיפה הנוראה הקיימת בתקופה האחרונה. ב"ה שיש חיסון להימנע ממנה". (מתוך מכתבו להנהלת קופ"ח מאוחדת).

ראש ישיבת גרודנא הגר"צ דרבקין שליט"א: "בודאי מצוה למי שבידו להתחסן שיקבל את החיסון כפי הוראת מרנן ורבנן עיני העדה שליט"א, ופשוט שצריך לנהוג כן, ובכך לא יוכל המשחית לבוא אל בתינו". (מתוך מכתבו י' בטבת ה'תשפ"א)

ראש הישיבה הגאון רבי אשר דויטש, והפוסק הגאון הגדול רבי עזריאל אורבך: "דעת רופאים מומחים ויודעי דבר שנראה עתה כי אין בזה חשש נזק וסכנה" (מתוך קול קורא שפורסם בעיתון, י' בטבת ה'תשפ"א)

הגאון רבי סיני הלברשטאם שליט"א: בענין החיסון החדש לנגיף הקורונה וזאת לאחר דיון ממושך עם גדולי הרופאים הבכירים והמומחים בענין זה בראשותו של ידידי הנכבד ר' יוסף ערבליך יו"ר ארגון 'למענכם' והביעו את דעתם שהחיסון רק מועיל ולא מזיק כלל, הרי שעפ"י ההלכה שנצטוינו לשמוע בקול הרופאים יש לכל אחד להשתדל לקחת את החיסון" (מכתב לבני קהילתנו, טבת תשפ"א).

הגה"צ רבי יצחק ברדא שליט"א: "זה היום עשה ה' נגילה ונשמח בו. עד היום סבלנו מהמחלה הנוראה הזאת. עשינו מלחמה נגדה – מלחמה רוחנית ומלחמה גשמית, הקב"ה סייע בידנו וסוף סוף הגיע העידן שבו מצאו פתרון – חיסון למחלה הנוראה הזו. אני קורא לציבור, תנו לרופאים שיש להם רשות

– לרפא, מאחל שכולם יהיו בריאים, שיתחסנו כמה שיותר מהר ושבעזרת ה' תעלה ארוכה ומרפא לכל תחלואנו". (מתוך דברים שאמר מיד לאחר שהתחסן, קופ"ח מאוחדת אשקלון. י"ב בטבת ה'תשפ"א) "הנני בא בשורות אלו להודיע נאמנה שלאחר התייעצות עם מומחים ושמיעת צדדי הענין בדבר החיסון המונע הדבקות בנגיף הקורונה, הוברר שאין כל סיכון בדבר, ואדרבא יש בו מצוה למנוע ולעצור את ההדבקה, ובס"ד יקויים בנו הפסוק 'והמגפה נעצרה'" (מתוך מכתבו ז' טבת). **בד"צ מחזיקי הדת בעלזא:** "אחר ששמענו את דברי המומחים הרפואיים אודות יעילות החיסון, וכי עד עתה לא נודע כל חשש אמיתי לנוק שיכול להיגרם כתוצאה מקבלת החיסון, הרי ראוי לעשות פעולה למנוע הדבקות בחולי דברי היזקא, במיוחד למבוגרים ובעלי סיכון, ובנוסף גורם לביטול תורה ותפילה בנעילת בתי כנסיות ובתי מדרשות, תלמודי תורה וישיבות ע"י הרשויות", כותבים חברי בית הדין. "אשר על כן הוראת הבד"צ היא לשמוע לעצת הרופאים, אשר ניתנה להם הרשות לרפא וכדלהלן: אלו האנשים הנכללים לפי דברי הרופאים בקבוצות סיכון להידבק בחולי ח"ו, ודאי מצווה עליהם ליטול החיסון כדי להינצל מן החולי ח"ו. אלו שאינם נכללים בקבוצות סיכון, הרי בשביל טובת הציבור ודאי מותר ואף מצווה וחובה לפעול למנוע המגיפה בדרך של נטילת חיסון. אלו הסובלים מאלרגיות קשות או נשים במצב שיש המלצה שלא ליטול החיסון יוועצו עם רופא כיצד לנהוג". ילדים ונערים תחת גיל 16 ראוי שימתינו עד אשר ימליצו הרופאים עבורם ליטול החיסון. אלו שיודעים בוודאות שכבר החלימו ב"ה מהמחלה, אין צורך ליטול חיסון בשלב זה" (מתוך קריאת בית הדין, עם חתימת האדמו"ר שליט"א).

רב העיר אלעד הגאון רבי שלמה זלמן גרוסמן שליט"א: "הקב"ה ברוב רחמיו שלח במהרה בידי אנשי הרפואה להמציא תרופה למכה לעזור לעצור את המגיפה, ולאחר שהרשויות המומחים בעולם אישרו את החיסון החדש והנסיונות שנעשו אף שהוא בזמן קצר ואומרים גם שאין בזה סכנה לפי ההבנה הרפואית, והסכנה של המגיפה קיימת במלוא עוזה, ע"כ צריך לעשות חיסון כדי למנוע מהתדבקות ומחלה, ולעצור את המגיפה ולא יסתכנו אנשים אחרים, ויוכלו לחזור ללמוד ולהתפלל כראוי בישיבות ובתי המדרש, וכן הביעו המומחים את דעתם והסכימו גדולי ישראל" (מתוך מכתבו ו' טבת). **הראשון לציון רבי שלמה עמר שליט"א:** "לשאלת רבים וטובים בימים אלו אשר בחסדי השם עלינו ניתנה האפשרות להתחסן כנגד המגפה הרעה המשתוללת בכל פינות תבל, ורבים חללים הפילה, ועצומים כל הרוגיה, ולא הנחש ממית ולא הנחש מחיה, אלא בשעה שנושאים עיניהם למרום ומשעבדים את ליבם לאבינו שבשמיים, הקב"ה מלא רחמים ומרבה להטיב, והוא מושיעם". "והנה בזמן שהנהגת ה' הייתה באתגליא, ראו ישועת ה' בגלוי, וחשו את יד ה' התומכת ומרוממת, ועין בעין הביטו אל ישועת ה' ונפלאותיו, וגם בימים של הסתרת פנים חסדי ה' לא תמו ולא כלו רחמיו, אלא שנעשים בהסתר, והוא עילת העילות וסיבת הסיבות, מסובב כל העילות, עד לביצוע הישועה, והמסתכל ומתבונן לשום עינו ולבו להבין, רואה את ישועת ה' בבירור".

דעת תורה אודות מי ומי הם הצריכים להתחסן

מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א: ("אם נשים בהריון גם יכולות לקחת את החיסון") כן ("רוצים ברכה לכולם שזה לא יזיק") ברכה והצלחה (מי שלא הולך לקחת את החיסון אם אפשר להגיד עליו שהוא מסכן חיים של אחרים) נכון (אם הבעל לא מוכן שאשתו תתחסן והיא מאוד רוצה האם מותר לה להתחסן בלי שהבעל ידע) כן (הנשים הצעירות שילכו לקחת חיסון) נכון. (שני סרטונים שהופצו, השני עם ראש ארגון בוני עולם ופרופ' שולמן).

מרן ראש הישיבה ונשיא מועצת חכמי התורה הגאון רבי שלום כהן שליט"א (כ"ח שבט): "לכל אחינו בית ישראל... כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך, לאחר ששמעתי את דבריו של פרופ' שולמן ויועצים בארגון בוני עולם אודות מצב הנשים שנדבקו בנגיף הקורונה, כתוב חכמת נשים בנתה

ביתה ואולת תהרסנו, היות ודיברנו שכל הנשים שחייבות ללכת ולחסן את עצמן, אז גם בני הבית גם הבעל גם כולם כולם צריכים ללכת להתחסן לא להכנס לספק זה ספק שאדם עלול ללכת מהעולם הרבה כאלה שלא התחסנו תוך שבוע הלכו לעולמם, ולמה זה נשמרתם מאוד לנפשותיכם, גם הגברים כולם צריכים ללכת להתחסן כמה שיותר מהר וכולם יהיו בריאים ושלמים לעבודתו יתברך אמן כן יהי רצון".

מֶרֶן רֵאשׁ הַיְשִׁיבָה הַגָּאוֹן הַגְּדוֹל רַבִּי גְרִשׁוֹן אֲדֵלְשְׁטֵיִן שְׁלִיט"א: (במענה לשאלה "יהודי בן 90 בלע"ה וקצת מפחד מהחיסון אם אפשר להכניס את השם לראש הישיבה ולבקש הוראה שיתחסן וגם יתן לו ברכה... האם ההוראה של הראש ישיבה להתחסן הוא גם לאברכים צעירים בגיל הפוריות") "אין שום חשש להתחסן לכל הנ"ל" (במענה לשאלה והשבוע בס"ד אמור לעשות חיסון שני וביום ראשון אחד השכנים אמר לו אל תעשו חיסון שני כי אמרו אתמול אנשים לתקשורת הכללית כיהם עשו חיסון שני וחלק גדול מגופם השתתק, והזהיראתי בעקבות כך אל תעשה") "כדאי לעשות חיסון שני".

ראש ישיבת חברת אהבת שלום הרה"ג רבי יעקב הלל שליט"א "עת צרה היא ליעקב" כאשר תחלואת נגיף הקורונה עדיין מתפשטת בעולם, ופוגעת גם ביהודים ובני תורה ואפילו רבנים וגדולי ישראל "ויחד עם השתדלות ברוחניות – תשובה, תורה, תפילה ומעשים טובים כצדקה וחסד, עלינו להשתדל גם ברפואה וכמו שכתוב "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם". ובפרט שזה מקרוב לאחר כשנה ללא תרופה ומרפא נמצא כעת בסייעתא דשמיא, חיסון המועיל למנוע ההתדבקות ב"מ, והדברים נתבררו על ידי רופאים ומומחים בפני מרנן ורבנן גדולי ישראל, מרן שר התורה שליט"א, ומרן ראש הישיבה שליט"א שאחריות קיום כל עולם התורה על שכמם, הן בענייני רוחניות והן בענייני החומר, ובפרט בעניין הצלת נפשות של החולים, והעלולים להידבק בנגיף חס ושלום. ולכן חייבים כל אחד ואחד, אנשים ונשים, להזדרז לקבל את החיסון ובזכות הכניעה והשמייעה לקולם של גדולי ישראל, ישלח השם יתברך במהרה רפואה שלמה, לכל חולי עמו בית ישראל וישמור עלינו שלא יחלה עוד שום אדם, ונוכה לאריכות ימים בריאים וטובים, על התורה ועל העבודה, אמן כן יהי רצון". (מכתב כ"ו שבט).

מועצת גדולי התורה (מכתב בעיתון ה' בשבט): "ועל כן קוראים אנו בזה לכל אשר יראת ה' בלבבו להזדרז וליטול את החיסון נגד נגיף הקורונה בעצת הרופאים ללא כל חשש, בכל גיל ששייך לקבל החיסון הנ"ל ובוזה מקיים ההשתדלות שלא יחלה חלילה כאשר נצטוינו "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם".

כרוז מראשי הכוללים (מכתב בעיתון לתאריך כא בשבט): "כחלק ממצות ונשמרתם אנחנו חייבים לשמוע להוראות מרנן ורבנן רועי העדה מרן שר התורה שליט"א ומרן ראש הישיבה שליט"א אשר הורו שאברכי הכוללים מצווים לקחת את החיסון כנגד הקורונה שלפי דברי הרופאים הוא בטוח בשימוש", "ולכן קוראים אנו לכל אברכי הכוללים אשר יכולים כדברי הרופאים להתחסן, להזדרז ולקחת את החיסון הנצרך לשמירת הגוף והנפש, ובכך נוכל להמשיך וללמוד כמקודם בלי חששות ובלי גרם היזק, וכל הזריז הרי זה משובח".

הודעה מחצר הקודש ויז'ניץ (כ"ח שבט). (הודעה מהמשב"ק הרה"ח שאול גרינברגר) "לבחורים החשובים נכנסתי לקודש פנימה לאדמו"ר שליט"א בקשר לחיסונים לבחורי הישיבות הקדושות, והרבי שליט"א הביע דעת קודשו שהבחורים ילכו להתחסן שזו צו השעה של קיום מצות ונשמרתם מאוד לנפשותיכם שלא יזוק ושלם יזיק הוא את האחרים והאציל את ברכתו שלא יהא שום נזק ותקלה שכולם יהיו בריאים ושלמים בגוף ובנפש אמן, הכותב וחותרם בפקודת האדמו"ר שליט"א שאול גרינברגר".

קונטרס המנה השלישית

הקדמה

עברו שמונה חודשים מאז תחילת החיסונים בארץ ישראל, במשך חודשים אלו חוסנו בארץ כתשעים אחוזים מהאוכלוסייה הבוגרת, ובסייעתא דשמיא הפסיקה התחלואה לגמרי, זאת בתקופה שבשאר מדינות העולם המשיכה המגפה לגבות קרבנות רבים, לאחרונה החל בארץ גל רביעי של המחלה על ידי ון שמדביק גם מחוסנים, העובדה שהמחוסנים שנדבקו היו בעיקר אלו שהתחסנו בתחילת המבצע, מצביעה לכאורה על ירידת יעילות החיסון לאחר כששה חודשים מהמנה השניה.

שתי שאלות מרכזיות עומדות כעת על הפרק, שאלת החיסון לבני נוער מגיל 12, וכן נטילת מנת החיסון השלישית לאלו שהתחסנו בתחילת המבצע, לשאלות אלו היבטים מעשיים רפואיים, ההכרעה של הממסד הרפואי בישראל היתה לחסן גם בני נוער, וגם במנה שלישית, דבר שלעת עתה מתברר כהצלחה.

והנה עדים אנחנו למאבק מחודש של מתנגדי החיסונים כלפי החיסונים לקורונה, וכן על כלל החיסונים לשאר המחלות, בזאת הם פועלים גלויות כנגד הכרעתם של רוב ככל גדולי ישראל המובהקים, בהסתמך על עסקני הרפואה המוכרים כמומחים במשך שנים רבות¹³³, כנגדם באים הללו במודעות אנונימיות, חוברות צבעוניות, קוי נייעס, אתרי אינטרנט, וקוראים בגלוי וברמזים כנגד סמכותם¹³⁴.

ההענות להתחסן על ידי רובו ככולו של הציבור מוכיחה שתעמולתם לא הצליחה לשכנע, יתכן מאוד שדוקא הלהיטות והפרסומים המוגזמים גרמו לתגובה הפוכה¹³⁵.

בחוברת החיל והחוסן עסקנו בהצגת הצד ההלכתי הברור מדורי דורות בעד החיסונים בכלל, ובעד החיסון לקורונה בפרט, וזאת על אף הסיכון הקיים בכל טיפול רפואי, שבנוגע לחיסונים דהיום הוא נמוך ביותר [בפרט בחיסון הנוכחי שנצבר בו נסיון ממאות מליוני מתחסנים בעולם]¹³⁶.

¹³³ דעתם של גדולי ישראל הוצגה בחוברת החיל והחוסן, כדי להמחיש שאין עוררין שזוהי דעתם, אולי יש בנותן טעם לצטט ממכתב הגרב"צ וואזנר [ד' לסדר משפטים ורפא ירפא] עדות על יעילות החיסון וכן שהגדולים המורים להתחסן הם רוב גדולי דורינו, '... מעידים בחד פיסקא שתוצאות החיסון מועילים מאוד ובפרט אצל בני גיל הזקנה, ומלבד זה כידוע שרוב גדולי דורינו המפורסמים סמכו על הנ"ל ולקחו בעצמם החיסון וכך הורו לאחרים', ועוד עדות על דעת הגדולים ממכתב הגרמ"מ קארפ [הוציאה ממסגר], 'והנה ידוע שכבר הורו גדולים בדבר וכן מומחי רפואה שכבר סמכו הגדולים עליהם וכל ימיהם עוסקים בעזרה וייעוץ לשם שמים ועזרה לזולת אשרי חלקם' [בהמשך המכתב הוא מביא את דעת מתנגדי החיסונים].

¹³⁴ בהסרטה שהתפרסמה לאחרונה על עדות שהעיד ד"ר פלוני נגד החיסונים, הוא מטיף מוסר לכלל בתי הדין והרבנים, על שהם מאפשרים את השימוש בחיסונים, כי לפי גישתו מנהיגי העולם שקולים לפרעה מלך מצרים, ולכן חיסון הילדים שקול להקרבתם לעבודה זרה.

¹³⁵ אצטט תגובה לטיעון כעין זה שקיבלתי ממתנגד חיסונים: 'מתנגדי חיסונים ירו לעצמם ברגל, ואני ועוד מתנגדים בוכים על זה כל הזמן, אם מגזימים רק מפסידים, כבר בהתחלה התווכחתי עם הרבה מתנגדי חיסונים שטענו שזה שפעת בעלמא, ואני אמרתי שזה לפחות פי עשר משפעת, אבל דיברתי לקיר. אבל במשך הזמן גיליתי שזה לא לגמרי מופרך כי מצד הטיפול הכושל, לוא היו מטפלים נכון זה אפילו פחות משפעת כי בשפעת נפגעים גם תנוקים וילדים ומבוגרים, ופה לא נפגעים תנוקים וילדים, ולמבוגרים יש טיפולים שמתעלמים מהם, וגם מזניחים אותם בגלל ההנחיות הנוקשות, זה גלגל החוזר, ההנחיות הנוקשות הם בגלל הסיכון הגדול, והסיכון הגדול נובע בעיקר מההנחיות הנוקשות' [נא לשים לב שאין שום חלוקה בדבריו בין מתנגד חיסונים למכחיש קורונה].

¹³⁶ ידוע לי היטב שמתנגדי החיסונים מציגים תמונה של נפגעי חיסונים רבים שכביכול המערכת מתעלמת מהם, מבדיקה יסודית של כמעט כל חומר ששלחו לי, התברר שברוב המקרים החומרים שלהם מראים את ההיפך המוחלט [גם בלי להזקק

בסייעתא דשמיא התקבלו לחוברת החיל והחוסן תגובות חיוביות רבות, אעתיק חלק מהן:

שמעתי שכב"ח הוציא קונטרס החיל והחוסן - ואשמח לקבלו במייל לפחות יצחק ישעי' וויס אב"ד נוה אחיעזר בני ברק יישר כחך על החיבור ועל המעלול, אשריך שוכית. - ומצוה רבה עשית, ושכר רב אתה נוטל. חבל שלא ראיתו קודם, כי תו"ל מרחתי רבות לחפש חומר למאמריו בזה, שתו"ל הדפסתי בעלוני נוה ההיכל. והיה מקיל על מלאכתי, ומעשירה. יצחק ישעי' וויס מאד התפעלתי מהקונטרס שלך. ניכר ההשקפה הן בתוכן התורני הן בתוכן ההיסטורי הן בויכוח המכובד עם המתנגדים לחיסון. ניכרת סיעתא דשמיא לחיבור זה... בברכה נאמנה אני שולח קונ' לאות הערכה. [מרב ופוסק חשוב שאיני יודע אם חפץ בפרסום שמו] לרב המחבר שלום רבו והייתי לקרוא את החומר העשיר הן מבחינה תורנית והן מבחינה עובדתית, שאלתי לכבודו איך אפשר להשיג את החוברת הנ"ל

לילה טוב, קראתי הערב את רוב הקונטרס הנ"ל ונהייתי מאוד. הוא כתוב ומנוסח היטב, הגיוני, ברור ומובנה. אולי אפשר להציע להדפיס קיצור שלו (כדי להקל על העברת המסר וגם להזייל עלויות) שיכלול את ההקדמה, פרקים:ח,ט,י"א ו-י"ד עד הסוף.

לכבוד הרב אלחנן וויס שליט"א יישר כח על הקונטרס המקיף וממצה אודות החיסונים לדורותיהם. והמבט התורני הישר! אשמח מאוד לקבל עותק במייל למען יעמדו ימים רבים.

גם מצד מתנגדי או חוששי החיסונים התקבלו תגובות רבות רובם ככולם בצורה מכובדת, וחלקם התכתבויות ארוכות.

אעתיק אחת מהן

דבר ראשון יישר כח על המאמצים וההיקף הגדול של השו"תים וכו'.

ונעבור לביקורת. 1. האם באתה לבדוק את הסוגיא בלי דעות מוקדמות או שמא באתה לנגח את הנלחמים בחיסונים. 2. מה הענין לקחת שו"תים ולדמות לזמננו אנו כאשר התעשייה הפכה לינסטיט עם שלל תמציות וחומרים כימיים לרוב. 3. אתה פעם בדקת מה כמות הרכיבים הרעילים שיש בחיסון פעיל.

הדיונים העשירו את ידיעתי רבות על גישתם, טענותיהם, הפרסומים שהם חשופים להם, והמצב הלא קל שבו נמצאים יהודים רבים שאי אפשר להכלילם כמתנגדי חיסונים, אלא כחוששים מהחיסון הנוכחי עקב מידע מגמתי שמגיע אליהם.

שורות אלו נכתבות כדי ללבן את המבט ההלכתי בעצם מאבקם כנגד הרשויות הממסדיות, כשברור מצד אחד שהגישה המוסכמת ברוב ככל מדינות העולם, וברוב ככל המוסדות הרפואיים בארץ ובעולם, היא בעד החיסונים הן לשאר המחלות והן למגפת הקורונה.

הצורך בהצגת היבט זה מתייחד למנה השלישית של החיסון, או לחיסון בני הנוער שבה היו חילוקי דעות גם בין הרופאים התומכים בחיסון בשונה מהמנות הראשונות שהיה ברור לממסד הרפואי שזוהי הדרך היחידה למגר את המגפה בס"ד.

מצב זה דומה מבחינה חיצונית למצג השוא שמתנגדי החיסונים רוצים להציג, כמחלוקת בעולם הרפואה על עצם פעולת החיסון, או בטיחותו ולכן יש צורך לחדד את השוני התהומי בין ויכוח פנימי בעולם הרפואה, למאבק של גורמים מבחוץ כנגד עולם הרפואה.

הבהרה: כל הנאמר להלן לא בא לזלזל בחרדותו של יהודי המפחד אישית להתחסן, אלא רק כלפי מי שמפיץ מידע שעלול לגרום לאחרים להמנע מכך, כיון שלפי גישת הממסד הרפואי, עסקני הרפואה ורוב ככל גדולי ישראל, החיסון מציל ממות, ועל כן המונע אחרים מלהתחסן מסכנם בסכנת נפשות.

א. האם שני הצדדים בויכוח שקולים

מחלוקת בין רופאים אינה תופעה חדשה, ונקבעו בהלכה כללים כיצד לדון במחלוקת כאלו¹³⁷, גם הויכוח על החיסונים אינו חדש, ובין המתנגדים היו גם רופאים שטענו על תופעות לוואי שונות.

לשקרים הגלויים על אנשים שהוצגו כנפטרי חיסונים אף שמעולם לא התחסנו], כמו נתונים שמציגים תחלואה דומה בין מחוסנים ולא מחוסנים [בזן דלתא], בעוד שקבוצת הלא מחוסנים היא כעשירית מקבוצת המחוסנים.

¹³⁷ ופעמים שהכללים שונים מהכללים הרגילים [כפי שיובא להלן בתוך דברי התשובות והנהגות] שבעניני פיקוח נפש אין הולכים אחר רוב רופאים.

המתבטא נגד החיסונים תמיד יוכל לגבות את עצמו ברופא או מומחה פלוני, לכן חשוב להבהיר את ההבדלים שכתבו פוסקי זמנינו בין ויכוח רפואי כללי, לויכוח על החיסונים [דבריהם נאמרו לגבי חיסוני השגרה של ילדים], שני הבדלים הוצגו בינה לשאר הויכוחים, הראשון בשיקול של רוב ומיעוט, והשני אף מאשים את המתנגדים בהעלאה של טענות שאינם מבוססות, שבאה מתוך אינטרסים.

ההבדל הראשון, נכתב בשו"ת תשובות והנהגות¹³⁸ וז"ל 'ואע"פ שיש כמה רופאים יחידים הטוענים שהחיסון עלול להזיק לילד אבל כיון דרובא דרובא דהרופאים טוברים שאין החיסון מזיק כלל אין לחוש למיעוטא דמיעוטא דרופאים האומרים שהחיסון מזיק, ואף דבעלמא בספק פיקוח נפש לא אזלינן בתר רוב רופאים... הכא שאני דאף אם ניזיל בתר מיעוט הרופאים עדיין נשאר בחשש פיקוח נפש לדעת רוב הרופאים ומאידך אם ניזיל בתר רוב רופאים ונחסן את הילדים באנו לחשש פיקוח נפש רק לדעת מיעוט רופאים ובכה"ג דבכל צד איכא צד פיקוח נפש בודאי שיש לילך בתר רוב'.

והגישה השניה, מתבטאת במכתבו של הגרש"ז אויערבך¹³⁹, וז"ל 'מניעת חיסון ילדים על סמך חששות שלא הוכחו מתופעות הלוואי של החיסון, היא דבר בלתי אחראי ושלא כהלכה. הסכנה של הבאת מגיפות של חצבת, פוליו, ומחלות דומות שבכוחן לגרום הסתבכויות הרסניות היא ממשית פי כמה לעומת הסכנות שמייחסים לחיסונים על סמך טענות שלא הוכחו. כל עוד שלא הובאו הוכחות נאמנות ובלוי נגיעות להיפוך, הגישה הנכונה לפי ההלכה היא לעשות מה שהוא מקובל כרגיל'.

אף שדבריהם לא נאמרו בפירוש ביחס לחיסונים נגד קורונה, מכל מקום שתי טענות אלו קיימות גם ביחס לחיסונים אלו: א. הדעה המוסכמת אצל רוב הרופאים בארץ ובעולם שסכנת המגפה גדולה פי כמה מהסכנות בתופעות הלוואי, כך שגם אם הרופאים המתנגדים אינם עושים זאת מתוך אינטרס הם נחשבים למיעוט. ב. גם האינטרסים ניכרים היטב מעל פני השטח.

אדרבא המשפט שכתב הגרש"ז 'הסכנות שמייחסים לחיסונים על סמך טענות שלא הוכחו', מקבל משמעות מחודשת בתקופה זו, אם נקח לדוגמא את עשרות הטענות שהם טוענים על תופעות לוואי, או על כשלים שונים בחיסון, האם יעלה על הדעת שלאחר נסיון של שמונה חודשים למבצע החיסונים, לא התברר גם לגישתם שלפחות חלק מהחששות לא היו מוצדקים או לא מדויקים? עם כל זה הם עדיין מתחפרים בטענותיהם ולא חזרו אפילו מהטענה המופרכת ביותר¹⁴⁰.

זאת בעוד המידע הזורם בחודשים אלו, שינה ללא היכר את המבט של הממסד הרפואי על החיסון, כיום יש נסיון מדעי עשיר על מידת יעילותם של החיסונים השונים בהגנה מפני הדבקה, על מידת יעילותם למניעת מחלה קשה, על שכיחות תופעות הלוואי בכל חיסון, יש מחקרים השואתיים בין

¹³⁸ ח"ז החדש תשובה אחרונה.

¹³⁹ בעל הנטעי גבריאל, זריקות חיסון נגד מחלות מידבקות בהלכה, אסיא קיג-קיד עמ' 9-40, מרחשון תשע"ט.

¹⁴⁰ שתי דוגמאות: א. לאחר שמונה חודשים אפשר לקבוע בודאות אם החיסון גורם לירידה בילודה. ב. לאחר הפסקת המגפה במשך חודשים ארוכים אפשר לקבוע אם החיסון מועיל רק למתחסן או שמועיל להוריד את התחלואה. וכאן נביא ציטוטים מחוברת שלהם שהודפסה לאחרונה ממש: א. "חשש סביר נוסף מעלים מדענים בכירים... שחיסון הקורונה עלול לפגוע בחלבון חיוני ובכך לגרום חוסר אפשרות להוליד למתחסנות או לחלקן" - כלומר הם עדיין טוענים היום שאולי אף אחת מהמתחסנות לא תוכל להוליד (ואולי רק חלק) לך תבקר במחלקת יולדות ותשאל כמה מהן התחסנו. ב. "הידעת כי במהלך הניסוי של חיסון הקורונה לא התבצע כלל מעקב אם הוא מונע 'הדבקה' (דהיינו המחוסן עדיין יוכל להידבק וגם להדביק אחרים)... היוצא מדבריהם שהחיסון מיועד להיות אך ורק פיתרון אישי למתחסן עצמו" - ברור שאף ניסוי לא יכול לבדוק כזה נתון כי אין אפשרות להדביק את משתתפי הניסוי במכוון ועוד לחשוף אותם אח"כ למי שלא התחסן ולבדוק אם הוא מצליח למות - אבל האם לא די בהפסקה המוחלטת בתחלואה בארץ בסייעתא דשמיא כדי לקבוע שהחיסון מועיל גם לכלל הציבור?.

מחוסנים בשתי מנות, למחוסנים חלקית, ובין אלו למי שלא התחסן כלל, מחקרים שנעשו על עשרות מליוני בני אדם, ומתעדכנים כל הזמן.

כל זה בלי להתייחס לעובדה שחלק גדול מטעוניהם אינם נגד החיסון אלא סתם השתלחות כנגד הממסד הרפואי¹⁴¹, ניכר היטב בצורת הטיעון שלהם, שהם באים מנקודת מוצא שתמיד עדיפה המחלה הגרועה ביותר מאשר החיסון הבטיחותי ביותר, אותם לא ישכנע אף אחד, הם באו במטרה מוצהרת לשכנע אחרים בכל מחיר, מנקודת המבט שלהם כל טענה שיכולה לשכנע אחרים, להפחיד אותם, או סתם ללעוג לחיסון, היא טענה מצויינת, אולי זו הסיבה שהם אינם מוותרים על אף טענה שמא דוקא היא תשכנע עוד מישהו לא להתחסן¹⁴².

יהודי יקר, השיקול של גדולי ישראל לא להתייחס לטענות המתנגדים הוא שמניעת החיסון היא פיקוח נפש, האם אתה יכול לקחת על הכתפים שלך שמישהו יגיע לפיקוח נפש בגלל כמה מילים שאמרת בגנות החיסון?

ב.מה בין טעויות הרפואה הממוסדת לטעויות רפואה חילופית

אצטט טענה שקיבלתי ממישהו "כמו שאתם מבינים שחובתכם לשכנע אנשים להתחסן בעקבות מגפת הקורונה ובעקבות שלהבנתכם ולהבנת רבים וטובים זוהי הצלת נפשות. כך אני חושב שאתם אמורים להבין ולקבל שמי שדעתו שהחיסון הינו דבר מסוכן ולא טוב, שזכותו וחובתו לשכנע אנשים שלא להתחסן".

טרם התשובה על טענה הגיונית זו, יש לחדד אותה שהרי אם יתברר שהרופאים טעו והחיסון מסוכן, הם יצטדקו שפעלו לפי מיטב ידיעותיהם, אז גם המתנגדים יכולים להצטדק במקרה שיתברר שהם טעו והחיסון הוא הצלת נפשות, הרי גם הם פעלו לפי מיטב ידיעותיהם.

יש לחדד את הטענה עוד יותר, עם מה שטוענים חלק ממתנגדי החיסון שמציעים לקורונה תרופות חילופיות, הם טוענים שאפשר להתמודד עם המגפה על ידי תזונה נכונה, שרף לבונה, או כל תכשיר אחר¹⁴³, אז אולי הצדק עמיהם, טענה זו מסתמכת על המוניטין שצברה לה הרפואה החילופית,

¹⁴¹ מצוי לראות בפרסומיהם הפנימיים ביטויים כמו: מטרת הבריאות/משרד הבריאות וכו'.

¹⁴² הטענות אינם אמורות לעמוד במבחן האמת אלא במבחן ההצלחה, כשנוה להם להשתמש בטענה שהFDA נתן רק אישור חירום הם ישתמשו בה, וכשהוא יתן אישור קבע, הם יטענו כמובן שהFDA הוא מוסד מושחת שאי אפשר לסמוך עליו [שורות אלו נכתבו לפני שהתפרסם שניתן אישור קבע].

¹⁴³ אין צורך להזכיר שניתנה להם ההזדמנות להוכיח את התועלת בטיפולים כאלו במשך כמעט שנה עד הופעת החיסונים, ונתוני התחלואה והתמותה יוכיחו עד כמה [גם פלוגי אבי תרופת הפלא, טוען בהסרטה שפורסמה לאחרונה שהשיטה שלו אמורה להוריד את התמותה רק ב85 אחוז, ועל פי חישובו עדיין חצי אחוז מהנדבקים ימותו, והסיבה לדבריו שזה עדיף מהחיסון, היא מפני שהוא מקציב לשליש מתוך מליארדי המחוסנים בעולם רק עוד שלוש שנות חיים (וגם זאת מתוך פרץ של נדיבות)] - כמובן שיתכן מאוד שתזונה נכונה או חיזוק ויטמינים יכולים לסייע למי שכבר נדבק, אבל אין להם שום השפעה על תפוצת המגפה, וגם הרבה יותר קל לשכנע את רוב הציבור לקחת זריקה וזהו, מאשר לשכנעם לנהל אורח חיים בריא. אצטט שיח שהיה לי עם רופא טבעוני מחו"ל: "היה אצלי שכן בעל ואשתו שחלו. הבעל שמע לי ולקח הויטאמנים שלי ולא נעשה לו כלום ואשתו לא שמעה לי וכמעט מתה מהנשימה. הרב שלנו חלה לחודשיים, ולא חזר לנורמלי, ובתוך שבוע שלקח הויטאמנים, חזר לאיתנו" "אם כן גם אתם מודים שקשה לשכנע אנשים שדבר קל מרפא, וקשה לשכנע אותם להמשיך כל יום לקחת ויטמין, גם אתם מעידים בעצמכם שמתוך שלושה אנשים ששכנעתם רק אחד הסכים לקחת בזמן, והשני לקחת אחרי הזמן, והשלישית לא הסכימה לא זה ולא זה", כדי להמחיש עוד יותר את הבעיה, יש להעמיד את הפתרון הכי זול, הכי מהיר, הכי בטוח למלחמה במגפה, והוא שכל הציבור ללא יוצא מהכלל יתרחקו 2 מטר זה מזה למשך שבועיים [או ילבשו ביגוד מגן

מהצלחותיה בחלק מהמקרים שהרפואה הממסדית לא הועילה, ואם כן יטען הטוען שכמאמין ברפואה חילופית זכותו וחובתו להתנגד לחיסון ואף להפיץ את דעתו.

כהקדמה לענין זה, יש להביא תיאור על מצב הרפואה בירושלים לפני כשלוש מאות שנה.

'וּמִכַּאֲן נִרְאָה וְגַדַּע לְמָה אֵי אִיפְשֵׁר לְרֹפֵא לְהִיּוֹת בִּירוּשָׁלַיִם לְפִי שְׂאִין אֲנָשִׁיָּה וְחֻכְמִיָּה מְפִירִין בְּרֹפְאָה הָאֲמִתִּית וּדְרָכֶיהָ וּבְעִינֵיהֶם כָּל מִי שְׂאוֹמֵר שֶׁהוּא רֹפֵא וְהָרֹפֵא הָאֲמִתִּי שׁוֹיֵן, וְלַפְעָמַיִם נִפְגָּשִׁים הַחֲכָם הָרֹפֵא וְהַחֵיִב הַסֶּכֶל וְהַטֶּפֶשׁ, וְהַסֶּכֶל שִׁמְשִׁים אֶת עֲצָמוֹ רֹפֵא וְחוֹלֵק עִם הַחֲכָם וּמִבְטֵל אֶת דְּבָרָיו וְאֲנָשִׁי הַחוּלָה עוֹשִׂין בְּדַבְרֵי הַחֵיִב הַהוּא וּמְנִיחִין דְּבָרֵי הַחֲכָם וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂאִפִּילוּ אִשָּׁה מִבְטֵלֶת דְּבָרֵי הַחֲכָם וְאִין נָכוֹל לְסַבֵּל הַחֲכָם עֲלֵבוֹן זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה וְיֹדֵעַ שְׂתוֹאבִים אֶת הַשֶּׁקֶר וְאִין מִי שְׁיִבְחִין בֵּין טוֹב לְרָע וּמְבִיאִין אֶת הַחוּלָה לְיַדֵי סַפְנָה. [תיאור זה לקוח מספר חמיו של בעל הפרי חדש רבי רפאל מרדכי מלכיא¹⁴⁴ (מאמרים ברפואה שער א פ"ה עמ' עב)].

גם על ויכוח זה, יש לטעון את הטענות דלעיל, מדוע לאותו מתחזה אין זכות להביע את דעתו, הרי כך הוא סבור, וכנראה גם הציע שיטת אחרת להתמודד עם המחלה, ומסתבר שהיו גם לו מוניטין מהצלחות שלו בעבר [הרי הוא הצליח לשכנע את החולה].

כמובן שיטען הטוען שאין מדובר שם על רפואה חילופית עם כללים מסודרים, אלא על סתם מתחזים, לכן יש להביא את ההגדרות שכתב רבי רפאל מרדכי בספרו (שם עמ' עא) להבדיל בין רופא אמיתי למתחזה.

וְז"ל 'וּאִפִּילוּ יִסְבִּימוּ מֵאֵה רֹפְאִים מְאֵלוּ הַטֶּפְשִׁים שְׁלֹא יִדְעוּ הַרְפּוּאָה דְּרַךְ חֻכְמָה כִּי אִם מְסַפְרִים כְּמִצּוֹת הַנָּשִׁים מְלַמְּדָה וּמַכִּי"ש אִם אִין לְהֵם כְּתָב וְלִשׁוֹן אֵלָּא שְׂשֻׁמְשׁוּ וְרָאוּ מְנַהֲגֵי הָרֹפְאִים וּמַכִּי"ש אִם לֹא שְׂמָשׁוּ אֵלָּא מְעַצְמָן נִכְנסוּ בְּמִלְאָכָה כְּאִמּוֹן בְּלֹא כָּלִים וְכַחֲכָם בְּלֹא סִפְרִים שְׂאִין בְּדַבְרֵיהֶם מִמָּשׁ... וְהַעוֹשָׂה מַעֲשֵׂה עַל פִּיהֶם הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ וּמֵאֲבָד אֶת עֲצָמוֹ לְדַעַת... וּבְכָל אֶרְצוֹת הָעֲרָלִים בְּמִקּוּמוֹת הָהֵם כָּל רֹפֵא שֶׁהוּא רֹפֵא בְּאֲמַת וְחֻכָּם בְּחֻכְמָה כְּמוֹ שְׂאִמְרָנוּ אִם לֹא הִיָּה מְסַמְךְ מִיִּשְׁבֵּת הָרֹפְאִים וּמִצְאוּהוּ שְׂרַפָּא רְפוּאָה שְׂאִם לֹא מוֹעִיל יֵשׁ בָּהּ סַפְנָה עוֹנֵשִׁים אוֹתוֹ מִיָּתָה וּמַכִּי"ש מִי שְׂאִינוּ יוֹדַע כְּלוּם וְנִהַג בְּלֵי יַדֵּיעָה, הרי שדבריו נאמרו גם כלפי אנשים שלמדו רפואה מספרים, או מנסיונם, ונראה מדבריו שהבחינה העיקרית להיות רופא אמיתי, היא בהסמכתו מהממסד [נשיבח את הממסד הרפואי בארצות אירופה שדן בחומרה את העוסקים ברפואה בלא תעודה].

עיקר המניעה מלגשת לרפואה למי שאינו מוסמך לה מבוארת בשו"ע (יו"ד סי' שלו ס"א) וז"ל וימיהו לא יתעסק ברפואה אא"כ הוא בקי, ולא יהא שם גדול ממנו, שאם לא כן, הרי זה שופך דמים.

מקור דבריו בספר תורת האדם לרמב"ן (שער המיחוש ענין הסכנה) ושם מתבטא היטב ההבדל בין רופא בקי שטעה שאינו בכלל שופך דמים, ובין מי שאינו בקי שנידון כשופך דמים.

הרמב"ן מבאר שרפואה מטבעה היא פעולה שיכולה להמית כמו שהיא יכולה להחיות וז"ל וזאין לך ברפואות אלא ספק סכנה, מה שמרפא לזה ממית לזה, ולכן לולא שנתנה התורה רשות לרופא לרפא, היה כל רופא שטעה במלאכתו נידון כשופך דמים, וז"ל ותנא דבי ר' ישמעאל ורפא ורפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות. פירוש שמא יאמר הרופא מה לי בצער הזה שמא אטעה ונמצאתי הורג נפשות בשוגג לפיכך נתנה לו תורה רשות לרפאות, וגם כל חולה שנטל רפואה שגרמה למותו היה נידון כמאבד עצמו לדעת וז"ל ועוד אם נחוש לרופא, אף החולה יחוש לעצמו, שאם מרפאין אותו בסממנים והוא אוכל, בכוס של עיקרין ושתה אותן, שמא טעו בחולי או ברפואה ונמצא שהמית את עצמו, שטעותן של רופאים סם המות הוא, נמצא שבכלל ההיתר לעסוק ברפואה ניתן פטור ורשות

כמו במחלקות הקורונה], כך על פי דרך הטבע תפסק לגמרי ההדבקה בזמן הכי קצר, הבעיה היחידה בפתרון זה הוא שיתוף הפעולה של הציבור.

¹⁴⁴ תואר בספרי זמנו כחכם דיין ורופא, והיה גם אביו של רבי עזרא מלכי מח"ס מלכי בקודש ועוד ספרים.

לרופא הטועה, ועל כן מי שלא קיבל רשות זו נידון כשופך דמים, וז"ל 'אלא מיהו דוקא בבקי וביועד בחכמה ובמלאכה זו, ושאיין שם גדול ממנו, אבל כל שאינו יודע בטיב מלאכה זו לא יהא לו עסק בה. וכן אם יש שם גדול ממנו אסור לו להתעסק בה כלל... ואם נתעסק בהן כלל שופך דמים הוא וכן גיהנם הוא בודאי'.

על ההגבלה האמורה בשו"ע שלא לעסוק ברפואה אלא כשהוא בקי הובאו מקורות רבים בקונטרס הוואקסין בהלכה¹⁴⁵ שהיינו כשיש לו תעודת רופא מהממשלה.

ובהם לשונו של ערוך השולחן (י"ד סי' שלו ס"ב) 'ומיהו אסור להתעסק ברפואות אא"כ הוא בקי ויש לו רשות מב"ד והאידינא צריך להיות מוסמך מהממשלה שיש לו רשות ליתן רפואות לחולאים וגם לא יהא שם גדול ממנו שאל"כ כשהזיק הרי הוא שופך דמים ואם ריפא שלא ברשות ב"ד והממשלה חייב בתשלומין אפילו הוא בקי אם החולה נתנוק על ידו וצריך להוציא ממון על רפואות וכ"ש אם מת על ידו ה"ז כהורג נפש במזיד'.

וכן לשונו של ספר בית הלל (על שו"ע י"ד סי' שלו ס"א) שכתב על דברי השו"ע 'ומיהו לא יתעסק ברפואה אלא אם הוא בקי, וז"ל 'ונראה מה שכתב אם הוא בקי ר"ל שיש לו כתב מאותו מקום שנותנים שם רשות לרפואות מרופאים מומחים, שקורין אותו בלשון אשכנז 'דאקטריט'.

ועוד הביא שם את לשונו של הפלא יועץ (ערך רופא) 'ולא יעסוק במלאכת הרפואה לרפואות את ישראל אלא א"כ בקי בחכמת הרפואה היטב והן רבים עתה עם הארץ בפרט בערי הברברים יש רופאי אליל שלוקחים מלאכת הרפואה לאומנות להתפרנס... ולא כל הרוצה ליטול את השם רופא מובהק יבא ויטול'.

גם בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' קלה) בתשובה העוסקת בענין החיסונים [הובאה לעיל] מעמיד את הקביעה מיהו רופא מומחה, על פי התעודה שקיבל מהממסד הרפואי, וגם הוא שיבח את השלטון המקומי שעונש מי שעוסק ברפואה בלא רשיון, וז"ל 'לכן אני מסכים עמך אם הרופא אומן במלאכת העבודה הזאת אשר קבל רשותא מריש אסוותא מעיר הגדולה פראג הבירה שהוא בקי להושיב אבעעות האל כמשפט לכל הלכותיהם עפ"י הסכמת רופאים מומחים ומוחזקים... גם ראשי הרופאים המושלים העומדים להשגיח על כל רופאי המדינה מאת חורי ארץ גובערנא יר"ה מייסירים ומענשים כל מי שעוסק ברפואה זו בלתי ידיעתם ורשותם'¹⁴⁶.

¹⁴⁵ לגאב"ד פלטישיאן רבי יצחק שטיין שליט"א.

¹⁴⁶ כמובן שלא נעלם מעיני כל הפוסקים האמורים שתרופה שאינה ממסדית יכולה להביא מרפא ופעמים שהיא אף מוצלחת יותר מהרפואה הממסדית, וכפי המעשה הידוע שהובא בספר חרדים (מצוות התלויות בארץ פ"ז), וז"ל 'ושמעתי מפי מגידי אמת שאירע במלכות קאסטיליי"א באחד משרי המלך הפרתמים בלכתם לצוד ציד להביא בא לרדוף אחר שועל לצודו ועקץ השועל אל רגל השר עקיצה קטנה לא הרגיש בה ביום השני התחילה רגלו לצבות ביום הג' צבתה מאד עד סוף הירך ורופאי המלך נלאו לבקש מיני רפואות משונות בדמים יקרים מאד ולא יכולו ונואשו ממנו והיה מצוה מחמת מיתה וכל בני ביתו בוכים והנה נכנס ערבי א' ממשרתיו שהיה מביא לו דורון כמנהגו וראה את הצרה הגדולה ואת החולי שחלה אדוניו וישאל אליהם מה החולי הרע הזה פתאום בא לאדוני והיום ג' ימים ראיתיו שאנן ושליו ואמרו לו עקיצה קטנה של שועל הביאה עליו את המות הזה ויען אליהם אל תיראו כי בעזרת האל אני ארפא אותו וילך במהירות אל השדה וילקוט מיני עשבים ידועות לו וירץ ויבא אל בית אדוניו ויכתוש את העשבים במכתש, וישם על רגל אדוניו פעמים ושלש מיד התחיל להרפא ביום הג' נתרפא והלך על רגליו וישתוממו הרופאים ויהללו את האלקים אשר ברא מיני סגולות בעשבים'. ופשוט לכאורה שאותו ערבי שהביא את העשב, לא נכנס להגדרת רופא מומחה, אלא שהיתה בידו סגולה מסוימת שהועילה במקרה הנוכחי. אכן מאידך גם לא היתה כניסה לסיכון בעצם נטילת התרופה הסגולית, ולכן אינו דומה לנדונינו.

אריכות ונדונים שונים בענין רופא חילופי שטעה, רפואה חילופית שהיא מסוכנת לפי הגישה הקונבנציונלית, רפואה חילופית שמאושרת בחלק ממדינות העולם, ועוד, יש לעיין בשיעורי תורה לרופאים (לגר"י זילברשטיין ח"א סי' כט, וח"ג סימנים קעג-קעז).

לסיכום: הסמכות לקבוע על טיפול רפואי אם הוא מועיל או בטוח, נתונה רק למי שהוא רופא בקי ואין שם גדול ממנו, הקביעה מיהו רופא בקי תלויה בקביעת הממסד הרפואי, רופא כזה גם אם טעה אינו נידון אלא כשוגג, לעומתו מי שאינו בגדר רופא בקי או שיש שם רופאים גדולים ממנו, אינו בר סמכות לקבוע קביעות רפואיות, ואם קבע קביעה רפואית שמחמתה נכנס החולה לסיכון הריהו שופך דמים.

אם כן בנוגע לחיסון הקורונה, ככל שלא יוצג טיפול חילופי המאושר על פי הממסד הרפואי כיעיל ובטוח, אין משקל הלכתי לטענות כאלו.

מי שהורה לזולת להתחסן על סמך הקביעה של רוב ככל גדולי הרופאים בעולם, גם אם יתברר שהחיסון מסוכן, וגם אם במקרה ל"ע ניזוק אותו מתחסן מהחיסון, לא ישא באחריות הנוק¹⁴⁷.

לעומתו מי שגרם לאדם לא להתחסן, בניגוד לעמדת רוב גדולי הרופאים המוסמכים, נחשב כרופא שמנע טיפול רפואי בלא שהיתה לו הסמכות לכך, ואם בעקבות זאת ניזוק החולה הרי המייעץ נידון כשופך דמים, בכלל זה גם המציעים תרופות חילופיות שלא אושרו לפי הממסד הרפואי באף מדינה בעולם, ומחמתם נמנע האדם מלהתחסן, הריהם בכלל שופכי דמים.

גם העובדה שיש רופאים מתוך המערכת שהתגלו כמתנגדי חיסונים, אינה הוכחה שיש צידוק רפואי למניעת החיסון, כי ההתנגדות לחיסונים היא תנועה ותיקה וסוג של אמונה, ואינה קשורה למקצוע בו האדם עוסק¹⁴⁸, יש גם רופאים שמעשנים, זה לא מוכיח שהעישון בריא לגוף, כללית העובדה שיש מכחישים אינה אמורה לבלבל אף אחד, כמעט לכל נושא בעולם יש מכחישים [כולל הקורונה] יש גם מכחישי שואה [מתנגדי החיסונים משתמשים הרבה במוטיבים של השואה, ושוכחים שאם צריך להתייחס לכל דעה קיצונית, אם כן אי אפשר להשתמש בשואה כי גם לה יש מכחישים], יש גם רופאים שטועים, לשמחתנו הרוב המוחלט לא.

מכאן יש להבין כיצד להתייחס לפרסומים על פלוני או אלמוני ששמעו את המומחים משני הצדדים, ובאופן [לא מפתיע¹⁴⁹] הם תמיד הגיעו להכרעה נגד החיסונים.

¹⁴⁷ ראה עוד בתשובתו של הגר"א וייס שליט"א (מנחת אשר קורונה סי' קנ) 'ועוד ביארתי במק"א (קובץ זכרון שבתי ואריה קובץ ג' מבי רב סימן ז') דכאשר נוהגים אנו לפי דעתם של המומחים בתחומם אף אם חלילה טועים המה, שומר פתאים ה', דכל ההולך בתומו בדרכה של תורה ונוהג לפי הדרך המקובלת לפי דרכו של עולם אף אם בדרך הטבע הוא מסתכן, עליו נאמר שומר פתאים ה' ונטירתא דשמיא מגוננת עליו'.

¹⁴⁸ יש הסרטה שהתפרסמה לאחרונה, בה ד"ר פלוני משתמש במוניטין שלו כמרפא קורונה [ע"י תרופת פלא שהגישה המקובלת כעת היא שאין לה שום השפעה] כדי להתנגד לחיסונים, לדבריו התופעה המסוכנת ביותר בחיסון היא קרישיות הדם. הוא מציג הסבר מעניין לתופעה זו, הרי החיסון כידוע נותן לגוף הוראות הכנה לחלבון הקוץ של הנגיף, וכתוצאה מכך מתמלאים כלי הדם בכמות אדירה של קוצים זעירים, וכשהדם עובר ליד קוצים אלו הוא נקרש, תיאור ציורי מאוד [לא נשמע כל כך מדעי, אבל לא טרחנו לבדוק זאת], הבעיה שתופעת הקרישה נמצאה דוקא בחיסון של חברת אסטרז נזקה [בכ"א 18 איש מתוך מליון] ולא בחיסוני פיזור או מודרנה [אולי כונתו שהחיסון של פיזור מייצר קוצים בגופם של מקבלי החיסון של אסטרז נזקה?].

¹⁴⁹ אין כאן מקום לדון מי המומחים שהשתתפו בדיונים אלו, ומי דאג לבחור את המומחים המתאימים לכך, המשחק המכור הזה די מזכיר את היוכחים שנכפו על היהודים בימי הביניים, מתנגדי החיסונים ידועים כבעלי לשון חלקלקות, שאינם מתביישים לשקר בפומבי ומתוך בטחון עצמי רב, כך שבכל מקרה תהיה משנתם סדורה פי כמה ממומחה אחראי ששוקל בפלס כל טיעון, כבר אמר חוקר ידוע שעד שמומחים אחראיים מזימים טענה אחת, הם כבר מזמן עברו לטיעון חדש [הוא השתמש בביטוי מתחום הכדורגל "עד שתוקעים להם 'גול' הם כבר מזמן חיזו את השער למקום אחר" – כמובן הטיעון הוא של מומחה

יהודי יקר, האם אתה חושב שיש לך סמכות של 'רופא בקי' על פי השו"ע?

ג. קשר בין היהדות להכחשת חיסונים

אחת השאלות החמורות בנושא ההתנגדות לחיסונים, היא האם יש מקור בהלכה או בהשקפה היהודית להתנגדות עקרונית וגורפת לחיסונים.

לפי המקורות שהובאו בחוברת החיל והחוסן, גדולי ישראל כבר עסקו בנושא החיסונים כמאתיים שנה, וכפי שהובא שם מעולם לא הובעה דעה הלכתית השוללת אותם¹⁵⁰, אדרבא הפוסק היחידי שהביע הסתייגות בשנים הראשונות ממש [זרע אמת], כתב בפירוש שאף שהוא עצמו אינו מהמצדדים בחיסון מכל מקום ברור שעל פי ההלכה אין שום איסור בפעולת החיסון על אף שיש בה כניסה לסכנה [שבזמננו היתה הרבה יותר מצויה], ומבואר מדבריו שגם לדעתו אין רשות לרב או פוסק להורות בזה איסור¹⁵¹.

התפארת ישראל אף הכתיר את ג'נר שפיתח את החיסונים כ"חסיד אומות העולם", ורפואת החיסונים זכתה לשבחים רבים בספרי גדולי הדורות, ואף משמשת משל בספרי המוסר לתהליך חיובי של הגנה בפני מפגעים רחניים.

מאז ועד היום בכל הדורות היתה הגישה של הציבור פשוטה וידועה וכל גדולי ישראל עודדו את החיסונים¹⁵², כך שהפליאה היא על עצם השתתפות יהודים יראי שמים במאבקי התנועה נגד חיסונים [להמנע מהלתחוסן זה דבר אחד, למנוע אחרים זו כבר שותפות במאבק].

הורתה ולידתה של התנועה נגד החיסונים אינה בעם היהודי, ומתנהלת ככת אנטי רפואית שאף אינה שוללת אלימות להגשמת מטרתה¹⁵³, ג'נר נרדף על ידם רבות והוצג כרוצח, וכך גם שאר מפתחי החיסונים עד היום נחשבים בעיניהם כמשמידי האנושות.

שאינו יהודי וכך גם הביטוי], אצטט תיאור של ר' מרדכי גולדמן "מתנגדי החיסונים הם אנשים משוכללים מאוד. ממבט ראשון הם נראים מוזרים, אבל בפועל מדובר במכונות תעמולה מתוחכמות. הטענות שלהם מגוונות. תסתרו אחת, יעלו מולכם אחרת, תסתרו גם אותה, יעלו שלישיית. בסופו של דבר הם ישלפו מונח, מומחה או ציטוט שלא הכרתם, והם יכריזו על נוק-אאוט. הם בלתי מנוצחים. קצת כמו הקרוונה. הם מייצרים מוטציות של עצמם כל רגע".

¹⁵⁰ מלבד כמה ספרים שתיארו התנגדויות מפני חומרת תופעות הלוואי באותם ימים [מוות של אחד לאלף מתחסנים הוצג אז כתופעה זניחה וסבירה], אבל ללא ציטוט מיהם המתנגדים, וזאת לעומת דעת כל ספרי הפסק מאותו דור, שהורו בפירוש להתחסן.

¹⁵¹ וראה מה שכתב בעל הנטעי גבריאל (זריקות חיסון נגד מחלות מידבקות בהלכה, **אסיא** קיג-קיד עמ' 9-40, מרחשון תשע"ט) על האוסרים שהוזכרו בספר הברית וז"ל ומש"כ שחכמי ישראל הרחיקו חיסון הקדום מבני עמנו מחמת הסכנה שבו, צ"ע למי הכוונה, ובודאי אין הכוונה להרב בעל זרע אמת, שהזרע אמת, הגם שנמנע מליתן תמיכתו לזה, כתב להדיא שנמנע מלאוסרו, והנהגים לעשות זאת הפעולה יש להם על מה שיסמוכו, ואין מזחיחים אותם ואין מזניחין אותם. ועוד שם על הטענות העכשיות שהחיסונים דהיום גרועים מהחיסונים של פעם: ועל אחת כמה וכמה בזמנינו שעולם הרפואה התפתח והשתפר כפלי כפליים על הרפואה של זמניהם, והחיסונים של זמנינו במיוחד נחקרו רבות ע"י גדולי חכמי הרפואה ומומחיהם, וכבר נתנסו במיליוני ילדים בעולם בהצלחה גדולה, ודאי הם בטוחים ביותר. וכמה תמוהה היא טענת המפקקים לאמור שהחיסונים של זמנינו גרועים ומסוכנים יותר מבעבר.

¹⁵² אפילו רבי נחמן מברסלב שהתנגד באופן כללי לשימוש ברפואות חייב את שומעי לקחו לחסן את ילדיהם, כפי שהובא בחוברת החיל והחוסן.

¹⁵³ ואז (1796) צצו מיד מתנגדי חיסונים. במסצ'וסטס, אז קולוניה בריטית, הם התפרעו והשליכו לבנים שניפצו את חלונות ביתו של כומר מקומי וכינוהו "רוצח ילדים", רק משום שהעניק גיבוי לשיטת ה"חיסון" הזו, הווריאולציה [החיסון בשיטה הישנה לפני הפיתוח של ג'נר]. בהפגנות אלימות שהתחוללו באנגליה ושאותם ארגנו ועודדו מתנגדי חיסונים ב-1885 השתתפו מעל 100 אלף איש. הם נשאו ארון מתים שנועד לילדים ותבליט דמותו כרותת הראש של אדוארד ג'נר, ב-1885

הטיעונים שלהם ושיטות ההטעיה לא השתנו, מי שמשוה את הטיעונים כיום אחד לאחד לטיעונים ההיסטוריים, יגלה הקבלה מדהימה, כבר לפני מאתיים שנה הם טענו על שינויים גנטיים שנגרמים מחמת החיסון¹⁵⁴, על תופעות לוואי¹⁵⁵, על תרופות פלא שמרפאות את המגפה בלי להזקק לחיסון¹⁵⁶, על מזימות של השלטונות¹⁵⁷, על רווחי עתק של יצרני החיסונים¹⁵⁸, ועל כך שבעצם החיסון הוא זה שגורם להפצת המחלה¹⁵⁹, הם גם הקימו גופים ציבוריים להפצת דעותיהם וקראו להם בשמות

המון פרוע במונטריאול, יותר מאלף איש, התאסף מול המשרד לענייני בריאות במקום, ניפץ חלונות, שבר דלתות וגם פתח ביריות במחאה על חובת חיסונים שהונהגה בקנדה, ב-1928 גורשו בכירים בתחום הבריאות והרפואה מהעיר ג'ורג'טאון במדינת דלאוור על ידי המון מזוין מקרב מתנגדי החיסונים.

¹⁵⁴ בשנת 1800, חיסן פרופ' בנג'מין וטרהאוז מאוניברסיטת הרווארד, לראשונה בארה"ב, את ילדיו ועבדיו, כשנודע הדבר, הופיעה בעיתוני התקופה קריקטורות מרושעות במיוחד. באחת מהן נראו שני אנשים רכובים על פר וחמור, סמל הטיפשות, רודפים אחרי ילדים מבוהלים ובידיהם מחט ענקית. מפלצת ירוקה בכרכרה שמאחור, נראתה דועכת. בקריקטורה צרפתית מ-1800 נראו שניים אוהזים מחט ענקית ומושכים אחריהם מפלצת כאשר קבוצת ילדים בורחת מהם בבהלה. באנגליה התפשטה ידיעה שאצל האנשים שחוסנו מפני אבעבועות שחורות באמצעות נוזל שנלקח מפרות צמחו ראשי פרות. בקריקטורה הנקראת "אבעבועות הפרה או ההשפעה הנהדרת של ההרכבה החדשה". קריקטורה של גילרי ג'יימס, קריקטוריסט לונדוני מוערך, משנת 1802. ניתן לראות את ד"ר אדוארד ג'נר מחסן אישה מפוזחת כאשר פרות קטנות מבצבצות מגופם של מטופלים שונים. רופא בריטי אחר, בנג'מין מוסלי, רכש פרסום כמתנגד חיסונים כשטען כי הטיפול מהסוג החדש מאיים על חיי בני האדם ובמאמר שפרסם ב-1806 טען שחומר שנלקח מפרות והוחדר לגופם של בני אדם "הוא בגדר הפרה של חוק הטבע" והחל לתאר מצבי חולי כתוצאה מאותם חיסונים, שבהם קיבלו בני אדם "פרצוף של פרה".

¹⁵⁵ הכומר הבריטי וויליאם טב החל להפיץ תעמולה נגד חיסונים באמריקה סביב שנת 1870 כאשר פרסם נתונים סטטיסטיים דימינויים לפיהם מדי שנה 25 אלף ילדים בריטים נטבחו, כהגדרתו, בגלל החיסונים וכי 80% ממקרי המוות מאבעבועות שחורות היו בכלל בקרב אנשים שחוסנו, אחת ממנהיגי הידועים של תנועת מתנגדי החיסונים בתחילת המאה ה-20 היתה אישה, לורה ליטל שמה, ממדינת אורגון. היא טענה כי ילדה היחיד מת לאחר שחוסן כנגד אבעבועות שחורות. היא האשימה את הרשויות במוות ועד מהרה זכתה לאהדה רבה מצד אלפי בני אדם. אלא שרישומי בית חולים הראו כי הילד מת מדיפתריה שישה חודשים לאחר שקיבל את החיסון. אמו התעקשה שדם בנה זוהם באופן מלאכותי ומערכת גופו נחלשה באופן פאטאלי.

¹⁵⁶ בעקבות התעמולה הזאת קיימה "הליגה האמריקנית של מתנגדי חיסונים" את הכנס הראשון שלה, ב-1882 בניו יורק, וחבריה החלו להפיץ תכשירי מרפא הומיאופתיים מוזרים תחת התג "תרופות פטנט פלאיות". החוקים באותה תקופה היו מאד "מחוררים" וכל אחד יכול היה לקרוא לעצמו רופא ולטעון שאורח חיים מסוים, דיאטה וצמחי מרפא, די בהם כדי למחות מעל פני האדמה את המחלות החמורות והקשות ביותר, ורבים החלו להאמין בכך. אנשי מכירות של "שמן נחשים" הופיעו בכל מיני מקומות ואיימו על תכניות חיסונים שנתמכו ומומנו בידי המדינה.

¹⁵⁷ לאורך כל המאה ה-19 הורים ממעמד העובדים הבריטי לא פסקו להשמיע טענות ותלונות כנגד חובת החיסונים. הם דבקו בגירסה כי החובה הזאת "מנוגדת לזכות שלהם לבחור מה לעשות במשפחותיהם". אז גם הופצו שוב קריקטורות מרושעות. באחת מהן נראה ילד שאנשים זרים מכריחים אותו להתחסן ומפעילים לשם כך כוח - תחת הכותרת: "הנהוג המקומם לפיו לגופם של ילדינו, תלמידי בתי ספר, מוחדרים מיקרובים קטלניים". ראש העיר ניו יורק נקרא לשים קץ לכך. הקריקטורה הופיעה בעיתון יום א' נפוץ מאד בפילדלפיה. מאחוריה עמדה, כמובן, "הליגה נגד חיסונים של ניו יורק".

¹⁵⁸ ליטל, שהאשימה את הממסד הרפואי האמריקאי ואת הממשל, ייסדה ב-1898 ירחון בשם "ליברטור" ששיבח דיאטות בריאות ואורח חיים אקטיבי לצד התנגדות ושלילת חיסונים. היא פרסמה ספר בשם "פשעי חוג אבעבועות הפרה" וסימנה את יצרני החיסונים רבי הכוח והחמדנים כאשמים במחלה. היא תיארה בספר "מקרי מוות מושקעים" של מאות ילדים אמריקאים כתוצאה מחיסונים.

¹⁵⁹ ב-1924 פרצה מגפת אבעבועות שחורות ו-28 אלף בני אדם נדבקו. מתנגדי החיסונים האשימו את החיסונים בהתפרצות המחלה.

מרשימים¹⁶⁰ [המקורות לנתונים אלו הם מהאתר של איגוד רופאי בריאות הציבור, ואתר ויקי רפואה¹⁶¹].

השאלה היא מה השייכות של יהודי שומר תורה ומצות בכת כזו, ובפרט מדוע הוא עושה זאת בשם היהדות, האם מישהו נתן להם רשות להתנגד לחיסונים בשם היהדות? נזכיר שההתעוררות הידועה הקודמת של התנועה נגד החיסונים בעם היהודי היתה לפני שנתיים [התשע"ט], ב'מרד חיסונים' שעיקרו היה בארצות הברית, וכאלפיים ילדים יהודיים לא חוסנו בטענות שהחיסונים הם מזימות השלטונות באמריקה, ואז התנערו מתנועה זו כל הגדולים [האדמו"ר רבי זלמן מסאטמר, בד"ץ העדה החרדית, הגר"מ שטרנבוך, רבני ארץ ישראל, ורבני ארה"ב¹⁶²], והורו שיש לאסור על כניסת ילדים שאינם מחוסנים למוסדות הלימוד [ושללו טענות כגון 'בטחון' או ביטול תורה במניעת הלא מחוסנים מלהכנס למוסדות הלימוד¹⁶³].

נצטט כאן שוב את המכתב על דעת הגריש"א בענין חובת ההתחסנות¹⁶⁴ 'חז"ל בס"ד ג' כסלו תשע"ט לכבוד הרה"ג ר' - - - שליט"א, מנהל מוסדות בעיר ליקוואד במענה לשאלת כת"ר אודות דעת מו"ר מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצ"ל אודות קבלת חיסונים למניעה מחלות. בשעתו, הצגתי את צדדי הדבר, ולאחר דיון בדבר הורה שחובה לקבל חסונים אלו, וכן אמר שעל מוסדות הציבור לא לאפשר למי שאינו מחוסן מלשהות עם הציבור משום שבכך עלול להזיק להם... נמצא, שמלבד החובה האישית של האדם להשמר מנזק וספנה, אך גם חובה על כל אחד להמנע מלהזיק לאחרים, ואם לא מתחסן ומדביק אחרים, מלבד החולי עצמו שגורם לחבריו וקרוביו, שברוך בצער וכאבים וכו', אך גם מסכנם בספנת חיים רח"ל... ואם על עצמו לא חס, איך לא יחוס על תינוקות וילדים ומבגרים, בשעלול בשב ואל תעשה' שלו להביא לחשש הריגה או נכות קשה לסובביו וידידיו. (וכמדומה שיש טעות בדבר הזה שמכנים דבר זה 'לא תעמד על דם רעך', ואין זה נכון, שאינו נמנע מלהציל' אלא מוזיק בעצמו).

בברכה התורה, ובתפילה שיסיר ה' מעמנו כל מחלה וכל צרה, דוד ארי' מורגנשטרן. וכן את הכרוז מבר"ץ העדה החרדית [ני"ח אלול תשע"ח לפ"ק] 'פנו אל הביד"צ עסקני רפואה הי"ו, על דבר התפרצות מחלת החצבת בתקופה האחרונה אצל ילדים שלא קבלו חיסונים נגד חצבת. ואשר על כן הננו בדע"ת כי כל אלו שעדיין לא חיסנו את ילדיהם עליהם לחסן את ילדיהם בהקדם כפי הוראת העסקנים והרופאים ולקיים מאמה"כ 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם' בכדי למנוע את התפשטות המחלה ל"ע בקרב מחנינו ח"ו, כי יש בזה שאלה של פיקוח נפש, והשי"ת יסיר כל מחלה מקרב בני"י אכי"ר, ונוכה לכתובה וחתימה טובה ולשנת גאולה וישועה. הכו"ח בפקודת הבד"צ שליט"א'.

כיום הנוכחות העיקרית של התנועה נגד החיסונים היא בפרסומי הרשתות החברתיות בכל העולם, אין בינם ובין הדת היהודית שום קשר, החומרים שמופצים באיזורים החרדים פשוט עברו התאמה לציבור החרדי, על ידי הטמעת מסרים קנאיים על רדיפת היהדות, כפי שהותאמו אותם מסרים בחברה הערבית בישראל כמסרים נגד הכיבוש הציוני¹⁶⁵.

¹⁶⁰ ב-1867 הוקמה "הליגה נגד חובת החיסונים" באנגליה ויצא לאור כתב עת בשם "חוקר החיסונים", Vaccination Inquirer, שהמו"ל שלו היתה "החברה הלונדונית לשם ביטול חובת החיסונים".

¹⁶¹ החיפוש שם נעשה עבורי על ידי יהודי יקר החפץ בעילום שמו [כל התאריכים הם למנין הגויים].

¹⁶² המקור למכתבים אלו הוא ספר עלה תרופה מהדורה חדשה תשע"ט. והובאו כבר בחוברת החיל והחוסן עמ' 42.

¹⁶³ ראה לעיל בחוברת החיל והחוסן עמ' 39.

¹⁶⁴ ספר עלה תרופה מהדורה חדשה תשע"ט.

¹⁶⁵ ציטוט מאחד המסמכים שלהם "אם אתה מוצא את המידע כאן שימושי עבור אחרים, אנא שתף אותו בכל דרך אפשרית בין אם בדיגיטל או בהדפסה, בצע שינויים שעשויים להועיל לקבוצת היעד שלך" – במילים אחרות אם קהל היעד שלך הוא

התחכום שלהם מתבטא בזה שמדי פעם הם מצליחים להוציא מאיזו אישיות רבנית התבטאות כנגד החיסון ועטים עליה כמוצאי שלל רב, זו שיטה מוכרת אצלם לצטט רופאים שונים שהתבטאו כנגד הטלת סגר או כנגד חיסוני הילדים, כמתנגדים לכלל החיסונים.
יהודי יקר, האם חשבת על כך שבדיבורים נגד החיסון אתה מצטרף לכת זו?

ד. התגרות באומות ובשלטון

וכאן הבן שואל, בלי להכנס לעצם המאבק אם הוא מוצדק או לא, השאלה היא איזו רשות יש ליהודים יראי שמים להכנס למאבקים כנגד השלטונות בארץ ובכל העולם בנושא שאינו קשור ישירות ליהדות, הרי כל תנועה מהפכנית תהיה מוצדקת או לא, היא קריאה למרידה בשלטונות הקיימים. אף שאופייני לתכונות העם היהודי לדאוג 'לתקן את העולם', ואף במהפכות קודמות היו היהודים ראשי המדברים כמו במהפכה הקומוניסטית¹⁶⁶, הרי כשאנו בגלות אין לנו רשות להתגרות באומות, הרי זו אחת משלוש השבועות שעונשם קשה וחמור, כפי שמבואר באריכות בכתבי רבינו יואל מסאטמר [גם מי שלא הסכים עם גישתו בנוגע להשתתפות בשלטון הצינוני, לא חלק על עצם האיסור להתגרות באומות¹⁶⁷].

כל זאת מלבד חילול ה' שנגרם מעצם הזלזול ברפואה בדוקה, כפי שכתב הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"ו החדש תשובה אחרונה) לגבי חיסוני החצבת, ו"ל ז'מה גַם שֵׁשׁ בְּזֶה חִלּוּל ה' שְׁנוֹתָיִים לְמִינִים וְלַפְּשָׁעִים לְלַעַג עַל הַחֲרָדִים שֶׁהַמַּחְלָה מִתְפָּרֶצֶת הִיא אֲצֵלָם וְלִטְעוֹן שְׁלֹפֵי הַתּוֹרָה שֶׁלָּנוּ אֵין חוֹשְׁשִׁים לְפָקוּחַ נֶפֶשׁ בְּשַׁעֲהָ שֶׁהָאֵמֶת הִיא לְהַפְּךְ שְׁתוֹרְתֵינוּ הַקְדוּשָׁה חוֹשְׁשֶׁת לְכָל נְדָנוֹד חֲשֵׁשׁ פְּקוּחַ נֶפֶשׁ¹⁶⁸.

אסור לשכוח גם את השימוש בהאשמות חמורות למזימות בינלאומיות להשמיד להרוג ולאבד, ובהאשמת הרופאים ברציחות מכוונות, הרי יש בזה הרבה יותר מסתם התגרות באומות וסכנה גדולה.

אם הוא שקר הרי פשוט שהיא התגרות גדולה והטחת האשמות חסרת שחר במי שלא עשו לנו שום רעה, ואפילו לשיטתם שיש שמץ של אמת בהאשמות אלו, הרי שעצם פרסום הדברים היא נתינת חרב ביד הזוממים להרגנו ח"ו.

כפי שכתב בספר עקידת יצחק (בראשית שער כה) שסכנה גדולה היא לפרסם בגלוי מה שהאויב זומם לעשות בסתר, שבזה הוא נותן לו צידוק לעשות כן בגלוי, וזו היתה טענת לבן ליעקב, ו"ל יתנה הסכלת וכו'. אֵין סְכָלוֹת גְדוֹלָה כְּהִסְרֵי מִסּוּהָ הַבוּשָׁה מֵעַל פְּנֵי הָאוֹיֵב הַנִּסְתָּר כְּשִׁדּוֹ תִקְפָּה לַעֲשׂוֹת רַע

אנטי דתי, תספר להם שהחיסון נועד להשליט את הדת, ואם קהל היעד חרדי תספר להם שהחיסון הוא מזימה אנטי דתית של השלטונות, וכן על זו הדרך אם קהל היעד מוסלמי תספר להם שזו מזימה נוצרית להשתלט על האיסלאם וכו'.

¹⁶⁶ אסור לשכוח את הנזקים העצומים והצרות שנגרמו על ידי השתתפות היהודים במהפכה הקומוניסטית בשאיפה לתקן את העולם, על מהפכות אחרות ראה במאמר עקבתא דמשיחא (לגר"א וסרמן) "בדורות האחרונים עבדו קבוצות שונות של יהודים סוגים שונים של עבודות זרות: ליברליזם, נציונליזם, סוציאליזם וכו' דימו שיהיה בהם תועלת".

¹⁶⁷ למשל הטעם שהשתתפות בבחירות אינה שותפות במרידת המדינה באומות, אלא משא ומתן עם גזלנים כמשל החזו"א, מה שבודאי לא שייך בתנועת ההתנגדות לחיסונים.

¹⁶⁸ אצטט תגובה שקיבלתי ממתנגד חיסונים "והנה הערעורים על החיסונים הוא חדש יחסית, עד לפני כעשר עשרים שנה היה נדיר ביותר לפקפק על חיסונים, ובמשך השנים מתגלה ומתפרסם יותר ויותר בעיות וחששות שיש בזה, ולכן לפני עשרים שנה לא היה בין הרבנים מי שיאסור את זה, אבל היום הרבה רבנים מתנגדים לחיסון, ושמעתי מכמה אנשים שדברו עם רבנים שאמרו להם שאין יכולים לפרסם זה בציבור, כי זה יכול לגרום להסתה נוראית נגד הציבור החרדי", כמובן שלא שמענו מעולם על חששות גדולות יותר בחיסונים כיום אדרבא ההיפך הוא הנכון, וגם אין ידוע לנו מיהם אותם רבנים, אבל מה שברור שגם הם מודים שפרסום הדברים מסוכן.

כי הוא נותן חרב בידו להרע עמו בגלוי ורעות רבות שלא היה פח בידו לעשותם מתחלה מפני הבושה. ולזה אמר לו אחר שנגנבת ממני בשיעור זה עד שלא נטשתי לנשק לבני ולבנותי כדרך הנפטרים זה מזה הנה פרסמת אצל הכל שחשבתני לאויב לך. והנה בזה ודאי הסכלת עשו בשפתחת לי פתח שהיה סגור מתחלה כי מעתה יש לאל ידי לעשות עמכם רע בשכבר הוסר מסוה הבושה מאהבה מסותרת אשר בינינו ואין אשם על החשוד שייעשה מה שנתחדש עליו.

אף שהדברים פשוטים, יש לצטט שני מקורות מגדולים¹⁶⁹, שכל התערבות של יהודים במאבקים שאינם קשורים ישירות לכבוד ה', הם בגדר התגרות חמורה באומות.

המקור הראשון הוא מדברי הגאון רבי רפאל בלום זצ"ל אבד"ק קאשוי (חוברת המאור שנה [לח/לט] חוברת א) שמוחה על הלוחמים נגד השלטונות בכל ענין שאינו נוגע ישירות למען כבוד ה', ' עוד נעשה בימים אלו פרצה נוראה ע"י איזה אנשים בלי אחריות לסדר מחאה נגד ממשלת העיר נוא יארק והוציאו לקרית חוצות נשים ובתולות... מי שמע דרך פזה להתגרות בממשלה ובפרט מלכות של חסד על כל העולה על הרוח, הלא זה דרך הציונים בריונים ופושעים ולא דרכנו [חוץ מבענין שיש בו סכנת היוזק לדת תורה הקדושה והשחתה שאז מחוייבים למחות ולעשות כל מה שאפשר למען כבוד ה' ואין חולקין כבוד לבשר ודם] הלא מבאר בדברי חז"ל שמחוייבים בזמן הגלות לכף ראש ולא להתגרות באומות.

והמקור השני [להבדיל בין חיים לחיים], הוא מכתב כ"ק האדמו"ר מסטאמר הג"ר זלמן ליב טייטלבוים שליט"א (יו אייר התשע"ט) שעסק ישירות בנושא החיסונים, וז"ל 'מחאה והבהרה על השמועה כי באה שנתאספו כמה אנשים לדבר בשם קהלות החרדות בניו יארק נגד חקי והוראות הממשלה בעניני הבריאות, ובפרט בענין הוואקסינס [חסונים] שהיא להציל ולדינו שלא יתפשטו מחלות מיזעלס רח"ל, ונודעזענו מהדברים שנשמעו אצל אספה שיצאו להשמיץ את ממשלת עירנו ובדברי בוז וקלון נגד ראש העיר רבתי ניו יארק בדברי שקרים כזבים, ועוד גרמו בזה חלול שם שמים ותורתו הקדושה לעיני כל העמים על כן באנו בזה למחות בכל תוקף ועז, ולהודיע שדברים אלו הם בנגוד לדעתנו, ואינו מציג דעתנו בשום פנים ואופן. ואדרבה אנו מחוייבים לקיים את דברי הנביא ודרשו את שלום העיר והתפללו בעדה, כאשר שינן איתנו מרן רבינו הק' זי"ע'.

יש לציין שגם אם השיגו מכתב נקודתי מגדול פלוני או אלמוני שחושש מלקחת את החיסון מכל סיבה שלא תהיה, אין די בכך כדי להכשיר מאבק בריוני כנגד השלטונות, הרי בסוג מאבק כזה צריך לשאול דעת תורה על כל צעד ושעל, מה לפרסם, עד כמה להיאבק, עד כמה להפחיד את הציבור, מה שלא נעשה כלל, אין שום סמכות רבנית שעומדת מאחורי הפעילות הזו, הם אפילו לא מתיימרים להציג סמכות שכזו¹⁷⁰.

צריך לדעת שגם הטוענים שהם בעצם לא מתנגדים לכלל החיסונים, ואף מחסנים את ילדיהם בכל חיסוני השגרה וכו', וכל מה שהם מתנגדים זה דוקא לטכנולוגיה החדשה של החיסון לקורונה שלא נבדקה ועלולה להשפיע וכו', וכו', לא יצאו מכלל התנועה נגד החיסונים, שהרי מאחר שלדעת רוב ככל הרופאים ועסקני הרפואה שסמכו עליהם גדולי ישראל אין בסיבות אלו כדי להוציא מכלל

¹⁶⁹ שאי אפשר לחשדם בחוסר קנאות.

¹⁷⁰ בענין זה יש לצטט שוב את דברי הגאון רבי רפאל בלום זצ"ל (שם), במחאה כנגד לבלרים של עיתון קנאי מסויים שעושים הכל מדעת עצמם ולא מדעת תורה, וז"ל 'ובכלל בענין העתון הנ"ל הנה תחלתו נתייסד ללחום לחיזוק הדת ולחזק ידי החרדים נגד הפושעים והציונים ונגד כל רוחות הנושבות מהרחובות... ובעו"ה זה איזה שנים שיוירד מדחי אל דחי... נעשה מכריע ופוסק בכל עניני הכלל בהשקפותיו שהוא השקפת הכותבים בני בלי שם שרוב דיעותיהם נובע ממקורות לא טהורים או דעת עצמם היפוך דעת תוה"ק וההמון נמשך אחריהם כאילו היו הלכות מסיני. כותבים דברי הבל ומסלפים עובדות אמיתותן נוטלים עטרה לדבר בשם הציבור ואף בדברים שהם היפוך דעת הציבור ומנהיגיו האמיתיים'.

ההוראה הפשוטה להתחסן, ממילא אין הבדל בין מי שלוחם נגד שאר החיסונים למי שלוחם נגד חיסון מסוים.

ועוד שהרי הטכנולוגיה החדשה נמצאת רק בחיסון של חברות פיזור ומודרנה, ואם הם מודים בחובתם היסודית להתחסן, ורק שלא נעים להם עם הטכנולוגיה הם מוזמנים לקחת את החיסון הרוסי, הסיני, או של אסטרז זנקה שמיוצרים בטכנולוגיות הקודמות¹⁷¹.

יהודי יקר, בדרך הבחירה אם ללכת בדרך הבריונים ולהלחם בממשל על דברים שאינם מעיקרי הדת.

ה. מחויבות לקביעת המוסדות הרשמיים

מלבד ההתגרות הנוראה באומות המוצגת בתנועת ההתנגדות לחיסונים, יש לצטט את הוראת כמה גדולים שענייני שמירת הבריאות הם חובה ציבורית, ולכן אין להלחם בממסד מנימוקים שדינא דמלכותא אינו דין בארץ ישראל, ובפרט בשלטון שאינו שומר תורה ומצוות.

המקורות הינם על שמירת חוקי התנועה, שכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' רצא) שכיון שהתקנות שנעשו על ידי השלטון נעשו למנוע אסונות חייבים לציית להם, וז"ל 'ואשר כתב שעשיתם תקנות גדולות בסביבה שלכם למנוע הסכנה בדרכים ע"י התאונות שגורמים שפיכת דמים הרבה ונספו גדולים וטובים, יש לשבח אתכם על כך ולחזק ידכם, ושכל בי"ד בעירו עם מנהיגי הצבור חייבים לעשות למנוע נזקין מהתושבים.

וְאִין לְזֶה שְׂיִיכּוּת אִם יֵשׁ דִּינָא דְּמַלְכוּתָא אוּ אִין דִּינָא דְּמַלְכוּתָא, דְּהַתְּקִנּוּת שְׂנַעְשׂוּ עַיִי הַשְּׁלֹטוֹן נַעְשׂוּ לְטוֹבַת הַצְּבּוּר לְמָנוּעַ אַסּוֹנוֹת, וְאִם לֹא נַעְשׂוּ עַל יְדֵם הִי חַיִּיב עֲלֵינוּ לַעֲשׂוֹת כְּזֶה, וַיְפָה הָעִיר כִּב' מִתְּשׁוּבַת מֶרֶן הַח"ס חו"מ סי' מ"ד... וממילא מצוה לעורר ולהוכיח לאדם שלא ציית לתקנות שנעשו לטובתו ולטובת הצבור כולו שע"י דרכיו הבלתי ישרים, מביא עצמו ואחרים לידי סכנה.

וכן הביא בשו"ת משנה הלכות (ח"ח סי' קלג) בשם הגאון מבריסק, וז"ל 'גם כי ברור מאד שלילך באמצע הדרך הוא מקום סכנה וכבר שמעתי בשם הגאון מבריסק זצ"ל שאמר שאם מי שהוא עבר ברה"ר במקום שאסור לעבור או שהאור הי' אדם (רעד לייט בלע"ז) וח"ו נהרג הרי זה מתחייב בנפשו שעבר אדינא דמלכותא שאסור לעבור שם משום סכנה'.

והרי ידועה דעתו של הגאון מבריסק על השלטונות בארץ ישראל, ובכל זאת בענייני שמירת הבריאות החשיב את דינם לדין גמור שחייבים לציית לו.

גבי לגבי החיסונים מצינו בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ז החדש תשובה אחרונה) שהסתמך על עמדת משרדי הבריאות לחייב לחסן [לחצבת] וז"ל 'כָּל שֶׁכֵּן כָּאֵן שְׂדַעַת רוּבָא דְּרוּבָא דְּרוּפָאִים וְדַעַת מְשַׁרְדֵי הַבְּרִיאוֹת שְׂיֵשׁ לַחֲסֵן'.

יהודי, האם אתה פועל באיזו דרך להציל את הציבור מהמגפה, או שאתה פועל לפגוע בהצלחתם?

1. נזק לטיפול הרפואי

האם יש נזק לטיפול הרפואי, כתוצאה מפרסומים בלתי אחראיים? חוסר האחריות הציבורי בתנועת ההתנגדות לחיסונים, ובפרט בהכחשת הקורונה, מתבטא מאוד בנוק גדול לציבור בתחום הטיפול הרפואי.

יש לצטט שוב מדברי רבי רפאל מלכי שלאחר התיאור דלעיל על עגמת נפש הרופא כשבאים מטפלים שאינם מוסמכים ומבטלים את דבריו, הוא מתאר את ההשלכות הקשות שהדבר גורם וז"ל 'צָאֵף עַל

¹⁷¹ אף שידוע שלחיסונים המדוברים תופעות לוואי חמורות יותר מהחיסונים בשיטה החדשה, מכל מקום בזה הם לא יצאו מההוראה הפשוטה ללקיחת חיסונים על אף הסיכון שבתופעות לוואי.

פי שיהיה הרופא רחמן וחסיד רופא אומנא, מתהפך אכזרי ומונע עצמו מגמילות חסדים... ועוד שאינם שומרים צואות הרופאים ואינן יודעים דרכי הרפואה ומבזים אותה ואין נוהגים בהם כבוד'.
האם אפשר להכחיש שהפרסומים הבוטים נגד הרופאים או החיסונים, וכל שכן הפרסומים המאשימים נגדם, עלולים מאוד לגרוע מאיכות הטיפול הרפואי, הרי הרופאים בני אדם הם, והדרישה שבכל זאת הם יתעלו מעל רגשותיהם ויטפלו באנשים שמכנים אותם רוצחים ומאשימים אותם בהפקרת חולים¹⁷², או באנשים שזולזו בחיסון ולבסוף חלו באופן קשה, היא דרישה שלא כל אחד יכול לעמוד בה.

ז. רווחי עתק של חברות התרופות

שאלה נוספת האם רווחיהם של חברות התרופות, הוא שיקול לחשוש מהחיסון או להיפך? חלק מההסתה כנגד החיסונים הוא בהתמקדות על הרווחים העצומים של חברות התרופות, טיעון שתפקידו לעורר אי אמון בבטיחות החיסון, שמה היה איזה ויתור על בדיקות הבטיחות עקב תאות הבצע, זוהי גם דרך בדוקה לתעל את רגש הקנאה של אוכלוסייה שאפשרויותיה הכלכליות אינם מן המשופרות, לרצון לנקום בבעלי היכולת¹⁷³.
עוד טענה כנגד חברות התרופות, תוך כדי סילוף הלכתי, היא שכיון שיש [לדבריהם] לחברות התרופות הגנה מתביעות נזיקין, אז לא שייך בהם את המונח שאומן אינו מקלקל אומנותו.
גם האנטישמיות מגויסת לצורך התעמולה, הרי ידוע שהגויים אינם אוהבים גדולים שלנו, ואם כן העובדה שהחיסון ניתן בתחילה למדינת ישראל, משמש בפרסומיהם כהוכחה שמעורבת כאן איוז מזימה אנטישמית, שגוברת על תאות הממון, ויתכן שמעורב בחיסון סם המות ממ¹⁷⁴.
כמובן שההיבט ההלכתי בזה ברור ומפורש בגמרא ובשו"ע, אבל תחילה יש להביא את העובדות הרי גם אם חברות התרופות אינן נושאות באחריות משפטית, מכל מקום כל קלקול או תופעת לוואי עלול להביא להפסדי עתק לחברה, מבחינה מציאותית במקרה כזה אין צורך בקנסות.
גם בהלכה לא מוזכר ענין הקנסות אלא הפסד הפרנסה, כפי שכתב הרא"ש (ע"ז פ"ב סי' ח) 'לא מרע נפשיה ומתרפאין ממנו אף על פי שאין רופא מומחה'. דלא מרע נפשיה לקפח פרנסתו'.
וכן נפסק להלכה בשו"ע (י"ד סי' קנה) 'כל מכה וחולי שיש בהם סכנה, שמחללים עליהם שבת, אין מתרפאים מעובד כוכבים שאינו מומחה לרבים'. וביאר הש"ך (ס"ג ג) 'אבל מומחה דהיינו אומן לא מרע אומנתיה'.

¹⁷² ידוע בציבור על אחד האישים שפרסם פרסום בוטה לפיו מעולם לא מת אדם מהקורונה, וכל הנפטרים הורעבו למות בבתי החולים, ותקופה קצרה אחר כך אישפז את אביו במחלקת הקורונה בבית חולים במצב קשה.

¹⁷³ דוגמא למילים שכתב לי אחד מקרבנות ההסתה 'אנשים טוענים שנגנב להם כסף מהחשבון לא ידוע איך, לבנקים אין תשובה הרבה מוכרי נעלים שמים לב מידי פעם שנעלמים להם קופסאות נעלים מהמדפים, יש הסרשות שהמדפים רקים, גם מוכרי מזון בסיסי מגלים זאת לאחרונה לטענתם הם חשו זאת כל השנים רק פחדו שיגידו שהם מדומיינים המדפים מתרוקנים באופן פתאומי, ויחד עם זאת גם הקופה, פחד פחדים... לא היבנתי למה לא מחסלים את ביל גייטס וזהו זה'.

¹⁷⁴ אצרך תגובה שכתבתי עבור מתנגד חיסונים בענין זה עוד לפני ההצלחה של החיסונים בארץ: "הסיבה שהחברה העדיפה את ישראל היא בראש ובראשונה לטובתה, זו מדינה עם מספר תושבים קטן עם יעילות דיווח והפצה, עצם זה שהם מוכנים להראות לכל העמים עד כמה החיסון שלהם יעיל בבדיקה במדינה קטנה מראה שהם בטוחים בו, אילו היה להם ספק בזה היה עדיף להם לפזר אותו על כמה מדינות גדולות שלא יראו אם הוא עוצר את המגפה, תבין אם בס"ד החיסון יעצור כליל את המגפה בישראל, הם יוכלו לדרוש מחיר אסטרונומי עבור החיסון שלהם -וישלמו להם".

ועוד הוסיף הרמ"א שאפילו אם אינו מומחה אם עושה בשכר מותר שחושש להפסד שכרו, וז"ל זיי"א דכל זה אינו אסור אלא כשהעובד כוכבים עושה בחנם, אבל אם עושה בשכר, בכל ענין מותר, דחייש לפסידא דאגריה וכן נהגו להקל.

והביא הש"ך (ס"ק ו) את המהרש"ל שחלק על ההיתר של הרמ"א, בטענה שגדולה השנאה שהם שונאים אותנו עד שלא יחששו להפסד שכרם, וז"ל יגם גדולה השנאה דלא חייש לשכרו היכא דליכא למיחש למרע חזקתו, והשיב הש"ך כדברי הרמ"א שאדרבא יש להקל יותר בהפסד השכר המיידית מאשר בהפסד האומנות העתידי, וז"ל 'משמע מדבריהם איפכא דמיד שרי משום טעמא דאינו מקפח פרנסתו לגבי אחרים כ"ש היכא דמפסיד שכרו לגבי האי דשרי'.

הרי שככל שיש ריוח ממוני לאותו עובד כוכבים, אף שהוא שונא אותנו שנאה גדולה הוא אינו חשוד לקלקל, נמצא שעל פי ההלכה ככל שאם יתבררו חסרונות בחיסון יפסידו החברות ממון, מותר להתרפא מהם ואין לחשדם שהתירשו או פשעו.

גם עיקר הטיעון על תאות הבצע, אינו מתאים לקביעה שקבעו בגמרא (ב"ק פה.) שרופא שמטפל בחנם שוה חנם 'אסיא דמגן במגן מגן שויא', וכתב הרדב"ז (שבועות פ"ו ה"ט) שאפילו רופא שמוכן לרפא בחנם ראוי לו ליטול שכר כדי שיתאמץ ברפואתו ולכן יש להתיר למודר הנאה את נדרו שלא לקחת שכר, וז"ל 'ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דאפילו אם רוצה לעשות בחנם מתירין לו דאסיא במגן מגן שויא וכיון שאינו נוטל שכר לא יעשה המצוה כתקנה הילכך נתינת שכרו הוי בכלל המצוה שמתירין לו בשבילה'.

וכמוכן שאין לחלק בין רווחים גדולים לקטנים, וכפי שכתב הגרי"א זילבר (בירור הלכה תנינא חו"מ סי' תכ) שדברי הגמרא הם סמך למה שנהגו בני התורה ללכת לרופאים פרטיים, ואף לנסוע לחוץ לארץ ולשלם הון תועפות, וז"ל 'ומכאן סמך נוסף לבני התורה המדקדקים ואינם סומכים על הרופאים בקופת חולים כיון שמקבלים שכר חדשי קבוע ולא לפי מספר הביקורים הוא בכלל אסיא דמגן מגן שוה... כיון שבחוץ לארץ החולים משלמים הון תועפות עבור כל טיפול ואילו כאן הוא על חשבון קופת חולים הוי ג"כ בכלל דינא דגמ' אסיא במגן מגן שוה'.

נושא הלכתי זה של לא מרע אומנותיה, הוא גם אבן בוחן להכרעה בויכוח בין מתנגדי חיסונים לרפואה הממסדית [גם אילו לא היו הוכחות אחרות], הרשויות הרפואיות, חברות התרופות, הרופאים הבכירים שנותנים את עצותיהם לרשויות ולרבנים, הוכיחו ומוכיחים את דאגתם לבריאות הציבור, ואם יתברר שטעו וכל שכן אם יתברר שהטעו את הציבור הם ישאו באחריות הן בממון והן באיבוד משרתם ואולי אף בהעמדות לדין [ברור שעסקן רפואי שהמליץ לגדולי ישראל דבר גרוע כזה, לא יעמוד לדין אבל הוא איבד את עולמו לנצח], אבל מאידך המומחים שאינם ממוסדים לא ישאו בשום אחריות גם אם יתברר¹⁷⁵, שהכל!!! עורבא פרח וכל דבריהם בשקר ואינטרס, הם פשוט ימשיכו לעסוק בהפחדות ציבוריות בתחומים אחרים וגם בהם תהיה להם הצלחה עד שימצאו ששיקרו גם שם, אף אחד ממאמיניהם לא יאבד את האימון גם אם יוכחשו פעם אחר פעם, זו הדגמה נפלאה של הכלל ההלכתי שאומן לא מרע אומנותו שסומכים עליו לעניני הלכה, ביחס למי שאינו נושא עליו שום אחריות.

ח.המנה השלישית לפי גישת מתנגדי החיסונים

לסיום יש להעיר על חוסר ההתחשבות של מתנגדי החיסונים בפרט בנוגע למנה השלישית, הרי אחד הטיעונים המרכזיים שלהם על החיסון לקורונה הוא תופעת הADE שקיימת בכמה מחלות נדירות, שבהם החיסון אינו מגן על המחוסן אלא אדרבא גורם לו לחלות בצורה אלימה הרבה יותר [אין כאן

¹⁷⁵ וכולנו תקוה שכך.

מקום להכנס לסילופים המדעיים שיש בטיעון זה, שהרי באותן המחלות אין הבדל בין מחוסן למחלים, וכל מי שיחלה פעם שניה נכנס לסכנה חמורה יותר, מה שלא ראינו בקורונה אפילו אצל מחוסן או מחלים אחד בכל העולם].

לטענתם אפילו שתופעה זו לא התגלתה עדיין, היא עשויה להתרחש דוקא כשתעבור תקופה אחרי החיסון שאז הנוגדנים שבגוף יורדים, ולהשלמת הטיעון הם כתבו שהתפתחות כזו תוביל לצורך חיוני לחסן כל חצי שנה, שלא להגיע לסכנת נפשות שבהדבקה השנייה.

אם כן, נמצא שדוקא הם הטוענים ללקיחת אחריות ציבורית היו צריכים לעודד בכל הכח את לקיחת החיסון השלישי, למי שעבר על דעתם וחטא בלקיחת החיסונים הראשונים, כי אם לא כן הרי לשיטתם הרי זו סכנה גדולה¹⁷⁶.

למען הסר ספק נצטט את לשונם [חוברת שיצאה בימים האחרונים] 'הידעת כי היצרן (פיזר) דיווח ל FDA על תופעה קטלנית חמורה שהוא זיהה בחיסון¹⁷⁷ "כסיכון אפשרי משמעותי" כלשונו תופעה המכונה ADE שעלולה להתרחש כעבור תקופה ממושכת לאחר קבלת החיסון, עד עתה אין אף גורם מוסמך שחולק על חשש רציני זה במיוחד בחיסון הקורונה וקובע בודאות כי החשש נשלל ולא קיים¹⁷⁸, יש לזכור אם חלילה תתרחש התופעה כעת, הפתרון היחיד יהיה לחסן את המחוסנים שוב ושוב כדי לשמור על רמת נוגדנים גבוהה'.

מכך שהם לא פועלים כך, ברור שהאחת מן השתים או שהם בעצמם לא מאמינים לשקרים שלהם ויודעים שתופעה כזו אינה קיימת, או שפשוט אינם מתחשבים בחיי אדם בצורה הנוראה ביותר, וכדי לנצח במערכה עדיף להם שימותו רבים [יתכן ששתי האפשרויות נכונות].

אסור לשכוח שבמסגרת המאבק שלהם במסד הרפואי, הם אינם מגלים שום התחשבות בציבור, בין ביחס לאלו שבחרו להתחסן¹⁷⁹, ובין ביחס לאלו שבחרו שלא להתחסן.

¹⁷⁶ התפרסמה לאחרונה ממש הסרטה של דר' פלוני, בטענות חמורות על החיסון, וביניהם הוא טוען על המנה השלישית בארץ ישראל, שאם המנה הראשונה והשנייה לא הועילו, אז מה הטעם לתת מאותו החומר עוד פעם, כמובן שמי שבחר להאמין לו על סילוף זה שהמנה הראשונה והשנייה לא הועילו כלל עושה זאת על אחריותו האישית, אבל הטענה שהחיסון השלישי מיותר היא ממש חוסר אחריות ציבורית כפי שיטתם של המתנגדים.

¹⁷⁷ אין כאן מקום לפרוץ את השקר השיטתי שכביכול היצרן דיווח על תופעה כזו, הם משתמשים במסמך בדיקה של FDA שהורה לבדוק ולשלול רשימה של 24 תופעות כתנאי לקבלת האישור, והם הציגו לכמה רבנים את המסמך הזה כאילו היא רשימת תופעות לוואי קיימות, כל מי שמסתכל במסמך במקורו רואה זאת.

¹⁷⁸ נא לשים לב לניסוח, הרבה מומחים התייחסו לעורבא פרח הזה, אבל פשוט שאין אפשרות לבן אדם ויהיה המדען המומחה ביותר "לקבוע בודאות כי החשש נשלל ולא קיים", האם אפשר לקבוע בודאות? האם כשגדולי ישראל בכל הדורות הורו להשתמש ברפואת החיסונים, הם "קבעו בודאות" שאין כל סכנה? הרי פשוט וברור בספריהם שהם הורו כן על אף הסכנות האפשריות מהשיקול הפשוט שהסיכון שבמחלה עומד לפנינו. האם מישהו מכיר ברפואה "קביעה בודאות", מלבד אצל השרלטנים שמבטיחים כך לכל דורש? כמובן שגם אילו היה מישהו "קובע בודאות", הם לא היו מקבלים קביעה זו וטוענים שגם זו מזימה.

¹⁷⁹ אגב בתקופת התחלת מבצע החיסונים, שלח לי מישהו חוברת שלמה מלאה הכחשת קורונה [בין השאר מפני שלדבריו יש טיפולים שמונעים קורונה] והתנגדות לחיסונים, כתבתי לו שגם אני הייתי רוצה לא להתחסן, כי גם אני חושש כמוהו מהחיסון, אבל בשונה ממנו אני חושש יותר מהמגיפה, לכן דוקא הכחשת הקורונה שלו היא הדוחפת אותי להתחסן, כי היא מפחיתה את רצון הציבור להזהר מלהדביק את הזולת [במדינות שזוהרו מאוד מהדבקה הצורך להתחסן קטן בהרבה], אצטט את תגובתו "אילו ידעתי שתשתמע בקולי, הייתי יכול בניקל לברר לך בדיוק מה לקחת בכדי למנוע בכלל הידבקות, אבל הרי לא תשמע בקולי, אז ידי כבולות מלעזור" - מציעים לך הצעה שאולי תמנע מאנשים להתחסן, ואתה מתחמק בנימוק שהכחשת הקורונה יותר חשובה בעיניך.

בפרסום כל הצרות ותופעות הלוואי שלדבריהם יש בחיסון, הם אינם חוששים לעצם הפגיעה וההפחדה למי שבחר להתחסן בהוראת רוב ככל גדולי הדור¹⁸⁰, זאת מלבד הטענה שיש להם זכות שלא להתחסן ואי אפשר לכפות עליהם חיסון או לאסור עליהם להכנס למקומות שדורשים תעודת מתחסן, שהיא רמיסת זכות רוב הציבור שלא להחשף למי שעלול להפיץ את המחלה¹⁸¹.
 ובעצם המאבק שלהם הם מתייגים כל מי שחושש מהחיסון או שרוצה לדווח על תופעות לוואי כחשוד בהכחשת חיסונים¹⁸².
 לסיים ראה בהערה מקבץ נתונים על פעלם של מתנגדי החיסונים למען האנושות¹⁸³.

¹⁸⁰ ראה במכתב הגרמ"מ קארפ שאכן חשש לזה, ולאחר שהביא את דעת מתנגדי החיסון, כתב וז"ל "ומ"מ מי שלקח מהחיסונים הללו לא ידאג ולא יצטער כלל, אלא יתלה בטחוננו בהשי"ת כי רק בידו יתברך להושיע ולעזור ולרפאות, ואף כשרואים תופעות לוואי יש להתחזק בביטחון ובשמחה בהשי"ת ולא לדאוג כלל והשי"ת מגן הוא לכל החוסים בו", ומה יענו המפרסמים השונים שאינם מראים שום התחשבות בציבור.

¹⁸¹ ראה לעיל מכתבי הרבנים משנת תשע"ט שיש זכות לציבור לדרוש שהלא מחוסנים לא יסכנו אותם. יש לצטט פרסום [אני יודע אם מוסמך] 'למענו של מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי עלה אמש מנהל רשת תלמודי תורה בתוך הדברים עלה הנושא האם מנהל יכול לחייב את המלמדים להתחסן, ואם אינם חפצים בכך להוציאם לחל"ת מרן הגרב"ד אמר בענין זה "עד שאתה שואל בענייני חושן משפט ואם יש למעביד זכות לתבוע מעובד דברים כגון אלו, תשאל את עצמך אם בכלל מלמד כזה ראוי ללמד תשב"ר, אדם שאין לו אחריות, על חייהם של תלמידיו ובני משפחותיהם העלולים חלילה להיפגע ולחלות בגינו האם אדם זה ראוי להיות מחנך" תהה מרן יתר על כן, הוסיף מרן שליט"א "הלא דעת גדולי ישראל שיש ליטול את החיסון, ומלמד זה חושב שהוא יותר חכם מגדולי ישראל, כלום ראוי איש זה להוות דוגמא לחינוך לילדי ישראל?" - אגב כגישה זו התפרסם בימים האחרונים גם בשם הגר"ח קניבסקי.

¹⁸² מתנגד חיסונים שלח לי קריקטורה מאיזה עיתון שמתייחסת באגרסיביות אלימה למתנגדי החיסונים, אמרתי לו שלדעתי יש חלוקה בין מתנגדי החיסונים שאהראים לפחד הציבורי וראוים באמת לגינוי, ובין הקרבנות שלהם שפשוט האמינו להם וכעת הם פשוט מפחדים, וסובלים בעצם משני הצדדים, והצעתי לו להרים את הכפפה ולפרסם שאיננו מתנגד חיסונים אלא חושש חיסונים ויקים קבוצה כזו, ואז יתכן שיקבלו את היחס הראוי לחוששים במקום לקבל את היחס המגיע למתנגדים.
 לצערי הוא לא הרים את הכפפה וענה לי שלא ברור לו במאה אחוז כמה מהם באמת קרבנות וכמה מתנגדים בעצמם [אני חושש שזה בגלל שהוא עצמו לא משייך את עצמו לקרבנות אלא למקריביהם].

¹⁸³ בשנות ה-40 של המאה הקודמת נכנס לשימוש חיסון נגד שעלת שהוריד באופן דרמטי את שיעור התחלואה בה אולם לא הכחיד אותה לחלוטין. בסוף שנות ה-70, בעקבות ביקורת ציבורית, ירד שיעור החיסון נגד שעלת מכ-80 אחוז לכ-40 אחוז בתוך חמש שנים. התוצאה לא איחרה לבוא. בשנת 1977 התפרצה באנגליה מגפת שעלת שבה נדבקו יותר ממאה אלף איש, רובם ילדים בני 2-5, ומהם מתו 23 חולים. בשנת 2007 התארחו שני אורחים נשאי חצבת מאנגליה בחתונה חרדית בירושלים. במקרה, משתתפי החתונה השתייכו לזרם שמסרב להתחסן מטעמים אידיאולוגיים. אחרי שזוהו קרוב למאתיים נדבקים במחלה בקהילה הזאת, גם אחרוני המתנגדים בה השתכנעו לרוץ ולחסן את משפחותיהם. התפרצות השעלת ביפן בסוף שנות ה-70. מערכת הבריאות היפנית הצליחה להביא את האוכלוסייה לרמת חיסון של כ-80 אחוז נגד שעלת, אך ב-1975 הוחלט להפסיק לחסן את האוכלוסייה נגד המחלה בעקבות ביקורת ציבורית על תופעות הלוואי (בעיקר חום). בשלוש השנים שאחרי קבלת ההחלטה שיעור התחלואה בשעלת עלה באופן דרמטי (פי שלושים ויותר) ואיתו גם תמותת תינוקות מהמחלה (פי עשרה ויותר). כעבור שנים ספורות חודשה תוכנית החיסונים. בעקבות טענות נגד חיסונים חלה ירידה בשיעור המתחסנים בעולם המפותח, ועימה עלייה בשיעורי התחלואה. התפרצויות של מחלות התחלולו במדינות רבות בעולם המפותח, כולל התפרצות של מחלות שהיו על סף הכחדה נתונים מראים כיצד במדינות בהן תנועות ההתנגדות לחיסון הפחיתו את שיעור המתחסנים, עלתה התחלואה פי 10 עד פי 100 בהשוואה למדינות בהן שיעור המתחסנים נותר יציב. בעקבות נתונים אלו ואחרים, דו"ח ארגון הבריאות העולמי לשנת 2019 מציב את המגיפות הנובעות מסרבני חיסונים כאחד מעשרת האיומים הגדולים ביותר על הבריאות העולמית.